

TERCÜME

Sayı : 13 19 Mayıs 1942 Cilt : 3

Maarif Vekilliği
tarafından iki
ayda bir çıkarılır

TERCÜME

Sayı : 13 — 19 Mayıs 1942 — Cilt : 3

Maarif Vekilliği
rafından iki
yda bir çıkarılır

Derginin idare ve yazı işleri için müracaat adresi
Tercüme dergisi,
Maarif Vekilliği Neşriyat Müdürlüğü
Ankara

TERCÜME

Sayı : 13 19 Mayıs 1942 Cilt : 3

İNÖNÜ devrinin en belli vasfı olduğu herkesçe görülen kültür kalkınması, verdiği eserlerin sağlık içinde yaşlanmasiyle tarihimize kök salmakta ve geleceğe taze dallarını uzatmaktadır. Türk cemiyetinin bünyesinde yer yer memnunlukla gördüğümüz uyanışlar, büyük Türk hümanizmasının yayımını ve verimini gün gün artırıyor. Dünyayı anlamakta, hayatı tanımakta ve kendimizi bulmakta bu ilerleyişin tesiri, zaman yürüdükçe daha kuvvetle belirecektir. *Tercüme* dergisinin üçüncü yaşına girmesini böyle anlıyorum.

Tabii ve basit bir olay gibi görünen şu devamın canlı delili olarak gözümün önünde duran şu iki büyük cilt, çok istiyorum ve çok umuyorum ki, torunlarımızın elinde, bizimle onlar arasına girecek yılların sayısı kadar üremiş olsun. *Tercüme* dergisinin sayfalarına gözlerinin nurunu bir siyah iz halinde aksettiren insanların emeği, çok istiyorum ve çok umuyorum ki, kendilerinden sonra gelecek kültür yolcularının dimağında ışık verici birer kudret kaynağı olsun. Bize mükâfat budur.

Tercüme dergisi Türk aydınlarının sevgisini ve ilgisini kazandı. Her yerden aranıyor. Fakat onun, söylemeliyim ki, en devamlı ve dikkatli okuyucusu Büyük Şefimizdir. Seyahatlerinin hepsinde, konuştuğu her mesleğin her derecedeki insanına dergimizi okuyup okumadıklarını soracak kadar bu Türk eserini gözde tutmaları, bizim için mükâfatlardan üstün, çalışma ve verimli olma kudretini artırıcı, değer biçilmez bir teşvik oluyor.

Türlü vesilelerle meydana koyduğum bir dileği bir kere de burada tekrar edeceğim: *Tercüme* dergisi Türk öğretmeni için bir ders kitabıdır. Yalnız dil ve edebiyat okutan arkadaşlarıma söylemiyorum;

beşerin yarattığı büyük dimağların hayat ve kâinat görüşlerinden haberdar olmak, matematik, fizik, biyoloji öğretmenleri için de zaruridir. Geniş bir hümanizmacı kültüre bağlı olmıyan ihtısasların, yetiştirilecek insanlar önünde mürebbiyi ne derin bir acze yuvarladığı artık görülmelidir. Bu etraflı terbiyeyi almamış olanların, hangi mesleğin neresinde bulunurlarsa bulunsunlar, dar kafalı ve şaşı görüşlü oldukları muhakkaktır.

Tercüme dergisi devam azminin yazılı bir belgesi oldu ve böyle olacaktır. Ona girecek imzaları, şimdiye kadar girmiş olanlar gibi bütün yüreğimle kutlarım. Okumak, yazmanın ilk şartıdır. İnsanlık, düşünmekle başlar ve düşündüğünü söyleyip yazarak devam eder.

Maarif Vekili
Hasan - Âli YÜCEL

TERCÜMELER

İKİ MEKTUP

C. Plinius Caecilius Secundus M. s. 61 veya 62 yılında Şimali İtalya'nın Comun şehrinde doğmuştur. Roma'da çalışmış, ünlü Quintilianus'la Nicetes'in derslerini dinlemiş, çok genç yaşta forum *hayatına atılmıştı; sonra devlet idaresinde şeref vazifeleri alarak, 100 yılında* consul, *111—112 yıllarında da Anadolu'nun Bithynia eyaletinin valisi olmuştu; az zaman sonra ölmüştür.*

«Sarf ettiği o emek kendisiyle beraber yok olmasın» diye düşünerek büyük bir ihtimamla kaleme aldığı nutuklar*'dan ancak biri («İmparator Trajanus'a övgü» diye anılan nutku) kalmıştır; bütün ötekiler, yazdığı ufak tefek şiirler de kaybolmuştur. Fakat dürüstlüğü,herkesle iyi geçinmeyi seven, kendinden söz edip kendini övmekten fazlasiyle hoşlanan Plinius'a, umduğu gibi,* nutukları *değil, hep o «ünlü olmak» gayesiyle yazıp topladığı* mektupları *ün kazandırmıştır. Biz bu mektuplar sayesinde onun zayıf tabiatını, iyi, sâf kalbini tanıyor, zamanının tarihi, kültürü, yaşama tarzı hakkında geniş bir fikir edinmek imkânını elde etmiş oluyoruz.*

Tercümesini sunduğumuz iki mektupta Plinius ünlü tarihçi Tacitus'a Vesuvius yanardağının patlaması ile dayısının cesurca ölümünü anlatır. M. s. 79 yılında Pompei, Herculaneum, Stabiae şehirlerini halklariyle beraber yok eden âfet hakkında bizi aydınlatan en önemli yazı budur.

I

C. Plinius Tacitus'una selâm eder.

Gelecek nesillere daha doğru olarak anlatabilmen için sana dayımın [1] nasıl öldüğünü yazmamı istiyorsun. Teşekkür ederim; çünkü sen övüp yayacak olursan, onun ölümüne ölmez bir ün verileceğini biliyorum. Gerçi o, çok güzel memleketlerin uğradığı bir felâket sırasında, unutulmaz bir olay günlerinde, birçok halk ve şehirlerle beraber, diyebilirim ki daima yaşamak üzere göçmüş, kendinden sonra da kalacak pek çok eserler meydana getirmiştir, ama senin yazılarının ebediliği onun adının süreğine çok kuvvet katacak. Ben tanrıların sungusiyle ya yazılmaya değer işler görmüş, ya okunmaya değer yazılar yazmış kimseleri bahtiyar, her ikisini de başarmış olanları ise pek bahtiyar sayarım. Dayım hem kendi eserleri, hem seninkiler dolayısiyle onlar arasına karışacaktır. İşte bu yüzden emrini ta gönülden üzerime alıyor, hattâ bunu senden ben ısrarla diliyorum.

Misenum'da donanmasının başında kendi bulunuyordu. Eylûl Kalend'lerinden sekiz gün önce [2], saat yedi sularında [3] annem ona büyüklüğü

[1] *Naturalis Historia* adlı 37 ciltlik eserin yazarı C. Plinius Secundus.
[2] 24 ağustos.
[3] Öğleden biraz sonra.

hiç görülmemiş bir bulutun belirdiğini haber verdi. Dayım güneşlenmiş, hemen ardından soğuk suyla yıkanmış, sonra uzanıp bir iki lokma yemiş, çalışıyordu: hemen ayaklarını giydi [1], bu görülecek olayı iyice seyretmeye elverişli bir tepeye çıktı. Bir bulut yükseliyordu; uzaktan baktığımız için hangi dağdan olduğunu anlıyamadık (bu dağın Vesuvius olduğunu sonra öğrendik); benzerliği, şekli üzerinde çam ağacından başka hiçbir ağaç bir fikir veremez: çok uzun bir çeşit gövde üzerinde yükselerek dal salarmış gibi yayılıyordu; öyle sanıyorum ki bu bulut az önce dağın soluğiyle itilmiş, sonra bu soluğun zayıflaması ile bir başına kalmış, yahut da kendi ağırlığına yenilmiş genişliyor, dağılıyordu: dağdan toprak saçıldıkça bembeyaz, kül saçıldıkça da kirli, lekeli görünüyordu.

Derin bilgili dayım bu olayın önemini, daha yakından incelenmesi gerektiğini hemen anladı. Bir *liburnica* [2] hazırlattı; ben de istersem, beraberinde gidebileceğimi söyledi; çalışırsam daha iyi olur diye cevap verdim; hem de tesadüf, kendi bana yazılacak bazı şeyler vermişti. Evden çıkıyordu:Tascius'un karısı Rectina'dan bir yazı aldı: kadın başı üzerinde bulunan tehlikeden ürkmüştü (köşkü hemen dağın altındaydı, gemilerle kaçmaktan başka da çare yoktu), kendini böyle büyük bir tehlikeden uzaklaştırıp kurtarması için yalvarıyordu. Dayım fikrini değiştirdi: önce, öğrenmek merakiyle giriştiği işe artık yiğitçe atılmıştı. Dört sıra kürekli gemileri denize indirdi, kendi de bindi: yalnız Rectia'nın değil — o şirin sahilde oturanlar çoktu — daha nice kimselerin yardımına koşmak istiyordu. Herkesin kaçtığı yere doğrulmuş, dümeni çevirip tam tehlikenin üzerine gidiyordu; korkudan öyle uzaktı ki o, felâketin her safhasını, her şeklini göziyle gördükçe deyip yazdırıyordu.

Yaklaştıkça gemilerin üzerine kül daha sıcak olarak, daha sık düşüyordu; artık süngertaşı da, çevresi yanmış, ateşten çatlamış taşlar da yağıyordu; ansızın peyda olmuş bir sığı, dağın yıkılmasiyle yanaşılmaz olmuş kıyılar... Geri mi dönsün diye bir durakladıktan sonra, kendini o yola çağıran dümenciye: «Talih yiğitlerin yardımcısıdır! Doğru Pomponianus'lara!» dedi. Pomponianus Stabiae'de, körfezin ötesinde, denizin belli belirsiz uzanıp kıvrılan kıyı boyunca içeri doğru yayıldığı yerde otururdu. Gerçi tehlike henüz o yana gitmiyordu, ama gözle görülüyordu, arttığı için de çok yakın olduğu belliydi;Pomponianus, karşıdan esen yel bir dinerse, hemen gemilere sığınmak niyetiyle eşyalarını oraya toplamıştı. O sırada pek elverişli bir yelle oraya varmış olan dayım arkadaşını kucakladı, teselli etti, yürek verdi, kendi sakinliğiyle onun korkusunu yatıştırmak için de hamama

[1] Aslında: «sandallarını istedi» denmiştir. Türkçede sandal ayağa giyilen nesneden başka kayığı da hatırlatacağı için burada kullanılmamıştır.

[2] Bir nevi hafif, süratli gemi.

götürülmesini söyledi: yıkandıktan sonra uzandı, neşeli neşeli, yahut neşeliymiş gibi gözükerek — ama bu da büyüklükten gelir — yemeğini yedi.

O arada Vesuvius dağının birçok yerlerinden parlaklığı, aydınlığı gecenin karanlığiyle artan geniş geniş alevler, yüksek yüksek yangınlar ışıldıyordu. Dayım korkuyu yatıştırmak için köylülerin heyecana kapılarak ocaklardaki ateşleri öylece bıraktıklarını, evlerin, ıssız kalınca, bu yalnızlık içinde yandığını söyleyip duruyordu. Sonra dinlenmeye çekildi, hem de derin bir uyku uyudu; netekim kapısı önünde dönüp dolaşanlan iriyarı vücudunun ağır, gürültülü nefesini işitiyorlardı. Ama bulunduğu daireye yol veren avlu kül karışık süngertaşıyla dolup o kadar yükselmişti ki, yatak odasında biraz daha kalsaydı, bir daha çıkamıyacaktı. Uyandırdılar; Pomponianus'la ötekiler arasına döndü; onlar bu vakti uykusuz geçirmişlerdi. Dam altında mı kalsınlar, yoksa açığa mı çıksınlar diye hep beraber danıştılar. Çünkü evler geniş sarsıntılarla sık sık sallanıyor, temellerinden ayrılmışçasına bir oraya bir buraya gidip geliyor gibi oluyordu. Dışarıda ise başlarına, hafif olsun, ateşten kemirilmiş olsun, süngertaşları düşmesinden korkuyorladı; iki tehlike arasında bu seçildi. Dayımda akıl akla, ötekilerde korku korkuya üstün gelmişti; başlarına yastıklar koyup bezlerle bağladılar: yukardan yağana karşı böyle bir tedbir alındı.

Başka yerlerde artık gün doğmuştu; yalnız orası her geceden daha kara, daha koyu bir geceydi: oysaki birçok çerağlar, çeşit çeşit ışıklar bu karanlığı yatıştırmaya çalışıyordu. Sahile inmeye, denizin bir çıkışa elverişli olup olmadığını görmeye karar verdiler: deniz hâlâ kabarıktı, hâlâ düşmanlık ediyordu. Orada yere serilmiş bir bez üzerine uzanarak bir, bir daha soğuk su istedi, içti. Sonra alevlerle alevlerin geleceğini bildiren kükürt kokusu ötekileri kaçırdı, onu uyandırdı. İki küçük uşağın yardımiyle ayağa kalktı, ama düşmesi de bir oldu; öyle sanıyorum ki havanın ağırlığı nefesini kesmiş, onun doğuşundan dar, sık sık yanan boğazını büsbütün tıkamıştı. Tekrar gündüz olunca (gördüğü son günden beri üç gün olmuştu) vücudu elbiseleriyle, olduğu gibi, yarasız beresiz, küllerle örtülü bulundu: görünüşte bir ölüye değil, daha çok dinlenen bir insana benziyordu.

Bu arada annemle ben Misenum'da... Ama bunun tarihle bir ilgisi yok; sen de onun ölümünden başka bir şey öğrenmek istemiş değilsin ki... İşte burada keseceğim. Ancak şunu ilâve etmek isterim: ben gözümle ne görmüşsem, hemen o sırada, hakikatı olduğu gibi anlatırlarken ne işitmişsem, her şeyi baştan sona kadar sayıp döktüm, sen bunlardan istediklerini seçersin: çünkü mektup yazmakla tarih yazmak, bir arkadâşa yazmakla herkese yazmak bir değildir. Sağ ol.

II

C. Plinius Tacitus'una selâm eder.

İsteğin üzerine dayımın ölümünü anlatan mektubumun sende merak uyandırdığını, benim Misenum'da kalıp orada ne korkular geçirdiğimi, başıma neler geldiğini de öğrenmek arzusunda olduğunu söylüyorsun (ben de buna giriştikten sonra kesivermiştim). «Gerçi bu hâtıralarla içim ürperiyor... Ama başlıyayım» [1].

Dayım yola çıktıktan sonra ben kalan vakti çalışmakla geçirdim (zaten bunun için kalmıştım); yıkanıp akşam yemeğini yedikten sonra da rahatsız, kısa bir uyku uyudum. Günlerden beri yer sarsılıyordu; Campania alışık olduğundan o sarsıntılar pek ürkütmüyordu: ama o gece öyle bir hızlandı ki her şey yerinden oynuyor değil, altüst oluyor sanırdın. Annem bir koşu odama daldı: ben de hâlâ yatıyorsa, uyandırayım diye kalkıyordum. Evle deniz arasında, pek de geniş olmıyan tarasada oturduk. Metanet mi, yoksa akılsızlık mı, bilmem ne diyeyim (on yedi yaşındaydım), Titus Livius'un kitabını getirttim, dinleniyormuşum gibi okudum, hattâ başladığıma devam ederek, hulâsalar çıkardım. İşte dayımın bir dostu... Hispania'dan [2] onun yanına yeni dönmüştü; annemle beni oturuyor, hattâ beni okuyor görünce, onu sabrından, beni de kaygısızlığımdan dolayı azarladı. Bense, gayretim eksilmeksizin, gözlerimi kitaptan ayırmadım.

Artık günün ilk saatiydi; fakat ışık gene de belirsizdi, diyebilirim ki sönüktü; etraftaki çatılar iyice sarsılıyordu: açıkta olsa da, dar bir yerde bulunduğumuz içen bunların yıkılması korkusu büyük, hem de gerçekti. En sonunda kasabadan çıkmaya karar verdik; şaşırmış halk da arkamızdan geldi: başkalarının fikrini kendininkine üstün tuttu (dehşete kapılanlar için bu, görgülü olmak demektir); yola koyulan bizleri büyük kalabalığiyle sıkıştırıyor, itiyordu. Evler arasından çıktıktan sonra durduk. Orada görülmedik şeyler gördük, çok korkular çektik: önümüzde sürdüğümüz arabalar, dümdüz bir sahada bulunduğu halde, gene bir yerde durmuyordu. Üstelik denizin toparlandığını, yer sarsıntısiyle hemen hemen geri atıldığını görüyorduk. Herhalde topraklar ilerlemiş, kuru kumlarda birçok deniz mahlûkları kalmıştı. Öte yandan ise korkunç, kara bir bulut ateşten soluğunun titriyerek şuraya buraya saldırmasiyle alev şeklinde açılıyordu: bu alevler birer yıldırıma benziyordu, daha da büyüktü.

Bu sırada hep o, Hispania'dan dönen o dost, daha sertçe, daha ısrarla: «Senin kardeşin, senin de dayın sağsa, sağ kalmanızı istiyordur; yok, ölmüşse, sizin yaşamanızı istemiştir. Öyleyse ne duruyorsunuz, niçin çıkıp gitmiyorsu-

[1] Aeneas, Kartaca kraliçesi Dido'ya Troia'nın Akhai'ler tarafından yakılıp yıkılışını bu sözlerle başlıyarak anlatır (Vergilius, Aen. II, 13/14).

[2] *Hispania:* bugünkü İspanya ile Portekiz.

nuz?» dedi. Biz, onun kurtulup kurtulmadığını öğrenmeden kendimizi asla düşünmiyeceğimizi söyledik. Fazla beklemeden dışarı fırladı, alabildiğine koşarak tehlikeden sıyrıldı.

Çok geçmeden o bulut aşağılara iniyor, denizleri örtüyordu: Capreae'-yi [1] kaplamış, gizlemiş, Misenum burnunu sanki alıp götürmüştü. Annem: «Sen ne yapıp yapıp kaçmalısın» diye yalvarıyor, ısrar ediyor, emrediyordu: bir genç bunu yapabilirmiş, kendisi ise, vücudu yıllarla ağırlaşmış, benim ölümüme sebebolmazsa, rahat ölürmüş. Ben de: «Sensiz asla kaçmam!» diye cevap verdim; sonra eline sarılarak adımını hızlandırmaya mecbur ettim. İstemiye istemiye dinledi; beni geciktiriyor diye kendi kendine söyleniyordu.

Artık kül yağıyordu, fakat henüz seyrekti. Dönüp baktım: yerlere yayılarak bir sel gibi arkamızdan gelen kalın bir sis bizi tehdidediyordu. «Göz görürken sapalım, dedim; beraber gelenlerin kalabalığı bizi yere atıp çiğnemesin». Daha oturmadan gece bastı; aysız veya bulutlu bir gece değil, her ışığı sönmüş, kapalı bir yerin karanlığı... Kadınların ulumalarını, çocukların yardım istemelerini, erkeklerin bağrıştıklarını işitirdin: kimi ana babasını, kimi çocuklarını, kimi karı veya kocasını seslenerek arıyor, seslerinden tanımaya çalışıyordu; biri kendi başına gelene, bir öteki yakınlarına acıyordu; ölüm korkusundan ölümü çağıranlar da vardı; birçokları ellerini göğe kaldırıyor, daha çoğu ise artık tanrıların hiçbir yerde olmadığını, o gecenin ebedî, dünyanın son gecesi olduğunu söylüyorlardı. Uydurma, yalandan ürkütmelerle gerçek tehlikeyi büyütenler de yok değildi. Gelip: «Misenum'da şu yıkıldı, bu yanıyor» diyorlardı: yalan, ama inanan oluyordu. Ortalık biraz ağardı; biz bunu gün değil, bize doğru ilerliyen ateşin alâmeti sanıyorduk. Fakat ateş uzaklarda durdu; bir daha karanlık bastı, bir daha çok, ağır kül yağdı. Arasıra kalkarak silkiniyorduk, yoksa örtülür, hattâ ezilir kalırdık. «Ben de herkesle beraber, her şeyle beraber yok olacağım» diye düşünerek insanların bu hazin tesellisine inanmış olsaydım, bunca tehlikeler arasında ağzımdan bir inilti, cesur adama yakışmaz bir ses çıkmadığına göğsüm kabarırdı.

En sonunda sis inceldi, bir duman, bir pus olup uzaklaştı; hemen sonra gerçekten gün doğdu, hattâ güneş açtı: tutulduğu zaman olduğu gibi, donuk bir güneş. Hâlâ korku içinde olan gözlerimiz önüne her şey değişmiş, kar altındaymış gibi, pek çok külle örtülmüş olarak çıkıyordu. Misenum'a dönüp mümkün olduğu kadar kendimize baktıktan sonra, başımıza neler getireceğini bilmediğimiz heyecanlı, ümitle, korkuyla dolu bir gece geçirdik. Korku üstündü, cünkü yer sarsıntısı kesilmemişti; birçok kimseler de dehşet verici kehanetlerden çıldırmış, gerek kendilerinin, gerek başkalarının felâ-

[1] *Capreae:* bugünkü Capri adası.

ketini alaya alıyorlardı. Her neyse, biz, tehlikeyi denemiş olmaktan başka henüz geçmediğini de bildiğimiz halde, dayımdan bir haber gelinceye kadar oradan uzaklaşmayı düşünmedik.

Tarih için hiçbir önemi olmıyan bu satırları yazmamak şartiyle okursun; bir mektupta bile yazılmaya değmez bulursan, kabahat sendedir: kendin istedin. Sağ ol.

C. PLINIUS CAECILUS SECUNDUS

Tercüme eden: *Samim SİNANOĞLU*
D. T. C. Fakültesi Asistanlarından

MAXIMES

La modération des personnes heureuses vient du calme que la bonne fortune donne à leur humeur.

***

Nous avons tous assez de force pour supporter les maux d'autrui.

***

Si nous n'avions point de défauts, nous ne prendrions pas tant de plaisir à en remarquer dans les autres.

***

La jalousie se nourrit dans les doutes et elle devient fureur, ou elle finit sitôt qu'on passe du doute à la certitude.

***

Si nous n'avions pas d'orgueil nous ne nous plaindrions pas de celui des autres.

***

Il semble que la nature, qui a si sagement disposé les organes de notre corps pour nous rendre heureux, nous ait aussi donné l'orgueil pour nous épargner la douleur de connaître nos imperfections.

***

Ceux qui s'appliquent trop aux petites choses deviennent ordinairement incapables des grandes.

***

Nous n'avons pas assez de force pour suivre toute notre raison.

***

On n'est jamais si heureux ni si malheureux qu'on s'imagine.

***

ÖZDEYİŞLER

Bahtiyar insanların itidali ak bahtın mizaçlarına kattığı sükûnetten ileri-gelir.

***

Hepimizde, başkalarının dertlerine tahammül edecek kadar kuvvet vardır.

***

Hiç kusurumuz olmasaydı, başkalarının kusurlarını görmekten bu kadar zevk almazdık.

***

Kıskançlık şüphelerle beslenir; şüpheye yer kalmayınca da ya çılgınlığa döner, ya hiç kalmaz.

***

Hiç gururumuz olmasaydı, başkalarının gururundan şikâyet etmezdik.

***

Bizi mesut kılmak için vücudumuzun uzuvlarını o kadar ustaca tertibetmiş olan tabiat, gururu da eksiklerimizi bilmek acısından bizi esirgemek için vermiş olsa gerek.

***

Küçük şeylerle fazla uğraşanlar çok zaman büyük işler göremiyecek hale gelirler.

***

Her zaman aklımızın izinden yürümeye takatimiz yetmez.

***

İnsan hiçbir zaman sandığı kadar bahtiyar veya bedbaht değildir.

***

Ceux qui croient avoir du mérite se font un honneur d'être malheureux, pour persuader aux autres et à eux-mêmes qu'ils sont dignes d'être en butte à la fortune.

***

La haine, pour les favoris n'est autre chose que l'amour de la faveur. Le dépit de ne la pas posséder se console et s'adoucit par le mépris que l'on témoigne de ceux qui la possèdent, et nous leur refusons nos hommages, ne pouvant pas leur ôter ce qui leur attire ceux de tout le monde.

***

Pour s'établir dans le monde, on fait tout ce que l'on peut pour y paraître établi.

***

Quoique les hommes se flattent de leurs grandes actions, elles ne sont pas souvent les effets d'un grand dessein, mais des effets du hasard.

***

Il n'y a point d'accident se malheureux dont les habiles gens ne tirent quelque avantage, ni de si heureux que les imprudents ne puissent tourner à leur préjudice.

***

La sincérité est une ouverture de cœur. On la trouve en fort peu de gens, et celle que l'on voit d'ordinaire n'est qu'une fine dissimulation pour attirer la confiance des autres.

***

S'il y a un amour pur et exempt du mélange de nos autres passions, c'est celui qui est caché au fond du cœur et que nous ignorons nous-mêmes.

***

Il n'y a point de déguisement qui puisse longtemps cacher l'amour où il est, ni le feindre où il n'est pas.

***

Il n'y a guère de gens qui ne soient honteux de s'être aimés, quand ils ne s'aiment plus.

***

Kabiliyetlerine inanmış olanlar, talihin gadrine uğramaya lâyık olduklarına başkalarını ve kendilerini ikna için bedbaht olmayı bir şeref sayarlar.

***

Gözdelere karşı beslenen kin göze girmek arzusundan başka bir şey degildir. Gözde olmıyanlar bu yüzden duydukları hırsı gözde olanları küçük görmek suretiyle avutur ve yumuşatırlar, biz de, bu gibilerin üzerinden herkesin saygısını çeken şeyler sıyırıp alamadığımız için onları saymak istemeyiz.

***

İçtimai mevki sahibi olmak istiyen insan bu mevkie sahipmiş gibi görünmek için elinden geleni yapar.

***

İnsanlar başardıkları büyük işlerle öğünürlerse de, bu işler çoğu zaman büyük bir maksadın değil, tesadüfün eseridir.

***

Becerikli insanların az çok faydalanmak yolunu bulamıyacakları derecede felâketli hâdiseler olamıyacağı gibi, ihtiyatsız kimselerin kendi zararlarına çevirmiyecekleri derecede mesut hâdiseler de yoktur.

***

Samimilik bir iç açılışıdır ve pek az kimsede bulunur. Çoğu zaman samimilik sanılan şey başkalarının güvenini kendine çekmek için kurnazca bir gizleyişten ibarettir.

***

Sâf ve başka ihtiraslarımızla karışmamış bir aşk varsa, bu kalbin derinliklerinde saklı olup kendimizin de bilmediği bir aşktır.

***

Mevcut bir aşkı uzun zaman gizliyecek veya mevcut olmıyani var gibi gösterecek kudrette bir nikap yoktur.

***

Artık biribirinden soğumuş insanlar gösterilemez ki sevişmiş olduklarından utanmasınlar.

***

Si on juge de l'amour par la plupart de ses effets, il ressemble plus à la haine qu'à l'amitié.

***

On peut trouver des femmes qui n'ont jamais eu de galanterie, mais il est rare d'en trouver qui n'en aient jamais eu qu'une.

***

Il n'y a que d'une sorte d'amour mais il y en a mille différentes copies.

***

L'amour, aussi bien que le feu, ne peut subsister sans un mouvemement continuel, et il cesse de vivre dès qu'il cesse d'espérer ou de craindre.

***

Il est du véritable amour comme de l'apparition des esprits: tout le monde en parle mais peu de gens en ont vu.

***

L'amour de la justice n'est en la plupart des hommes que la crainte de souffrir l'injustice.

***

Il est plus honteux de se défier de ses amis que d'en être trompé.

***

L'amour-propre nous augmente ou nous diminue les bonnes qualités de nos amis à proportion de la satisfaction que nous avons d'eux, et nous jugeons de leur mérite par la manière dont ils vivent avec nous.

***

Tout le monde se plaint de sa mémoire, et personne ne se plaint de de son jugement.

***

Nous plaisons plus souvent dans le commerce de la vie par nos défauts que par nos bonnes qualités.

***

Le vrai moyen d'être trompé, c'est de se croire plus fin que les autres.

***

Tesirlerinin çoğuna bakarak hakkında bir hüküm vermek icabederse, aşk, dostluktan ziyade kine benzer.

***

Hiçbir zaman âşıktaşlık etmemiş kadınlar bulunabilir, fakat bunu hayatında yalnız bir kere yapmış kadın nadir bulunur.

***

Aşk yalnız bir türlü olur, fakat bunun biribirinden farklı bin bir nüshası vardır.

***

Ateş gibi aşkın da devam edebilmek için devamlı harekete ihtiyaç vardır. Ummaktan veya korkmaktan kesildiği anda yaşamaktan da kesilir.

***

Gerçek aşk tıpkı cin ve peri gibidir: herkes ondan bahseder, fakat görmüş olanlar nadirdir.

***

Birçok kimselerdeki hak aşkı haksızlığa uğramak korkusundan başka bir şey değildir.

***

Dostlarımızdan sakınmak onlar tarafından aldatılmaktan daha utanılacak bir şeydir.

***

Özseverliğimiz dostlarımızın meziyetlerini kendilerinden hoşnut kalışımız nispetinde çoğaltıp azaltır, ve bizimle nasıl geçindiklerine bakarak değerleri hakkında hüküm veririz.

***

Herkes hafızasından şikâyet eder ama muhakemesinden şikâyet eden yoktur.

***

Hayat alışverişinde biz çoğu zaman meziyetlerimizden ziyade kusurlarımızla hoşa gideriz.

***

Aldanmanın en emin yolu kendini başkalarından daha kurnaz sanmaktır.

***

La faiblesse est le seul défaut que l'on ne saurait corriger.

***

On est quelquefois aussi différent de soi-même que des autres.

***

Une des choses qui fait que l'on trouve si peu de gens qui paraissent raisonnables et agréables dans la conversation, c'est qu'il n'y a presque personne qui ne pense plutôt à ce qu'il veut dire qu'à répondre précisément à ce qu'on lui dit. Les plus habiles et les plus complaisantes se contentent de montrer seulement une mine attentive, au même temps que l'on voit dans leurs yeux et dans leur esprit un égarement pour ce qu'on leur dit et une précipitation pour retourner à ce qu'ils veulent dire, au lieu de considérer que c'est un mauvais moyen de plaire aux autres ou de les persuader que de chercher si fort à se plaire à soi-même, et que bien répondre est une des plus grandes perfections qu'on puisse avoir dans la conversation.

***

La gloire des grands hommes se doit toujours mesurer aux moyens dont ils se sont servis pout l'acquérir.

***

L'espérance, toute trompeuse qu'elle est, sert au moins à nous mener à la fin de la vie par un chemin agréable.

***

Pendant que la paresse et la timidité nous retiennent dans notre devoir, notre vertu en a souvent tout l'honneur.

***

Il y a diverses sortes de curiosité: l'une d'intérêt, qui nous porte á désirer d'apprendre ce qui nous peut être utile; et l'autre d'orgueil, qui vient du désir de savoir ce que les autres ignorent.

***

Il vaut mieux employer notre esprit à supporter les infortunes qui nous arrivent qu'à prévoir celles qui nous peuvent arriver.

LA ROCHEFOUCAULD

Duc de La Rochefoucauld (1613—1680). XVII. yüzyıl Fransa'sının en dikkate değer insanlarındandır. *Fronde* ihtilâline karışmış, bir sokak kavgasında gözlerinden yaralanıp bir zaman kör kalmıştır. Son yıllarını sarayda geçirmiş, çoğu haylı acı birer veciz olan *Maxime*'lerini yazmıştır. La Rochefoucauld insanların her hareketinde, hattâ en temiz duygularında kibirin, kendini beğenmenin, özseverliğin izlerini görür. Kitabı, üslûb bakımından, Fransızcanın en güzel eserlerindendir.

Zaıf insanın düzeltemiyeceği tek kusurdur.

***

İnsan başkalarından ne kadar farklıysa bazı kendinden de o kadar farklıdır.

***

Konuşmaları hoş ve mâkul olan insanlara pek az raslanmasının sebeplerinden biri, hemen herkesin kendisine söylenen sözlere cevap vermekten ziyade kendi söylemek istediklerini düşünmesidir. En becerikli ve en mültefit olanlar sadece dikkat eder görünmekle iktifa ederler ve bu esnada gözlerinde ve zihinlerinde kendilerine söylenenlere karşı bir dalgınlık ve söylemek istedikleri şeye dönmek için bir istical fark edilir, düşünmezler ki kendini hoşnut etmeye bu derece itina göstermek başkalarının hoşuna gitmek veya onları ikna etmek için uygun bir yol değildir, ve iyi dinleyip iyi cevap vermek konuşmada insanın sahip olabileceği en büyük üstünlüklerden biridir.

***

Büyük adamların şöhreti daima onu elde etmek için kullanmış oldukları vasıtalarla ölçülmelidir.

***

Umut ne kadar aldatıcı ise de, hiç değilse insanı hayatın sonuna hoş bir yoldan götürmeye yarar.

***

Bizi vazifemize bağlı tutan tembellikle sıkılganlıktır ama çoğu zaman bunu faziletimize verirler.

***

Tecessüs türlü türlü olur: biri menfaat eseridir ki bu işimize yarıyacak şeyleri öğrenmek istemeye sevk eder; öteki gurur eseridir ki başkalarının bilmediği şeyleri bilmek arzusundan doğar.

***

Başımıza gelebilecek felâketleri tasarlamadansa başımıza gelenlere tahammül etmeye zihin yormak yeğdir.

Tercüme eden: Yaşar Nabi NAYIR

COMALA

THE PERSONS

THE PERSONS.

FINGAL	MELILCOMA,	Daughters of Morni
HIDALLAN	DERSAGRENA	
COMALA	BARDS	

ARGUMENT

This poem is valuable on account of the light it throws on the antiquity of Ossian's compositions. The Caracul mentioned here is the same with Caracalla the son of Severus, who in the year 211 commanded an expedition against the Caledonians. The variety of the measure shews that the poem was originally set to music, and perhaps presented before the chiefs upon solemn occasions. Tradition has handed down the story more complete than it is in poem. «Comala, the daughter of Sarno king of Inistore or Orkney islands, fell in love with Fingal the son of Comala at a feast, to which her father had invitd him (Fingal, B. iii.) upon his return from Lochlin, after the death of Agandecca. Her passion was so violent that she followed him, disguised like a youth, who wanted to be employed in his wars. She was soon discovered by Hidallan the son of Lamor, one of Fingal's heroes, whose love she had slighted some time before. Her romantic passion and beauty recommended her so much to the king, that he had resolved to make her his wife; when news brought him of Caracul's expedition. He marched to stop the progress of the enemy, and Comala attended him. He left her on a hill within sight of Caracul's army when he himself went to battle, having previously promised if he survived, to return that night.» The sequel of the story may be gathered from the poem itself.

DERSAGRENA. [1] — The chase is over. No noise on Ardven but the torrent's roar! Daughter of Morni, come from Crona's banks. Lay down the bow and take the harp. Let the night come on with songs, let our joy be great on Ardven.

MELİLCOMA. [2] — Night comes apace, thou blue-eyed maid! grey night grows dim along the plain. I saw a deer at Crona's stream; a mossy bank he seemed through the gloom, but soon he bounded away. A meteor played round his branching horns! the awful faces of other times looked from the clouds of Crona!

DERSAGRENA. — These are the signs of Fingal's death. The king of shields is fallen! and Caracul prevails. Rise, Comala, from thy rock; daughter of Sarno, rise in tears! The youth of thy love is low; his ghost is on our hills.

MELİLCOMA. — There Comala sits forlorn! two grey dogs near shake their rough ears, and catch the flying breeze. Her red cheek rests upon her arm, the mountain wind is in her hair. She turns her blue eyes toward the fields of his promise. Where art thou, O Fingal? the night is gathering around!

COMALA. [3] — O Carun [4] of the streams! why do I behold thy waters rolling in blood? Has the noise of the battle been heard; and sleeps the king of Morven? Rise, moon, thou daughter of the sky! look from between thy clouds, rise that I may behold the gleam of his steel, on the

[1] Dersagrena, *the brightness of a sun-beam*.

[2] Melilcolma, *soft - rolling eye*

[3] Comala, *the maid of the pleasant brow*

[4] Carun or Cara'on, *a winding river*. — This river retains still the name of Caron, and falls into the Forth some miles to the north of Falkirk.

COMALA

KONUŞMALI ŞİİR

KİŞİLER:

FİNGAL	MELİLCOMA	Morni'nin kızları.
HİDALLAN	DERSAGRENA	Morni'nin kızları.
COMALA	OZANLAR	

ÖZET

Bu şiir Ossian düzgülerinin çok eski olduğunu belirtmesi dolayısiyle değerlidir. Burada adı geçen Caracul, Severus'un oğlu, Caracalla'dır ki 211 de Caledonialılara açılan savaşın başına geçmiştir. Türlü ölçülerle söylenilmiş olması bu şiirin ilkin bir ezgisi bulunduğunu, belki büyük şenlik günlerinde akaların önünde oynandığını gösterir. Bu şiirde anlatılanları, ağız geleneği bize kadar tam olarak getirmiştir. «İnistore ya Orkney adaları kıralı Sarno'nun kızı Comala, Comhal'in oğlu Fingal'i, Agandecca öldükten sonra Lochlin'den dönüşünde, Sarno'nun çağırdığı şölende görüp gönül vermiştir (o şölen Fingal destanının III. bölümünde anlatılmıştır). Öyle vutkundur ki Fingal'in savaşlarında bir iş görürüm diye oğlan gibi giyinerek onun arkasından gider. Arası çok geçmez. Fingal ordusundan bir yiğit, bir zaman önce sevgisine yüz bulamıyan Lamor oğlu Hidallan, onu tanır. Kızın bu masallara yakışacak vurgunluğunu, güzelliğini pek beğenen kıral onu almağı kurar; o sırada Caracul'un savaş açtığı öğrenilir. Fingal, yadların ilerlemesini durdurmak için yürür, Comala da birlikte gider. Kıral Comala'yı, Caracul ordusunun göründüğü bir tepe üzerinde bırakıp kendisi çarpışmağa gitmiş, ölmez sağ kalırsa döneceğini söylemiştir.» Ötesi şiirden anlaşılır.

DERSAGRENA [1]. — Av bitti. Ardven üzerinde selin çağıltısından başka ses yok! Morni'nin kızı, gel Crona kıyılarından. Koy yayını da harpı al. Gece türkülerle gelsin, Ardven üzerinde büyük olsun sevincimiz.

MELİLCOMA [2]. — Gece çabuk geliyor, ey gök gözlü kız! boz gece ova boyunca kararıyor. Crona deresinde bir geyik gördüm, yosunlu bir kaya gibiydi karanlıkta; ama tez sıçradı gitti. Dal dal boynuzlarının çevresinde, bir yıldız akmış, oynuyordu! geçmiş yılların korkunç yüzleri Crona'nın bulutlarından baktı.

DERSAGRENA. — Bunlar Fingal'in ölümüne birer belirti. Kalkanlar kıralı düşmüş! gün artık Caracul'un. Kalk kayandan, Comala; ey Sarno'nun kızı! göz yaşlarınla kalk. Sevdiğin delikanlı yerlerde; görünüsü [3] bizim tepelerde dolaşıyor.

MELİLCOMA. — Comala elleri koynunda kalmış, orada oturuyor! yanında iki boz köpek, kulaklarını uçan yele dikmiş, titrete titrete dinliyorlar. Kızın al yanakları koluna dayalı, dağ esinleri de saçlarında. Gök gözlerini onun, bizim edeceğim dediği topraklara çeviriyor. Neredesin, neredesin, Fingal? çevremize gece yığılıyor.

COMALA. [4] — Ey derelerden Carun [5] deresi! kan içinde yuvarlanıp giden sularına neden dalmış gözlerim? Kırışın [6] uğultusu duyuldu mu? uyuyor mu Morven kıralı? Ay, ey gök-

---

[1] Dersagrena, *bir tel güneş ışığı* demektir.

[2] Melilcoma, *yumuşak - dönen göz.*

[3] *Görünü* sözünü hayalet (ghost, fantôme) karşılığı olarak kullanıyoruz (mütercim).

[4] Comala, *alnı sevimli kız.*

[5] Carun, yahut Cara'on, *yelli dere.* — Bu ırmağın adı şimdi de Carron'dur; Falkirk'in birkaç mil kuzeyinde Forth'a dökülür.

[6] *Kırış,* muharebe demektir (müt.)

field of his promise. Or rather let the meteor, that lights our fathers through the night, come, with its red beam, to shew me the way to my fallen hero. Who will defend me from sorrow? Who from the love of Hidallan? Long shall Comala look before she can behold Fingal in the midst of his host; bright as the coming forth of the morning, in the cloud of an early shower.

HİDALLAN. [1] — Dwell, thou mist of gloomy Crona, dwell on the path of the king! Hide his steps from mine eyes, let me remember my friend no more. The bands of battle are scattered, no crowding tread is round the noise of his steel. O Carun! roll thy streams of blood, the chief of the people is low.

COMALA. — Who fell on Carun's sounding banks, son of the cloudy Night? Was he white as the snow of Ardven? Blooming as the bow of the shower? Was his hair like the mist of the hill, soft and curling in the day of the sun? Was he like the thunder of heaven in battle? Fleet as the roe of the desert?

HİDALLAN. — O that I might behold his love, fair-leaning from her rock! Her red eye dim in tears, her blushing cheek half hid her locks! Blow, O gentle breeze! lift thou the heavy locks of the maid, that I may behold her white arm, her lovely cheek in her grief.

COMALA. — And is the son of Comhal fallen, chief of the mournful tale? The thunder rolls on the hill! The lightning flies on wings of fire! They frighten not Comala; for Fingal is low. Say, chief of the mournful tale, fell the breaker of the shields?

HİDALLAN. — The nations are scattered on their hills! they shall hear the voice of the king no more.

COMALA. — Confusion pursue thee over thy plains! Ruin overtake thee, thou king of the world! [2] Few be thy steps to thy grave; and let one virgin mourn thee! Let her be like Comala, tearful in the days of her youth! Why hast thou told me, Hidallan, that my hero fell? I might have hoped a little while his return, I might have thought I saw him on the distant rock; a tree might have deceived me with his appearance; the wind of the hill might have been the sound of his horn in mine ear. O that I were on the banks of Carun! that my tears might be warm on his cheek!

HİDALLAN. — He lies not on the banks of Carun: on Ardven heroes raise his tomb. Look on them, O moon! from thy clouds; be thy beam bright on his breast, that Comala may behold him in the light of his armour!

COMALA. — Stop, ye sons of the grave, till I behold my love! He left me at the chase alone. I knew not that he went to war. He said he would return with the night; the king of Morven is returned! Why didst thou not tell me that he would fall, O trembling dweller of the rock! [3] Thou sawest him in the blood of his youth; but thou didst not tell Comala!

MELİLCOMA. — What sound is that on Ardven? Who is that bright in the vale? Who comes like the strength of rivers, when their crowded waters glitter to the moon?

COMALA. — Who is it but the foe of Comala, the son of the king of the world! Ghost of Fingal! do thou, from thy cloud, direct Comala's bow. Let him fall like the hart of the desert. It

[1] Hidallan was sent by Fingal to give notice to Comala of his return; he, te revenge himself on her for slighting his love some time before, told her that the king was killed in battle. He even pretended that he carried his body from the field to be buried in her presence; and this circumstance makes it probable that the poem was presented of old.

[2] Caracalla.

[3] A druid. It is probable that some of the order of the druids remained as late as the beginning of the reign of Fingal; and that Comala had consulted one of them concerning the event of the war with Caracul.

lerin kızı, doğ artık! bak bulutlarının ardından! doğ da bizim edeceğim dediği topraklarda göreyim kılıncının parıldadığını. Yok, sen doğma da geceleyin akıp babalarımızı aydınlatan yıldız kızıl ışıklariyle gelsin, dövüş yerinde düşmüş yiğitime yol göstersin. Kim koruyacak beni acılardan? Hidallan'ın seviyesinden [1] kim koruyacak beni? Comala Fingal'i, ordusunun ortasında bir seher sağnağının bulutu içinden günün ilerleyişi gibi parıl parıl görünceye kadar nice günler geçecek.

HİDALLAN [2]. — Gitme, ey karanlık Crona'nın sisi, kıralın yolu üstünden gitme! Adımlarını gözlerimden gizle de anmıyayım artık yoldaşımı. Savaşmağa toplananlar dağıldı, kılıcının gürültüsü çevresinde ayak sesleri kalabalığı yok. Ey Carun! akıt kan derelerini, ulusun başı yerlerde yatıyor.

COMALA. — Kimdir düşen Carun'un gürliyen kıyılarına, ey bulutlu gecenin oğlu? Ak mıydı Ardven karları gibi? sağnağın yayı gibi pembe miydi? saçı tepelerdeki sis gibi yumuşak, kıvırcık mıydı? Dövüşte göklerin gürlemesine mi benzerdi? çevik miydi çöldeki maral gibi?

HİDALLAN. — Kayasından güzelliğiyle sarkan sevdiğini, ah! bir görebilsem. Gözleri yaştan seçmez olmuş, kızaran yanağı zülüfleriyle yarı yarıya örtülmüş! Es, tatlı yel! kızın ağır zülüflerini kaldır da kollarını, yası içinde de güzel yanağını göreyim.

COMALA. — Ey söyü [3] yaman aka! düştü mü Comhal'ın oğlu? Gök, dağ başında, yuvarlanarak gürlüyor! Yıldırım ateşten kanadlarla uçuyor! Ama korkutamazlar Comala'yı: artık yerlerde yatıyor Fingal! Söyle, ey söyü yaman aka! düştü mü kalkanlar parçalıyan?

HİDALLAN. — Savaşanlar dağıldı dağlarına: bir daha duymıyacaklar kıralın sesini!

COMALA. — Şaşırıp kalasın ovalarında! Yıkılasın, acun kıralı! [4]. Tez eresin mezarına! senin de yasını tutan bir kız olsun! o da, Comala gibi, yaşlar döksün genç çağında! Yiğitimin düştüğünü, Hidallan, neden söyledin bana? Ne olurdu, biraz daha bekliyeydim döner diye; uzak kayada onu görüyorum sanaydım; bir ağaç bile o imiş gibi gözükür de beni oyalıyabilirdi; tepede esen yel kulağıma onun borusunun sesi diye gelebilirdi! Ah! Carun kıyılarında olaydım! olaydım da göz yaşlarım sıcak yanaklarına akaydı!

HİDALLAN. — Carun kıyılarında yatmıyor: Ardven üzerinde yiğitler ona kabir düzüyor [5] Ay, bulutlarından bak onlara; ışığın göğsünü aydınlatsın da Comala onu demir kuşağının parıltısından tanısın!

COMALA. — Durun, siz, kabir oğulları, durun da bir göreyim sevdiğimi. Beni avda bir başıma bıraktı. Bilmiyordum kırışa gittiğini. Gece olsun, dönerim demişti! Döndü Morven kıralı! Ey kayanın titrek konuğu! [6] neden söylemedin bana onun düşeceğini? Onu genç kanına bulanmış görmüşsün de bildirmemişsin Comala'ya!

MELİLCOMA. — Nedir Ardven üzerinde bu ses? Nedir dağlar arasında parlıyan? Coşkun suları ay ışığında parlıyan ırmakların akışı gibi kimdir gelen?

COMALA. — O gelen, Comala'nın düşmanı, acun kıralının oğludur! Ey Fingal'in görünüşü! bulutundan sen doğrult Comala'nın yayını. O gelen, çöl karacası gibi vurulsun da düşsün. Pe-

---

[1] *Sevi*, *aşk* demektir. (Müt.)

[2] Hidallan'ı Fingal, dönüşünü bildirsin diye Comala'ya göndermiştir; Hidallan ise, bir zaman önce sevisinin hor görülmesinin öcünü almak için kıza, kıralın kırışta öldüğünü söyler. Bundan başka, kızın önünde gömülsün diye, kıralın ölüsünü de getirdiğini anlatır. Bunlardan anlaşıldığına göre bu şiir, eskiden oynanırmış.

[3] *Söy*, haber, anlatılan şey (tale, récit) demektir. (Müt.)

[4] Caracalla.

[5] *Kabir düzmek*, Anadolu'nun çok yerinde kullanılır bir deyimdir; Fuzuli de kullanır:

Ta'zim ile tuttular âzasın
Kabrin düzüp urdular binasın (Müt.)

[6] Comala, «Kayanın konuğu» sözleriyle *druid* (Keltlerin rahibi) demek istiyor. Druıdler Fingal zamanında da belki hâlâ vardı; Comala, açılan savaşın sonucunu öğrenmek için onlardan birine danışmış olabilir.

is Fingal in the crowd of his ghosts. Why dost thou come, my love, to frighten and please my soul?

FİNGAL. — Raise, ye bards, the song, raise the wars of the streamy Carun! Caracul has fled from our arms along the fields of his pride. He sets far distant like a meteor, that incloses a spirit of night, when the winds drive it over the heath, and the dark woods are gleaming around. I heard a voice, or was it the breeze of my hills? Is it the huntress of Ardven, the white-handed daughter of Sarno? Look from thy rocks, my love; let me hear the voice of Comala!

COMALA. — Take me to the cave of thy rest, O lovely son of death!

FİNGAL. — Come to the cave of my rest. The storm is past, the sun is on our fields. Come to the cave of my rest, huntress of echoing Ardven!

COMALA. — He is returned with his fame! I feel the right hand of his wars! But I must rest beside the rock till my soul returns from my fear! O let the harp be near! raise the song, ye daughters of Morni!

DERSAGRENA. — Comala has slain three deer on Ardven, the fire ascends on the rock; go to the feast of Comala, king of the woody Morven!

FİNGAL. — Raise, ye sons of song, the wars of the streamy Carun; that my white-handed maid may rejoice: while I behold the feast of my love.

BARDS. — Roll, streamy Carun, roll in joy, the sons of battle fled! The steed is not seen on our fields; the wings [1] of their pride spread in other lands. The sun will now rise in peace, and the shadows descend in joy. The voice of the chase will be heard; the shields hang in the hall. Our delight will be in the war of the ocean, our hands shall grow red in the blood of Lochlin. Roll, streamy Carun, roll in joy, the sons of battle fled!

MELİLCOMA. — Descend, ye light mists from high! Ye moon-beams, lift her soul! Pale lies the maid at the rock! Comala is no more!

FİNGAL. — Is the daughter of Sarno dead; the white-bosomed maid of my love? Meet me, Comala, on my heaths, when I sit alone at the streams of my hills!

HİDALLAN. — Ceased the voice of the huntress of Ardven? Why did I trouble the soul of the maid? When shall I see thee, with joy, in the chase of the dark-brown hinds?

FİNGAL. — Youth of the gloomy brow no more shalt thou feast in my halls. Thou shalt not pursue my chase, my foes shall not fall by thy sword. Lead me to the place of her rest that I may behold her beauty. Pale she lies at the rock, the cold winds lift her hair. Her bow-string sounds in the blast, her arrow was broken in her fall. Raise the praise of the daughter of Sarno! give her name to the winds of heaven!

BARDS. — See! metors gleam around the maid! See! moonbeams lift her soul! Around her, from their clouds, bend the awful faces of her fathers; Sarno [2] of the gloomy brow! the red-rolling eyes of Fidallan! When shall thy white hand arise? When shall thy voice be heard on our rocks? The maids shall seek thee on the heath, but they shall not find thee. Thou shalt come, at times, to their dreams, to settle peace in their soul. Thy voice shall remain in their ears, they shall think with joy on the dreams of their rest. Meteors gleam around the maid, and moon-beams lift her soul.

OSSİAN. — James MacPHERSON

---

[1] Perhaps the poet alludes to the Roman eagle.

[2] Sarno the father of Comala died soon after the flight of his daughter. Fidallan was the first king that reigned in Inistore.

şindeki görünüler kalabalığında Fingal de var. Geliyorsun da gönlümü hem ürkütüyor, hem sevindiriyorsun, sevdiğim!

FİNGAL. — Başlayın, Ozanlar, türkülere! söyleyin Carun deresi boyundaki savaşları. Caracul, böbürlendiği kırış yerinde, kaçtı silâhlarımızdan. İçinde bir gece perisinin gizlendiği akan bir yıldızı yeller, her yanda karanlık ormanları parıldatarak nasıl bir fundalığa sürüklerse o da öyle ta uzaklara konuyor. Bir ses duydum, yoksa dağlarımın esini miydi? Sarno'nun Ardven'de avlanan ak elli kızı mıydı? Kayalarından bak sevdiğim; duyayım Comala'nın sesini.

COMALA. — Götür beni dinlendiğin mağaraya, ey ölümün sevimli oğlu!

FİNGAL. — Gel dinlendiğim mağaraya. Fırtına dindi, gün gene tarlalarımızda. Gel dinlendiğim mağaraya, ey yankılı Ardven'de avlanan kız!

COMALA. — Üniyle, saniyle dönmüş! Sağ elini, savaşlarının elini duyuyorum! Ama ruhum korkumdan kurtulup dönünceye kadar kalayım kayanın yanında. Getirin harpı, türküler yakın, Morni'nin kızları!

DERSAGRENA. — Comala Ardven'de üç geyik vurdu, ateş tırmanıyor; git Comala'nın şölenine, ormanlık Morven'in kıralı!

FİNGAL. — Ey şiirin oğulları, söyleyin Carun deresi boyundaki savaşları; söyleyin de sevinsin ak elli kız; söyleyin de göreyim sevdiğimin bayramını.

OZANLAR. — Ak, Carun deresi, sevinçle ak, savaş oğulları kaçtı! Atlar tarlalarımızda görünmüyor; övündükleri kanadlar [1] başka topraklar üzerinde açıldı. Şimdi güneş sessizlik içinde doğacak, gölgeler sevinç içinde inecek. Av sesleri duyulacak, kalkanlar aslı duracak divanlarda, Artık bir denizle savaşmaktan zevk alacak, ellerimizi bir Lochlin'in kaniyle kızıllaştıracağız. Ak, Carun deresi, sevinçle ak, savaş oğulları kaçtı.

MELİLCOMA. — Ey hafif sisler inin yüksekten! Siz, ayın ışıkları, götürün ruhunu göklere! Kız, kayanın üstünde solgun, öyle yatıyor! Artık yok Comala!

FİNGAL. — Öldü mü Sarno'nun kızı, benim ak göğüslü sevdiğim? Ben, dağlarımın dereleri başında yalnız otururken, fundalıklarımda gel beni bul, Comala!

HİDALLAN. — Ardven'de avlanan kızın duyulmıyacak mı sesi? Neden perişan ettim ruhunu? Senin ala geyikleri kovaladığını ne zaman göreceğim de gönlüm şenlenecek?

FİNGAL. — Sen, yüzü karanlık delikanlı, bir daha oturmıyacaksın soframa. Kovalamıyacaksın avımı, düşmanlarım senin kılıcınla düşmiyecek. Götürün beni onun yattığı yere de bakayım güzelliğine. Kayanın üstünde öyle solgun yatıyor. Soğuk yel uçuruyor saçlarını. Yayının kirişi esinlerle inliyor, düşerken oku kırılmış. Övün Sarno'nun kızını, adı göğün yellerine karışsın!

OZANLAR. — Bak, kızın çevresinde yıldızlar akmış, parıldıyor! Bak, ruhu ay ışıklariyle göğe ağıyor! Dört yanında atalarının korkunç yüzleri, Sarno'nun [2] kararmış alnı, Fidallan'ın gözleri bulutlarından eğilmiş bakıyor! Ak elin ne zaman kalkacak? Ne zaman kayalarımızda sesin duyulacak? Fundalıklarda kızlar seni arıyacak, arıyacak da bulamıyacak. Sen, zaman düşlerine gireceksin de ferahlık gelecek gönüllerine. Sesin kulaklarında çınlıyacak, hülyalarında seni düşünüp de sevinecekler. Kızın çevresine yıldızlar akmış, parıldıyor; ruhu ay ışıklariyle göğe ağıyor.

Tercüme eden: *Hamit DERELİ*
D. T. C. Fakültesi Doçentlerinden

İskoçyalı bir öğretmen olan James MacPherson (1736—1796), eski Gael dilinden şiirler tercüme etmiştir; bunların, III. yüzyılda yaşamış Morven Kıralı Fingal'in oğlu Ossian'ın eseri olduğunu söyler. Ancak sonradan bu şiirleri kendisinin yazdığı ileri sürülmüştür; bugün, birkaç İskoçyalı yazardan başka hemen herkesin kanaatine göre Ossian şiirleri, MacPherson'nun kendi eseridir. Bu şiirlerin bütün Avrupa romantik edebiyatı üzerinde büyük tesiri olmuştur.

---

[1] Şair burada belki Roma kartallarından bahsediyor.
[2] Comala'nın babası Sarno, kızı kaçtıktan az sonra ölmüştür. Fidallan İnistore'un ilk kıralıdır.

ÜBER DIE ÄSTHETISCHE ERZIEHUNG DES MENSCHEN
IN EINER REIHE VON BRIEFEN

ERSTER BRIEF

Sie wollen mir also vergönnen, Ihnen die Resultate meiner Untersuchungen *über das Schöne und die Kunst* in einer Reihe von Briefen vorzulegen. Lebhaft empfinde ich das Gewicht, aber auch den Reiz und die Würde dieser Unternehmung. Ich werde von einem Gegenstande sprechen, der mit dem besten Teil unserer Glückseligkeit in einer unmittelbaren, und mit dem moralischen Adel der menschlichen Natur in keiner sehr entfernten Verbindung steht. Ich werde die Sache der Schönheit vor einem Herzen führen, das ihre ganze Macht empfindet und ausübt und bei einer Untersuchung, wo man ebensooft genötigt ist, sich auf Gefühle als auf Grundsätze zu berufen den schwersten Teil meines Geschäfts auf sich nehmen wird.

Was ich mir als eine Gunst von Ihnen erbitten wollte, machen Sie grossmütigerweise mir zur Pflicht und lassen mir da den Schein eines Verdienstes, wo ich bloss meiner Neigung nachgebe. Die Freiheit des Ganges, welche Sie mir vorschreiben, ist kein Zwang, vielmehr ein Bedürfnis für mich. Wenig geübt im Gebrauche schulgerechter Formen, werde ich kaum in Gefahr sein, mich durch Missbrauch derselben an dem guten Geschmack zu versündigen. Meine Ideen, mehr aus dem einförmigen Umgange mit mir selbst als aus einer reichen Welterfahrung geschöpft oder durch Lektüre erworben, werden ihren Ursprung nicht verleugnen, werden sich eher jedes anderen Fehlers als der Sektiererei schuldig machen und eher aus eigener Schwäche fallen, als durch Autorität und fremde Stärke sich aufrecht erhalten.

Zwar will ich Ihnen nicht verbergen, dass es grösstenteils Kantische Grundsätze sind, auf denen die nachfolgenden Behauptungen ruhen werden; aber meinem Unvermögen, nicht jenen Grundsätzen schreiben Sie es zu, wenn Sie im Lauf dieser Untersuchungen an irgendeine besondere philosophische Schule erinnert werden sollten. Nein, die Freiheit Ihres Geistes soll mir unverletzlich sein. Ihre eigene Empfindung wird mir die Tatsachen hergeben, auf die ich baue; Ihre eigene freie Denkkraft wird die Gesetze diktieren, nach welchen verfahren werden soll.

İNSANIN GÜZELLİK TERBİYESİ

ÜZERİNE MEKTUPLAR

BİRİNCİ MEKTUP

Güzellik, sanat üzerindeki araştırmalarımın sonucunu bir sıra mektupla bildirmeme izin vermek lûtfunda bulunmuşsunuz. Giriştiğim bu işin ne kadar çetin, ama ne kadar da çekici, şerefli olduğunu tamamiyle duyuyor, anlıyorum. Size söylemek istediğim şeyler, biz insanların saadetimizin büyük bir kısmına doğrudan doğruya, yaradılışımızdaki ahlâk asîlliğine de oldukça yakından ilişik bir konu üzerinedir. Çok defa hem akla, hem de duyguya başvurmak zorunda kalacak olan bu araştırmalarımla güzellik dâvasını öyle bir kalbin önüne sereceğim ki güzelliği bütün kudretiyle sezdiği, ona emek verdiği için vazifemin en ağır kısmını kendi üzerine alacaktır.

Benim bir lûtuf olarak dilediğimi siz, büyüklük edip, bana bir vazife diye veriyor, ben sadece eğilimlerime [1] uyduğum halde siz bana, bir hizmet etmiş görünmek şerefini bağışlıyorsunuz. Araştırmalarımda serbest olmamı emrediyorsunuz; bu, benim için, baş eğeceğim bir zor değil, zaten bir ihtiyaçtır. Yol yordama uygun şekillere pek alışık değilim; ama, bilmem, onları iyi kullanamaz da zevkten ayrılmak günahına düşer miyim? Zengin bir dünya görgüsünden, kitaplardan değil, hep biteviye geçen kendi hayatımdan edindiğim düşünceler, nereden geldiklerini gizliyemezler; onlarda, bir yöne saplanıp kalmak yanlışından başka her türlü yanlış bulunabilir; büyük kimselerin sözleriyle, yabancı kuvvetlerle desteklenebilecekleri yerde kendi cılızlıklariyle kalıp belki çöküvereceklerdir.

İleri süreceğim düşüncelerin çoğu gerçi Kant'ın ilkelerine [2] dayanmaktadır; bunu sizden saklıyacak değilim. Ama bu araştımalar size, bir felsefe çığırı ile karşılaştığınızı sandırırsa bunu, Kant'ın ilkelerinden değil, benim gücsüzlüğümden bilmelisiniz. Hayır, sizin hürriyetinize tesir etmeye kalkmak aklımdan geçmez. Temel edineceğim olayları bana sizin duygularınız sezdirecek; uyulması gereken kanunları sizin serbestçe düşünme gücünüz gösterecektir.

Kant dizgesinin [3] kılgın [4]kısmını yöneten fikirler üzerinde ancak felsefeciler ikiye ayrılırlar; yoksa — bunu gösterebileceğimi çekinmeden

[1] *Eğilim:* temayül.
[2] *İlke:* esas, principe.
[3] *Dizge:* système.
[4] *Kılgın:* amelî.

Über diejenigen Ideen, welche in dem praktischen Teil des Kantischen Systems die herrschenden sind, sind nur die Philosophen entzweit, aber die Menschen, ich getrau mir es zu beweisen, von jeher einig gewesen. Man befreie sie von ihrer technischen Form, und sie werden als die verjährten Ansprüche der gemeinen Vernunft und als Tatsachen des moralischen Instinktes erscheinen, den die weise Natur dem Menschen zum Vormund setzte, bis die helle Einsicht ihn mündig macht. Aber eben diese technische Form, welche die Wahrheit dem Verstande versichtbart, verbirgt sie wieder dem Gefühl; denn leider muss der Verstand das Objekt des inneren Sinns erst zerstören, wenn er es *sich* zu eigen machen will. Wie der Scheidekünstler, so findet auch der Philosoph nur durch Auflösung die Verbindung und nur durch die Marter der Kunst das Werk der freiwilligen Natur. Um die flüchtige Erscheinung zu haschen, muss er sie in die Fesseln der Regel schlagen, ihren schönen Körper in Begriffe zerfleischen und in einem dürftigen Wortgerippe ihren lebendigen Geist aufbewahren. Ist es ein Wunder, wenn sich das natürliche Gefühl in einem solchen Abbild nicht wiederfindet und die Wahrheit in dem Berichte des Analysten ein Paradoxon erscheint?

Lassen Sie daher auch mir einige Nachsicht zustatten kommen, wenn die nachfolgenden Untersuchungen ihren Gegenstand, indem sie ihn dem Verstande zu nähern suchen, den Sinnen entrücken sollten. Was dort von moralischen Erfahrungen gilt, muss in einem noch höheren Grade von der Erscheinung der Schönheit gelten. Die ganze Magie derselben beruht auf ihrem Geheimnis, und mit dem notwendigen Bund ihrer Elemente ist auch ihr Wesen aufgehoben.

ZWEITER BRIEF

Aber sollte ich von der Freiheit die mir von Ihnen verstattet wird, nicht vielleicht einen besseren Gebrauch machen können, als Ihre Aufmerksamkeit auf dem Schauplatz der schönen Kunst zu beschäftigen? Ist es nicht wenigstens ausser der Zeit, sich nach einem Gesetzbuch für die ästhetische Welt umzusehen, da die Angelegenheiten der moralischen ein so viel näheres Interesse darbieten und der philosophische Untersuchungsgeist durch die Zeitumstände so nachdrücklich aufgefordert wird, sich mit dem vollkommensten aller Kunstwerke, mit dem Bau einer wahren politischen Freiheit zu beschäftigen?

Ich möchte nicht gern in einem anderen Jahrhundert leben und für ein anderes gearbeiten haben. Man ist ebensogut Zeitbürger, als man Staatsbürger ist; und wenn es unschicklich, ja unerlaubt gefunden wird, sich von

söylüyorum — öteki insanlar her zaman anlaşmışlardır. O fikirleri, felsefe dilinde büründükleri şekillerden soyun, görürsünüz ki onlar halk aklının yüzyıllardır kullandığı birer sözden; insanlar şuur bağınsızlığına ermeden önce usu bütün tabiatın onlara göz kulak olsun diye bağışladığı ahlâk içgüdüsünün birer verisinden başka bir şey değildir. Ama hakikatı akıl için aydınlatan o şekiller, duygu için karartıverir; çünkü akıl içduygu konusunu kendine mal etmek istediği zaman ne yazık ki önce parçalamak zorunda kalıyor. Altın temizleyiciler gibi filosof da bağları ancak ayırmakla buluyor; hür tabiatın yarattıklarını sanat işkencesinden geçirip öyle anlıyor. Bir an içinde görünüp geçeni, ancak kuralların zincirine vurarak yakalıyabilir. Tabiatın o güzel vücudunu birtakım kavramlara [1] bölüp didikliyecek, sonra da kelimelerin kurduğu o cılız iskelet içinde ruhu canlı canlı saklıyacak... Böyle çıkarılmış bir örnekte tabiat duygusu bulunmazsa, tahlilcinin söylediklerinde hakikat kendini andırmıyan bir hal ile belirirse, buna artık şaşılır mı?

Araştırmalarımda asıl konu, akla yaklaştırılmak istenirken duygulardan uzaklaştırılırsa, lûtfedip bunu da hoş görün. Akıl alanında ahlâk denemeleri için hatıra gelen, güzellik denilen görünüş için elbette daha çok hatıra gelir. Güzelliğin bütün büyüsü, bir sır içinde olmasından doğar; parçalarını biribirine birleştiren o kaldırılmıyacak bağlar da varlığını yüceltir.

İKİNCİ MEKTUP

Lûtfettiğiniz serbestlikle size güzel sanatlar alanından söz açacağıma dikkatinizi başka bir yöne çevirip oraya bakmanıza çalışsam daha iyi etmiş olmaz mıyım? İnsanı ahlâk âlemi olaylarının böyle pek yakından ilgilendirdiği; filosofça araştırmalar ruhuna zamanın durumu sanat eserlerinin en olgununu, yani siyasette hürriyeti kurmayı ısrarla buyurduğu bu günlerde, güzellik âleminin kanunlarını derlemeye kalkmanın sırası mıdır?

Ben başka bir yüzyılda yaşayıp başka bir yüzyıl için çalışmayı seçmezdim. İnsan bir devletin yurtdaşı olduğu gibi bir zamanın da yurtdaşıdır; içinde yaşadığı çevrenin âdetlerinden, onun alışık olduğu şeylerden ayrılması mademki yakışmaz, evet, mademki böyle bir şey hattâ yasaktır, o halde çalışacağı alanı seçerken zamanının neler istediğini, nelerden hoşlandığını da göz önünde tutmak neden boynunun borcu olmasın?

Ama onları göz önünde tutmak sanata hiç de elverişli gözükmüyor. Hiç olmazsa benim araştırmalarımın konusu olan sanatlar için elverişli değil. Olayların akışı zamanın ruhunu, ancak yalın düşüncenin kuracağı sanattan gitgide uzaklaştırmak tehlikesini gösteren bir yola sürüklemektedir. Sanat

[1] *Kavram:* mefhum, concept, notion.

den Sitten und Gewohnheiten des Zirkels, in dem man lebt, auszuschliessen, warum sollte es weniger Pflicht sein, in der Wahl seines Wirkens dem Bedürfnis und dem Geschmack des Jahrhunderts eine Stimme einzuräumen?

Diese Stimme scheint aber keineswegs zum Vorteil der Kunst auszufallen; derjenigen wenigstens nicht, auf welche allein meine Untersuchungen gerichtet sein werden. Der Lauf der Begebenheiten hat dem Genius der Zeit eine Richtung gegeben, die ihn je mehr und mehr von der Kunst des Ideals zu entfernen droht. Diese muss die Wirklichkeit verlassen und sich mit anständiger Kühnheit über das Bedürfnis erheben; denn die Kunst ist eine Tochter der Freiheit, und von der Notwendigkeit der Geister, nicht von der Notdurft der Materie will sie ihre Vorschrift empfangen. Jetzt aber herrscht das Bedürfnis und beugt die gesunkene Menscheit unter sein tyrannisches Joch. Der *Nutzen* ist das grosse Idol der Zeit, dem alle Kräfte fronen und alle Talente huldigen sollen. Auf dieser groben Wage hat das geistige Verdienst der Kunst kein Gewicht, und aller Aufmunterung beraubt, verschwindet sie von dem lärmenden Markt des Jahrhunderts. Selbst der philosophische Untersuchungsgeist entreisst der Einbildungskraft eine Provinz nach der anderen, und die Grenzen der Kunst verengen sich, je mehr die Wissenschaft ihre Schranken erweitert.

Erwartungsvoll sind die Blicke des Philosophen wie des Weltmannes auf den politischen Schauplatz geheftet, wo jetzt, wie man glaubt, das grosse Schiksal der Menschheit verhandelt wird. Verrät es nicht eine tadelnswerte Gleichgültigkeit gegen das Wohl der Gesellschaft, dieses allgemeine Gespräch nicht zu teilen? So nahe dieser grosse Rechtshandel, seines Inhalts und seiner Folgen wegen, jeden, der sich Mensch nennt, angeht, so sehr muss er, seiner Verhandlungsart wegen, jeden Selbstdenker insbesondere interessieren. Eine Frage, welche sonst nur durch das blinde Recht des Stärkeren beantwortet wurde, ist nun, wie es scheint, vor dem Richterstuhle reiner Vernunft anhängig gemacht, und wer nur immer fähig ist, sich in das Zentrum des Genzen zu versetzen und sein Individuum zur Gattung zu steigern, darf sich als einen Beisitzer jenes Vernunftgerichts betrachten, so wie er als Mensch und Weltbürger zugleich Partei ist und näher oder entfernter in den Erfolg sich verwickelt sieht. Es ist also nicht bloss seine eigene Sache, die in diesem grossen Rechtshandel zur Entscheidung kommt; es soll auch nach Gesetzen gesprochen werden, die er als vernünftiger Geist selbst zu diktieren fähig und berechtigt ist.

Wie anziehend müsste es für mich sein, einen solchen Gegenstand mit einem ebenso geistreichen Denker als liberalen Weltbürger in Untersuchung zu nehmen und einem Herzen, das mit schönem Enthusiasmus dem Wohl der Menschheit sich weiht, die Entscheidung heimzustellen! Wie angenehm

gerçekler âlemini bırakmalı, tam bir cesaret gösterip gündelik ihtiyaçları aşmalıdır; çünkü hürriyetin evlâdıdır, kurallarını maddenin çektiği darlıklardan değil, ruhların geniş isteklerinden almağa çalışır. Şimdi ise ihtiyaç hüküm sürüyor, çökmüş insanlığı amansız boyunduruğu altına alıyor. Zamanın asıl taptığı *menfaat:* her kuvvet ona yaransın, her istidat onu övüp göklere çıkarsın isteniyor. Sanatın ruh alanında gördüğü hizmetlerin o terazide hiçbir ağırlığı olmuyor. Bir yerden kuvvet, yardım bulamıyan sanat, zamanın gürültülü pazar yerinden uzaklaşmakta... Felsefe araştırmaları ruhu bile hayal diyarının bir ilinden sonra bir ilini daha koparıp kendine mal etmekte, böylece bilginin sınırları genişledikçe sanatın sınırları daralmaktadır.

Dünya işlerine bakanlar gibi filosof da gözlerini, ümitlerle dolu siyaset alanına dikmiş: insanlığın alın yazısı orada çizileceğe benziyor. Bütün insanlık için olan böyle bir konuşmaya girmemek, toplumun [1] iyiliğine aldırışsızlığı, azarlanmaya değer bir aldırışsızlığı meydana vurmak değil midir? Gerek özü, gerek varacağı son bakımından bu büyük dâva, kendine insan diyen her varlığı ne kadar kavrıyorsa, nasıl görüldüğü de, kendi başına düşünmeyi bilen herkesi o kadar ilgilendirmelidir. Şimdiye kadar cevabı: «Hak kuvvetindir» diye verilen bir soru, artık salt aklın [2] hakemliğine sunuluyor; insanlık bütününün ortasındaymış gibi düşünüp duymasını, kişiliğini insan oğulluğuna yükseltmesini bilen herkes de kendini o mahkemenin üyelerinden saymalıdır; bir insan olduğu, dünya işlerinde payı bulunduğu için bir yandan da dâvacıdır, o dâvanın kendine de, yakından, uzaktan, elbette dokunacağını bilmelidir. O büyük hak dâvasında verilecek hüküm yalnız onun işi üzerine değildir, ama onun kuracağı kanunlara göre verilecektir;— mademki akıllı bir varlıktır, o kanunları kurmaya gücü de yeter, hakkı da vardır.

Öyle bir konu üzerinde sizin gibi hem fikir işlerinde aydın, hem devlet işlerinde hür düşünceli bir kimse ile birlikte araştırmalara girişmek; varacağım sonucu sizin gibi kendini insanlığın iyiliğine coşkunca adamış bir kalbe açmak beni elbette çeker. Toplumda sizin yerinizle benim yerim biribirinden bu kadar ayrı iken, gerçekler âleminin gerekleri bizi biribirimizden bu kadar uzaklaştırırken, peşin - hükümlere kapılmıyan düşüncenizle fikir alanında sizin de o sonuca vardığınızı görmek benim için ne beklenmedik, ne hoş bir şey olur! Ama gönlümün bu isteğine karşı koyarak güzelliği hürriyetten öne geçirirsem bunu yalnız eğilimlerime bağışlattırmıyacağımı, haklı olduğunu temel kurallarla da gösterebileceğimi umuyorum. Bu konunun zamanın ihtiyacına değil, ancak zevkine aykırı düştüğünü, hürriyete götüren yol

[1] *Toplum:* cemiyet.
[2] *Salt akıl:* akl-ı mahz.

überraschend, bei einer noch so grossen Verschiedenheit des Standorts und bei dem weiten Abstand, den die Verhaltnisse in der wirklichen Welt nötig machen, Ihrem vorurteilfreien Geist auf dem Felde der Ideen in dem nämlichen Resultat zu begegnen! Dass ich dieser reizenden Versuchung widerstehe und die Schönheit der Freiheit vorangehen lasse, glaube ich nicht bloss mit meiner Neigung entschuldigen, sondern durch Grundsätze rechtfertigen zu können. Ich hoffe, Sie zu überzeugen, dass diese Materie weit weniger dem Bedürfnis als dem Geschmack des Zeitalters fremd ist, ja dass man, um jenes politische Problem in der Erfahrung zu lösen, durch das ästhetische den Weg nehmen muss, weil es die Schönheit ist, durch welche man zu der Freiheit wandert. Aber dieser Beweis kann nicht geführt werden, ohne dass ich Ihnen die Grundsätze in Erinnerung bringe, durch welche sich die Vernunft überhaupt bei einer politischen Gesetzgebung leitet.

DRITTER BRIEF

Die Natur fängt mit dem Menschen nicht besser an als mit ihren übrigen Werken: sie handelt für ihn, wo er als freie Intelligenz noch nicht selbst handeln kann. Aber eben das macht ihn zum Menschen, dass er bei dem nicht stille steht, was die blosse Natur aus ihm machte, sondern die Fähigkeit besizt, die Schritte, welche jene mit ihm antizipierte, durch Vernunft wieder Rückwärts zu tun, das Werk der Not in ein Werk seiner freien Wahl umzuschaffen und die physische Notwendigkeit zu einer moralischen zu erheben.

Er kommt zu sich aus seinem sinnlichen Schlummer, erkennt sich als Mensch, blickt um sich her und findet sich in dem Staate. Der Zwang der Bedürfnisse warf ihn hinein, ehe er in seiner Freiheit diesen Stand wählen konnte; die Not richtete denselben nach blossen Naturgesetzen ein, ehe er es nach Vernunftgesetzen konnte. Aber mit diesem Notstaat, der nur aus seiner Naturbestimmung hervorgegangen und auch nur auf diese berechnet war, konnte und kann er als moralische Person nicht zufrieden sein - und schlimm für ihn, wenn er es könnte! Er verlässt also mit demselben Rechte, womit er Mensch ist, die Herrschaft einer blinden Notwendigkeit, wie er in so vielen anderen Stücken durch seine Freiheit von ihr scheidet, wie er, um nur *ein* Beispiel zu geben, den gemeinen Charakter, den das Bedürfnis der Geschlechtsliebe aufdrückte, durch Sittlichkeit auslöscht und durch Schönheit veredelt. So holt er, auf eine künstliche Weise, in seiner Volljährigkeit seine Kindheit nach, bildet sich einen *Naturstand* in der

ancak güzellik yolu olduğundan o siyaset dâvasını fiille hal etmek için işe güzellik bilgisiyle başlamak gerektiğini size de kabul ettireceğimi sanıyorum. Ama bunu göstermeden önce, siyaset âleminde bir düzen kurulurken aklın kendini yönetmek için dayandığı ilkelerin neler olduğunu hatırlatmam gerektir.

ÜÇÜNCÜ MEKTUP

Tabiatın gözünde insan, öteki yarattıklarından başka değildir: özgen [1] bir zekâ olarak işini kendi görebilmesinden önce tabiat onun yerine işler. Ama onu insan eden de bununla kalmayıp zekâsı belirmeden önce tabiat gereğiyle attığı adımlardan akliyle geri dönmek; ihtiyacın doğurduğu eseri çevirip özgence seçtiği bir eser etmek; madde zaruretini ahlâk zaruretine yükseltmek vergisidir.

Salt duyu hayatından, o uykudan silkinir, bir insan olduğunu anlar, çevresine göz gezdirir, bakar ki — bir devlet içinde. İsteklerinin baskısı, daha kendisi serbestçe seçmeden önce onu oraya yerleştirmiş; o kendisini aklın kanunlariyle yönetmeye başlamazdan önce ihtiyaç onu çıplak tabiat kanunlarına göre yönetmiştir. Ama ancak kendi özünün buyruğu ile doğmuş, o buyruğa göre .kurulmuş öyle bir devletten insan, ahlâk bilir bir varlık olarak, memnun olmaz, olamaz da ; olabilseydi bu, kendisi için ne fena olurdu ! Birçok işlerinde olduğu gibi, — meselâ beden aşkının isteklerindeki bayağılığı ahlâkla giderip güzellikle asîlleştirdiği gibi, — bu işte de kör zaruretin eğemenliğinden [2], insan olmanın verdiği hakla silkinir. Böylece yetişkinlik çağında çocukluğunu, bir düzen vererek yeniden yaşar; zihninde, gerçi hiçbir görgüsüne dayanmıyan, ama aklının başka türlü olamaz diye belirttiği bir *tabiat hali* kurar; zihninde kurduğu o halde kendisini, gerçek tabiat halinde bulunmıyan bir ereği [3], gerçekte bulunmıyan bir seçim gücü varmış gibi görür; sanki yenibaştan başlıyarak bağınsızlık halini, aydın bir kanım [4], özgence verilmiş bir kararla bırakır, andlaşmaların [5] hüküm sürdüğü hali kabul eder. Yalnız kör keyfini bilen tabiat eserini istediği kadar sanatlı, sağlam olarak kursun, haddini aşıp onu istediği kadar ileri sürsün, görünüşte istediği kadar saygı değerliğe bürüsün, insan bunlara hiç olmamış diye bakabilir; çünkü kör kuvvetlerin eserinde, hürriyete baş eğdirecek hiçbir erk [6] yoktur; aklın, şuurlu bir varlık olarak,

[1] *Özgen:* hür, serbest.
[2] *Eğemenlik:* hâkimiyet.
[3] *Erek:* gaye.
[4] *Kanım:* kanaat.
[5] *Andlaşma:* mukavele.
[6] *Erk:* velâyet, autorité.

Idee, der ihm zwar durch keine Erfahrung gegeben, aber durch seine Vernunftbestimmung notwendig gesetzt ist, leiht sich in diesem idealischen Stand einen Endzweck, den er in seinem wirklichen Naturstand nicht kannte, und eine Wahl, deren er von vorn anfinge und den Stand der Unabhängigkeit aus heller Einsicht und freiem Entschluss mit dem Stand der Verträge vertauschte. Wie kunstreich und fest auch die blinde Willkür ihr Werk gegründet haben, wie anmassend sie auch behaupten und mit welchem Scheine von Ehrwürdigkeit es umgeben mag, er darf es, bei dieser Operation, als völlig ungeschen betrachten; denn das Werk blinder Kräfte besitzt keine Autorität, vor welcher die Freiheit sich zu beugen brauchte, und alles muss sich dem höchsten Endzwecke fügen, den die Vernunft in seiner Persönlichkeit aufstellt. Auf diese Art entsteht und rechtfertigt sich der Versuch eines mündig gewordenen Volks, seinen Naturstaat in einen sittlichen umzuformen.

Dieser Naturstaat (wie jeder politische Körper heissen kann, der seine Einrichtung ursprünglich von Kräften, nicht von Gesetzen ableitet) widerspricht nun zwar dem moralischen Menschen, dem die blosse Gesetzmässigkeit zum Gesetz dienen soll, aber er ist doch gerade hinreichend für den physischen Menschen, der sich nur darum Gesetze gibt, um sich mit Kräften abzufinden. Nun ist aber der physiche Mensch *wirklich*, und der sittliche nur *problematisch*. Hebt also die Vernunft den Naturstaat auf, wie sie notwendig muss, wenn sie den ihrigen an die Stelle setzen will, so wagt sie den physischen und wirklichen Menschen an den problematischen sittlichen, so wagt sie die Existenz der Gesellschaft an ein bloss mögliches (wenn gleich moralisch notwendiges) Ideal von Gesellschaft. Sie nimmt dem Menschen etwas, das er wirklich besitzt, und ohne welches es nichts besitzt, und weist ihn dafür an etwas an, das er besitzen könnte und sollte; und hätte sie zuviel auf ihn gerechnet, so würde sie ihm für eine Menschheit, die ihm noch mangelt und unbeschadet seiner Existenz mangeln kann, auch selbst die Mittel zur Tierheit entrissen haben, die doch die Bedingung seiner Menschheit ist. Ehe er Zeit gehabt hätte, sich mit seinem Willen an dem Gesetz festzuhalten, hätte sie unter seinen Füssen die Leiter der Natur weggezogen.

Das grosse Bedenken also ist, das die physiche Gesellschaft in der *Zeit* keinen Augenblick aufhören darf, indem die moralische in der *Idee* sich bildet, dass um der Würde des Menschen willen seine Existenz nicht in Gefahr geraten darf. Wenn der Künstler an einem Uhrwerk zu bessern hat, so lässt er die Räder ablaufen; aber das lebendige Uhrwerk des Staates muss gebessert werden, indem es schlägt, und hier gilt es, das rollende Rad während seines Umschwunges auszutauschen. Man muss also für die Fort-

gösterdiği en yüksek ereğe her şey baş eğecektir. Erişkin bir ulusun, tabiat vergisi devleti ahlâka göre kurulmuş bir devlet etmek için giriştiği denemeler işte bundan doğar, buna dayanır.

Tabiat vergisi devlet (yapısı, aslında kanunlardan değil, ancak kuvvetlerden çıkan her siyaset kurumuna böyle denebilir), yaradılışı gereği kendisini salt kanunlara göre yönetmek istiyen ahlâk insanına gerçi aykırı gelmektedir; ama kuvvetleri kullanabileyim diye, sade bu yüzden kanunlara uymuş madde insanı için tamdır. Şu var ki madde insanı *gerçek,* ahlâk insanı ise *belkili*'dir [1]. O halde akıl, tabiat vergisi devleti ortadan kaldırınca (yerine kendininkini kurmak istiyorsa onu kaldırmak zorundadır), madde insanının, gerçek insanın yerine ahlâkın belkili insanını, var olan toplumun yerine de, ahlâk bakımından zorunlu [2] da olsa gene ancak zihinde yaşıyan *olabilir* bir toplum koymağa cesaret ediyor demektir. Akıl insandan öyle bir şeyi alıyor ki bu, insanda gerçekten vardır, onsuz insanın hiçbir şeyi var sayılamaz; onun yerine de belki edinebileceği, edinmesi gerekli olanı gösteriyor; insana fazla güvenseydi elinden, kendisinde bulunmıyan, bulunmaması varlığına zarar vermiyecek bir insanlık uğuruna, hiç şüphesiz insanlığının da şartı olan canlı varlıklar araçlarını [3] bile koparırdı. İnsan iradesiyle kanuna daha sarılmadan aklı, ayakları altından tabiat iskelesini çekmiş olurdu.

Demek ki asıl şu nokta düşünülmelidir: *zihin âleminde* ahlâka göre toplum kavramı kurulduğu sırada tabiat toplumu *zamanda* bir an ortadan kalkmış olmamalı, insanın varlığı, haysiyeti uğuruna, tehlikeye düşmemelidir. Saatçi, onarmak [4] için eline aldığı saatin çarklarını durdurur; ama devlet, o canlı saat, işlerken onarılmak ister; asıl hüner, dönen çarkı çalışırken değiştirivermektir. O halde toplumun sürmesi için onu, oradan kaldırmak istediğimiz tabiat vergisi devlete bağınsız [5] kılacak bir destek bulmalıyız.

Ancak özünü düşünür, zorba bir varlık olan, toplumu yaşatmaktan çok yıkmaya doğru giden insanın tabiat ırasında [6] o desteği bulamayız; ahlâk ırası ise, koşulan şartlara göre, kendiliğinden yoktur, sonradan kurulur, özgendir, hiçbir zaman da gözükmez, kanun koyucu onu etkilendiremez [7],

---

[1] *Belkili:* ihtimalî (Kant felsefesindeki anlam).

[2] *Zorunlu:* zaruri.

[3] *Araç:* vasıta, alet.

[4] *Onarmak:* tamir etmek.

[5] *Bağınsız:* müstakil

[6] *Ira:* caractère.

[7] *Etkilendirmek:* tesir etmek.

dauer der Gesellschaft eine Stütze aufsuchen, die sie von dem Naturstaate, den man auflösen will, unabhängig macht.

Diese Stütze findet sich nicht in dem natürlichen Charakter des Menschen, der selbstsüchtig und gewalttätig, vielmehr auf Zerstörung als auf Erhaltung der Gesellschaft zielt; sie findet sich ebensowenig in seinem sittlichen Charakter, der, nach der Voraussetzung, erst gebildet werden soll, und auf den, weil er frei ist und weil er nie erscheint, von dem Gesetzgeber nie gewirkt und nie mit Sicherheit gerechnet werden könnte. Es käme also darauf an, von dem physischen Charakter der Willkür und von dem moralischen die Freiheit abzusondern - es käme darauf an, den ersteren mit Gesetzen übereinstimmend, den letzteren von Eindrücken abhängig zu machen - es käme darauf an, jenen von der Materie etwas weiter zu entfernen, diesen ihr um etwas näher zu bringen - um einen dritten Charakter zu erzeugen, der, mit jenen beiden verwandt von der Herrschaft blosser Kräfte zu der Herrschaft der Gesetze einen Übergang bahnte und, ohne den moralischen Charakter an seiner Entwicklung zu verhindern, vielmehr zu einem sinnlichen Pfand der unsichtbaren Sittlichkeit diente.

Friedrich von SCHILLER

ona tamamiyle güvenemez; demek ki onda da pek bulamayız. Bunun için asıl gereken, tabiat ırasından sade keyfe göre hareketi, ahlâk ırasından da hürriyeti ayırmaktır; — asıl gereken birincisini kanunlara uygunlaştırmak, ötekini dıştan gelecek duygulara bağlamaktır; — asıl gereken birincisini maddeden daha çok uzaklaştırıp ötekini yaklaştırmaktır; — ta ki her ikisiyle de ilgili üçüncü bir ıra doğup salt kuvvetlerin egemenliğinden kanunların egemenliğine — ahlâk ırasının gelişimine engel olmıyacak, bilâkis gözükmiyen ahlâklılığın âdeta elle tutulur bir dayanak [1] sayacağı — bir yol açsın.

Tercüme eden: *Melâhat ÖZGÜ*
D. T. C. Fakültesi Doçentlerinden

Friedrich von Schiller (1759—1805), yalnız şair olarak değil, tarihçiliği, felsefe yazıları ile de tanınmıştır. Üç tanesini verdiğimiz «Güzellik terbiyesi üzerine» yirmi yedi mektup, Alaman hükümdarları arasında en açık fikirli, sanatsever bir adam olan Holstein-Augustenburg dukasına yazılmış; sonra Goethe-Schiller edebiyat akışının başlıca dergisi *Die Horen*'de çıkmıştır. (1795).

[1] *Dayanak:* zıman.

GECELEYİN UYANIŞLAR...

Nice zaman erkenden yattım. Bazı defalar, hemen, mumu söndürür söndürmez, gözlerim o kadar çabuk kapanıverirdi ki kendi kendime: «İşte uyuyorum!» demeğe vaktim kalmazdı. Fakat, yarım saat sonra, uyku saatinin geldiği düşüncesi beni tekrar uyandırırdı. Hâlâ elimde sandığım kitabı bir yana koymak ve ışığı söndürmek isterdim. Uyuduğum esnada, okuduğum şeye dair birtakım mülâhazalarda bulunmaktan henüz kendimi alamamışımdır. Lâkin, bu mülâhazalar, kafamda, epeyce acayip bir şekle girmiştir. Bana öyle gelirdi ki eserde bahsi geçen şeyler — meselâ bir kilise, bir quatuor. Birinci Fransuva ile Şarlken'in rekabetleri — bizzat ben imişim. Bu kanaat, uyanışımdan sonra bile birkaç saniye sürerdi. Hem de akıl ve mantığıma hiç zıt gelmez, yalnız göz kapaklarımı birer kabuk halinde ağırlaştırır ve beni, şamdanın henüz yanıp yanmamakta olduğunu görmekten menederdi. Ve gene aynı kanaat, sanki, bir tenasühten sonra, geçmiş bir hayatın düşünceleri gibi benim için anlaşılmaz bir hale girerdi. Böylece kitabın mevzuu benden ayrılırdı. Ben artık ona bağlı kalıp kalmamakta serbesttim. Derhal görmeğe başlamışımdır ve etrafımda, gözlerime tatlı gelen, rahatlık verici bir karanlık bulmaktan mütehayyirimdir. Lâkin, bu karanlığın, belki, kendine sebepsiz, anlaşılmaz ve gerçekten karanlık bir şey gibi göründüğü dimağım üzerinde daha hoş, daha dinlendirici bir tesiri vardı. Kendi kendime, saatin kaç olabileceğini sorardım ve tıpkı bir ormanda mesafeleri bildiren bir kuş sesi gibi, tenha kırın bütün genişliğini biribirinden daha uzak veya daha yakın nidalarla tâyin eden tiren düdüklerini işitirdim. Bu tirende mutlaka bir yolcu vardır ki ilk istasyona inmek için acele ediyor. Bu yolcu, biraz sonra bir küçük caddeyi takibedecektir ve yeni görülen yerlerden, alışılmamış hallerden, biraz evvelki bir hasbihalden, yabancı bir lâmba altında vuku bulan vedaların, onu, gecenin sükûtu içinde bile hâlâ takibeden tesirlerinden ve nihayet yakın bir dönüş ümidinin verdiği hazdan hâsıl olma bir heyecanla bu küçük cadde onun hafızasında hakkolup kalacaktır.

Yanaklarımı tatlı tatlı, yastığın güzel yanaklarına dayıyorum; bunlar, bütün tazelikleri, bütün tombulluklariyle bizim çocukluğumuzun yanaklarını andırır. Saatime bakmak için bir kibrit çakıyorum. Nerede ise gece yarısı. Bu öyle bir andır ki, mecburi seyahate çıkmış ve hiç bilmediği bir otelde yatmak ıstırarında kalmış bir hasta, her hangi bir kriz yüzünden uyanıp da oda kapısının altında bir gün ışığının çizgisini görünce tatlı bir sevince kapılır. Ne saadet, işte sabah olmuş! der. Biraz sonra hizmetçiler uyanacaklar. Hasta yolcu zile basacak ve ona, muhtaç olduğu imdat yetişecektir. Bir parça sükûn ve rahat bulmak ümidi ona, çekmekte olduğu azaba karşı bir metanet veriyor. İşte, birtakım ayak sesleri de duyar gibi oldu; ayak sesleri yaklaşıyor; sonra uzaklaşıyor. Oda kapısının altından görünen ışık çizgisi ise kayboldu. Eyvah! bu, sabah vakti değil, gece yarısıdır. Koridorda havagazını söndürdüler. Sonra otel uşağı da çekildi, gitti. Şu halde, bütün gece, devasız ve duraksız bir ıstırabı çekmek lâzım gelecektir.

Tekrar uykuya dalıyorum ve bu sefer, aradaki uyanışlarım birkaç lâhza ya sürüyor, ya sürmüyordu. Ancak, ya bir tahtanın organik gıcırtılarını işitebiliyordum, ya gözlerimi karanlığın kaleidoskopu üzerine birkaç saniye dikebiliyordum; yahut da gelip geçici bir şuur ışığında mobilyaların ve odanın ve nihayet küçücük bir parçasını teşkil ettiğim bütün etrafımdaki şeylerin hissizliğine kavuşmağa can atıyordum. Bazen, uykuya dalarken, hayatımın, benim için tekrar

geriye dönmesine imkân olmıyan iptidai bir safhasına ulaşıyor, meselâ, ben küçükken büyükbabamın saçlarımın buklelerini çekişini ve bu hâdisenin bana verdiği korkuyu yeniden yaşıyordum. Büyükbabamın buklelerimi çektiği gecenin ertesi günü saçlarımı kesmişlerdi. Bu tarih benim için yeni bir devrin başlangıcı olmakla beraber, bu mühim vakayı, uyurken unutmuştum. Fakat, büyük babamin elinden, hâlâ mevcut sandığım saçlarımı kurtarmak için her korku ile uyanışımda, o vakayı hatırlamakla beraber, tekrar rüyalar âlemine dönünceye kadar gene başımı yüz yastığıma sarmağı ihtiyata uygun buluyordum.

Bazen de, Havva anamızın Adem'in eğe kemiğinden vücuda gelmesi gibi, kalçamın fena bir vaziyetinden bir kadın peydah oluveriyordu. Hemen tatmak üzere olduğum bir zevkın mahsulü olan bu kadın, sanıyordum ki bana o zevkı verendir. Onun vücudunda kendi hararetini hisseden vücudum, bir an evvel ona ulaşmak istiyordu, ve derken uyanıveriyordum. Bu esnada, en yakınlarıma kadar bütün insanlar, daha birkaç saniye önce yanından ayrıldığım bu kadına nispetle bana çok uzak geliyorlardı. Yanağım hâlâ onun öpücüğiyle sıcaktır; vücudum hâlâ, onun endamının ağırlığiyle kırık döküktür. Eğer bazı kere vâkı olduğu gibi, bu rüya kadının yüzünde, hayatta tanıdığım çehrelerin çizgilerini bulacak olursam kendimi, derhal, şöyle bir gayeye vakfederdim: onu bulmak; tıpkı gönüllerinin dilediği bir diyarı gözleriyle görmek için seyahate çıkanlar gibi, tıpkı bir rüyanın tatlı füsununu hakikatta da tatmak mümkündür zannedenler gibi, onu bulmak... Lâkin, işte, yavaş yavaş, onun hâtırası da dağılmağa başlıyor ve rüyamın bu güzel kızı aklımdan çıkıp gidiyordu.

Uyuyan bir adam, saatlerin ipliğini ve yıllarla âlemlerin sıra nizamını kendi etrafında bir daire halinde bulundurur ve uyanırken, instinkti ile, bir saniye zarfında, yeryüzünde işgal ettiği noktayı ve uyanıncaya kadar geçen zamanı derhal keşfeder. Fakat, belki, bu zaman ve mekân mefhumlarının derece ve sıraları biribirine karışıp çözülebilir. Meselâ, bütün gece süren bir uykusuzluktan sonra insan, sabaha karşı birdenbire, bir kitap okurken, her vakitki yatış tarzının çok hilâfında bir vaziyette uyuyup kalıverir ve ilk gözlerini açtığı dakikada kendisini henüz yatmış zanneder. Bu insan, daha alışmadığı ve büsbütün daha başka bir vaziyette, faraza, bir akşam yemeğinden sonra bir koltukta otururken uykuya dalıverirse, o vakit, çığrından çıkmış âlemlerde nizam büsbütün alt üst olur; içinde bulunduğu afsunlu koltuk onu, zaman ve mekân içinde alabildiğine koşturmağa başlar ve göz kapakları açıldığı sırada kendini büsbütün başka bir ülkede, bundan birkaç ay evvel bu koltuğa yatmış farz eder. Lâkin, bazı defa uykumun, idrakimi tamamiyle gevşetir derecede derin olması, yatağımda dahi, beni aynı hale düşürmeğe kâfi gelirdi; uyuduğum yerin plânını topyekûn elden kaçıran idrakim, gecenin ortasında uyandığım vakit bana, nerede bulunduğumu tâyin etmek şöyle dursun, hattâ, ilk anda, kim olduğumu bilmek imkânını bile vermezdi. Yalnız, bir hayvanın içinde ürperen bir varlık duygusunu en iptidai şeklinde hissederdim; mağarada yaşıyan ilk insanlardan daha âcizdim. Lâkin, o anda, hâtıra denilen şey, gökten inen bir imdat halinde beni, tek başıma çıkmam ihtimali olmıyan bu ademden kurtarmağa gelirdi. Gerçi, birdenbire, bulunduğum yeri değil, ancak, evvelce bulunduğum veya bulunabileceğim yerleri hatırlıyordum ve buna vâsıl olabilmek için de birçok medeniyet asırlarını bir saniyede kat'etmem lâzım geliyordu ve bir gaz lâmbası şeklinin ve daha sonra giydiğim gömleğin devrik yakasının bana şöyle hayal meyal görünüşleri yavaş yavaş benliğimin öz çizgilerini yeniden toparlamama yardım ederdi.

Kim bilir, belki de, etrafımızdaki eşyanın yerli yerinde durduğu kanaati bize, kendi düşüncemizin onlar karşısındaki hareketsizliği yüzünden, bu eşyaya zorla verdiğimiz bir vasıftan geliyordu. Nitekim benim böyle âni uyanma anlarımda dimağım, nerede bulunduğumu tesbit için, boş yere işler dururken karanlığın içinde her şey, etrafımı çeviren eşya ile beraber diyarlar ve yıllar da dönmeğe başlardı. Kımıldanamıyacak derecede uyuşmuş vücudum, en çok yorgunluk duyduğu noktasından âzasının hakikî vaziyetini yakalıyarak, buna göre duvarın istikametini, eşyaların mevkilerini tâyin ve nihayet, kendi bulunduğu meskeni yeniden kurmağa ve ona bir

ad bulmağa çabalardı ve etrafında gözle gördüğümüz duvarlar, hayalden geçen bütün odalara göre muttasıl yer değiştirip karanlıklarda fırıl fırıl dönerken vücudumun hafızası, yani bu kaburga kemiklerinin, bu dizlerin, bu omuzların hafızası, evvelce yatmış oldukları ne kadar oda varsa hepsini sıra sıra onun önünden geçirirdi. Lâkin, zamanların ve şekillerin eşiğinde tereddütten tereddüde düşen dimağım, kaybettiği şartları biribirine bağlıyarak, nihayet bulunduğum yeri tesbit etmezden çok evvel, her birine göre yatağın nev'ini, kapıların yerini, güneş alan pencereleri, iki oda arasındaki dar geçidi, hattâ uyurken aklımdan geçen bir düşünceyi, uyanışımda onun tekrar aklımdan geçişini hatırlıyan gene o, yani vücudum olurdu. Meselâ en çok uyuşmuş veya tutulmuş olan tarafım, istikametini bulmağa çalışırken, kendisini cibinliği kasnaklı bir karyolada, yüzüm duvara çevrik uzanıyor zannederdi ve ben kendi kendime: «A! derdim, uyuyup kalmışım, annem bana gelip *bonsoir* demeden...» Bu hesaba göre ben, sayfiyede, çok yıl önce ölmüş olan büyükbabamın evindeyimdir ve vücudumla üstüne yatmış olduğum taraf, zihnimden silinmesi lâzım gelen bir mazinin sadakatli muhafızları halinde, Combray'deki yatak odamın ince zincirlerle tavana asılı, sebu biçiminde, Bohemya camından bir kandilin ışığını ve Sienna mermerinden bir ocağı gözüm önüne getirirlerdi. Büyükbabamla büyükannemin evinde geçirdiğim bu çocukluk günleri çok uzak olmakla beraber, o evdeki yatak odama ait bu şeyler bana bugün hâlâ mevcutmuş ve ben gözlerim uykudan iyice açılır açılmaz daha iyi görebilecekmişim gibi geliyordu.

Biraz sonra yeni bir vaziyetin hâtırası uyanıyordu: duvar, başka bir istikamete doğru seğirtiyordu; hey Allahım! ben bu sefer de başka bir sayfiyede, Madame de Saint-Loup'nun evindeki yatak odamda imişim. Saat, en az, on olmalı; herkes akşam yemeğinden kalkmıştır. Ben, mutlaka, Madame de Saint-Loup ile birlikte her akşam üstü yapmakta olduğumuz gezintiden dönüşümde, fırakımı giymezden önce kestirmeğe alıştığım kuşluk uykusunu lüzumundan fazla uzatmış olacağım. Zira bu gezintilerden dönüşlerimiz, ne kadar geç olursa olsun, penceremin camlarında, daima, batan güneşin kızıl akislerini gördüğüm Combray'den beri epeyce yıllar geçti. Tonsonville'de, Madame de Saint-Loup'nun köşkünde başka bir ömür sürülürdü ve ben orada, vaktiyle güneşte oynadığım yollarda, gece olduktan sonra, ay aydınlığında dolaşmakla büsbütün başka çeşit bir zevk duyardım ve orada akşam yemeğine inmek için giyineceğim yerde uyuyup kaldığım odanın pencerelerinin, gezmeden dönerken, karanlıkta yegâne fener hizmetini gören lâmbalarla aydınlandığını görürdüm.

Beynimin içinde bu fırıl fırıl dönen karışık yâdlar hiçbir zaman birkaç saniyeden fazla sürmezdi; çok defa, bir kinetoskopta bir atın koşmasını seyrederken, bu hareketi vücuda getiren ve biribirini velyeden muhtelif küçük hareketleri tecride muvaffak olamayışımız gibi ben de, bulunduğum yeri tesbit için uğradığım kısa tereddüdü vücuda getiren muhtelif zan ve tahminleri biribirinden ayıramazdım. Bütün ömrümde, yatmış olduğum odaların kâh birini, kâh öbürünü görür ve onları, hep birden, ancak uyanışımı takibeden uzun tahayyüller esnasında toplu bir surette hatırlardım. Bunlar arasında kışlık odalar vardır ki insan, yatağa girdikten sonra başını türlü çeşit şeylerden örülmüş bir yuvanın içine sokar. Bu şeyler, meselâ bir yüz yastığının ucu, bir yorganın üst kısmı, bir şal parçası, karyolanın kenarı ve bir *Débats roses* gazetesidir. İşte bütün bunlar üzerine saatlerce dayana dayana hepsini birden, âdeta kuşların yuvalarını yapışı gibi tek bir maddenin hamuru haline sokup perçinlemişizdir. Burada, buzlu bir havada, duyulan haz tıpkı, yuvasını yerin altında, toprağın harareti içinde yapmış kırlangıç balığı gibi, dışardan ayrı bulunmak hissidir ve bütün gece ocakta ateş yakıldığı için küskülerin alevleriyle çizgilenen, sıcak ve dumanlı bir büyük hava mantosuna bürülü olarak uyunur. Bu, termal çevresi daima kımıldıyan bu ateşli bölge, arasıra, pencereye yakın veya ocaktan uzak duvar köşelerinden sızan ve

yüzümüzü serinlendiren bir soğuk yel ile havalanır. Bir elle tutulmaz alkov, odanın böğrüne kazılmış bir sıcak mağara gibidir. Yazlık odalar vardır ki, biz, orada, ılık gece ile birleşmek isteriz, mehtap, sihirli merdievnlerini yarı açık pencere kanadlarına dayayarak da bizim yatağımızın ayak ucuna kadar uzatır ve biz, âdeta bir ışığın ucunda, hafif bir meltemle sallanan bir arıkuşu gibi, hemen hemen açık havada uyuyakalırız. Bir defa, küçük direklerin tavanı hafifçe desteklediği ve yatağın bulunduğu yere doğru âdeta büyük bir zarafetle: «Buyurun! işte yatağınız!» der gibi açılıp seyreldiği XVI. Louis üslûbundaki bir odayı o kadar ferahlı bulmuş ve içinde geçirdiğim gece, ilk gece olmasına rağmen kendimi o derece bedbaht hissetmemiştim. Başka bir defasında ise, iki kat boyunda, ehram şeklinde oyulmuş yarı mavun kaplı tavaniyle bir başka oda, bana o kadar dar ve havaleli görünmüş ve hiç alışmadığım bir *vetiver* kokusiyle beni o kadar rahatsız etmişti ki mânen âdeta zehirlenmiştim. Burada, menekşe renkli perdelerin bana karşı sanki düşmanca bir tavır takınmış olduklarına, guguklu bir saatin gûya ben ha var, ha yokmuşum gibi yüksek perdeden sesler çıkarışında küstahça bir lâkayıtlık bulunduğuna kanaat getirecek derecede sinirlenmiştim. Bunlardan başka bir de dört ayaklı acayip ve merhametsiz bir endam aynası vardı ki odanın köşelerinden birini yandan kapatmak suretiyle gözlerimin alıştığı bir görüş sahasının tatlı bütünlüğü içine bir bıçak gibi saplanıyordu. Gene burada müfekkirem odanın şekline uymak ve tepesindeki o kocaman huniyi ta yukarıya kadar doldurmağa muvaffak olmak için saatlerce dağılmağa, yayılıp gerinmeğe çabalar ve nice geceler bu azabı çekerken, ben, gözlerim tavana dikili, kulaklarım bunalmış, burun deliklerim isyandan dimdik olmuş ve yüreğim çarparak yatağım üzerinde kaskatı uzanır, dururdum. Lâkin günün birinde, itiyat denilen şey bu perdelerin rengini değiştirdi; bu sesli saati susturdu; bu çarpık ve zalim aynaya merhameti öğretti; *vetiver* kokusunu, tamamiyle dağıtmadıysa bile, biraz hafifletti ve tavanın göze batan yüksekliğini iyiden iyiye alçalttı. İtiyat, pek becerikli, fakat son derecede ağır bir ev yerleştiricidir; işte, evvelâ muvakkat yerimizde zihnimizi haftalarca ezada bırakmaktan başlar. Zira, itiyat imdadımıza yetişmese, zihnimiz ve zekâmız yalnız kendi vasıtalariyle bir meskeni oturulabilir hale sokmaktan âcizdir.

Şimdi büsbütün uyanmışımdır; vücudum, sonuncu defa olarak bir kere daha kendi etrafında dönmüştür ve artık muhakkak olarak bilmek duygusu, bir iyi peri gibi etrafımda her şeyi durdurmuş, beni kendi odamda, kendi yorganım altına yatırmış, komodini ve yazı masamı, ocağımı, sokak üstüne bakan pencereleri ve iki kapıyı, karanlıkta, şöyle böyle, yerli yerlerine koymuştur. Fakat ben, şimdi istediğim kadar bilmiş olayım ki, ilk uyanış anımın gafleti içinde, gözlerimle açıktan açığa görmemiş bile olsam, her halde mevcudiyetlerini mümkün bulduğum evlerde ve eşyalar arasında değilim; artık, bir defa, hafızam harekete geçmiş bulunuyordu ve umumiyetle uyandıktan sonra tekrar uyumak âdetim olmadığı için gecenin büyük bir kısmını mazideki hayatımı yâd etmek ve kâh Combray'de büyük halamın evinde, kâh Balbec'de, Paris'te, Doncières'de, Venedik'te ve daha başka şehirlerde gezdiğim yerlerle tanıdığım kimseleri, bunlarda neler gördüğümü ve bunlara dair bana neler anlatılmış olduğunu hatırlamakla geçirdim.

Combray'de, her gün, öğle sonlarını müteakıp, annemle büyükannemden ayrılarak gidip, yalnızca ve gözüme bir damla uyku girmeksizin yatağıma yatmazdan çok evvel, yatak odam, benim bütün kaygılarımın merkezini teşkil ederdi. Gerçi, çok bedbaht göründüğüm akşamlar, avunup oyalanayım diye bana renkli ve resimli camlardan yapılmış bir fener almışlardı. Gece, akşam yemeğinden biraz evvel, bunu, gidip lâmbanın üstüne geçiriyorlardı. Bu fener, Gotik devrinin ilk mimarlariyle cam ustaları gibi duvarların kesafetine birtakım alâimüsema renkleri neşretmek hasiyetini vererek kendi üzerindeki masal resimlerini tabiattan üstün bin bir renkli hayaletler halinde aksettirerek bu duvarları birtakım titrek ve hemen düşmek üzere camekânlara çeviriyordu. Zira aydınlığın değişmiş olması odama ait itiyadımı bozuyordu; ancak bu itiyat sayesin-

dedir ki yatıp uyumak işkencesini bir yana bırakmak şartiyle, odama tahammül edebiliyordum. Şimdi, onu tanıyamıyorum ve demincek bir şimendiferden inip de ilk defa olarak hiç bilmediğim bir otel veya bir «*châlet*» odasında imişim gibi bir endişe duyuyorum.

Marcel PROUST

Tercüme eden: *Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU*

Marcel Proust, son yüzyılın adı en çok tanınmış, kendi yurdunun dışında da büyük tesiri olmuş Fransız romancılarındandır. Bir tek romanı vardır: *Geçmiş zaman peşinde*. Ama Proust, on altı cilt tutan bu eserinde, bir vakayı anlatmakla kalmamış, insan ruhunun da derinliklerini incelemeye çalışmıştır. Kitabı gerçi güç okunur; içlerinde büyük yazarlar, tenkidciler de bulunan birçok kimseleri yıldırmıştır. Mevzuu Proust'u uzun uzun tahlil cümlelerine götürür. Fakat ilk güçlüklerden sonra o romanı okumağa alışanlar, onun ne kadar ince bir ruh tahlilcisi olduğunu anlarlar.

Tercümesini verdiğimiz parça, romanın ilk kısmı olan *Swann'ların semtinden* adlı kitabın ilk sayfalarıdır.

EVDE

— Grigoriyef'lerden bir kitap için geldiler; evde olmadığınızı söyledim. Postacı bir gazete ile iki mektup getirdi. Sırası gelmişken söyliyeyim, Yevgeniy Petroviç: Sereja'ya dikkat etseniz... Bugün de, evvelki gün de sigara içtiğini gördüm. Nasihat etmek istedim; her zaman yaptığı gibi yine kulaklarını tıkadı ve sesimi gürültüye boğmak için şarkı söylemeğe başladı.

Mahkemeden henüz dönen ve çalışma odasında eldivenlerini çıkarmakta olan vilâyet mahkemesi müddeiumumisi Yevgeniy Petroviç Bikovski, evde olup bitenleri kendisine bildiren mürebbiyeye baktı, gülerek omuzlarını silkti:

— Vay, Sereja sigara içiyormuş... yumurcağı elinde sigara ile gözümün önüne getiriyorum. Peki ama, daha kaç yaşında?...

— Yedi yaşında. Şaka zannediyorsunuz. Fakat bu yaşta sigara içmek zararlı ve fena bir itiyattır. Fena itiyatları daha ilk başlangıçlarında önlemek lâzım.

— Çok doğru. Peki tütünü nerden alıyor?

— Sizin masadan.

— Öyle mi? O halde onu gönderiniz bana.

Mürebbiye çıkarken Bikovski yazı masasının önündeki koltuğa oturdu; gözlerini kapıyarak düşünmeğe başladı. Serejasını şöyle kocaman, arşınlık bir sigara ile ve sigara dumanı bulutları içinde gözünün önüne getiriyor, ve bu karikatür onu güldürüyordu. Mürebbiyenin ciddî ve endişeli çehresi onda, mektepte ve çocuk odasında tütün içmenin öğretmene, ana, babaya acayip, anlaşılmaz bir dehşet verdiği yarı unutulmuş bir zamanın hâtırasını canlandırmıştı. Gerçekten o bir dehşetti. Çocukları merhametsizce haşlarlar, liseden kovarlar, hayatlarını berbat ederlerdi; lâkin hiçbir öğretmen, hiçbir baba tütün içmek neden zararlıdır, neden bir suçtur, bilmezdi. Hattâ çok akıllı insanlar bile içyüzünü anlamadıkları bir kabahatle savaşmaktan gerikalmazlardı. Yevgeniy Petroviç kendi okuduğu lisenin çok bilgili ve faziletli ihtiyar müdürünü hatırladı: Sigara içen bir talebe yakaladığı zaman öyle ürkerdi ki, sapsarı kesilir, hemen fevkalâde inzibat meclisini toplar, suçlunun kovulmasına karar verirdi. Her halde bu, topluluk hayatının bir kanunudur: fenalığın içyüzü ne kadar anlaşılmamış kalırsa onunla savaş o kadar sert ve amansız oluyor

Müddeiumumi mektepten kovulan iki kişiyi ve onların sonraki hayatlarını hatırladı. Cezanın, çok defalar suçtan daha büyük fenalık getirdiğini düşünmekten kendini alamadı. Canlı uzviyette her muhite çabucak uymak, alışmak kabiliyeti vardır. Öyle olmasa, insan, mâkul hareketlerinin altında ekseriya ne akılsızlıkların gizlendiğini, terbiye, hukuk ve edebiyat gibi neticeleri bakımından mesuliyetli ve dehşetli işlerde bile şuura yükselmiş hakikat ve emniyetin henüz ne kadar az olduğunu her an hissederdi.

Ancak yorgun ve istirahat halindeki bir dimağa gelen bu gibi hafif ve bulanık fikirler Yevgeniy Petroviç'in kafasında dolaşıp durmağa başladılar .Nereden ve niçin geldikleri belli değildi. Aklına bir geliyor, sanki beyninin üstünde yüzüyor, derine girmiyorlardı. Saatlerce, hattâ günlerce devlet işleriyle zihin yormağa, biteviye düşünmeğe mecbur insanlar için bu gibi serbest ev düşünceleri kendilerine göre bir konfordurlar.

Akşamın saat dokuzuydu. Tavanın üstünde, ikinci katta biri köşeden köşeye gidip geliyor, daha üstte üçüncü katta da iki kişi piyanoda gam yapıyordu. Sinirli adımlarına bakılırsa, emek-

liyerek bir şeyler düşündüğü yahut diş ağrısından yerinde duramadığı anlaşılan ikinci kattaki kiracının ayak sesleri ve monoton gamlar gecenin sessizliğine, tembel düşüncelere uygun bir uyku havası katıyordu. İçerdeki çocuk odasında Mürebbiye ile Sereja konuşuyorlardı.

Çocuk sesini bir ahenge uydurmuştu:

— Ba-bam geldi! Babam gel-di!

Mürebbiye:

— Votre père vous appelle, allez vite, [1] sana söylüyorum! diye bağırdı.

Müddeiumumi içinden: «Fakat - dedi - ne söyliyeceğim ona?»

Daha bir şey düşünüp tasarlamadan oğlu yedi yaşındaki Sereja çalışma odasına girdi. Cinsiyeti ancak elbisesinden kestirilebilirdi; cılız, solgun ve çelimsizdi. Vücutça limonluk sebzeleri gibi ölgündü. Hareketleri, kıvırcık saçları, bakışları, kadife ceketi, her şeyi fevkalâde narin ve yumuşaktı.

Babasının dizlerine çıktı; hemen boynunu öptü ve yumuşak bir sesle:

— Bonsuvar baba! dedi, beni mi çağırdın?

Müddeiumumi onu kendinden ayırarak:

— Dur bakalım, dedi, dur bakalım, Yevgeniy Petroviç! Öpüşmeden önce seninle konuşmamız, ciddî olarak konuşmamız lâzım. Ben sana darıldım. Daha sevmiyeceğim seni. Bilmiş ol ahbap: Seni sevmiyorum. Sen benim oğlum değilsin... Hayır.

Sereja gözlerini babasına dikti, sonra bakışlarını masaya çevirip omuzlarını silkti. Gözlerini kırpıştırarak hayretle sordu:

— Ben sana ne yaptım? Bugün odana bir defa bile gelmedim, hiçbir şeye dokunmadım.

— Natalya Semenovna, şimdi bana senin sigara içtiğinden şikâyet etti... Doğru mu? Sen sigara mı içiyorsun?

— Evet, bir defa içtim... Doğru!...

Müddeiumumi kaşlarını çattı ve bununla yüzündeki gülümsemeyi gizlemeğe çalışarak:

— Bak, dedi, üstelik bir de yalan söylüyorsun. Natalya Semenovna seni iki defa görmüş. Demek senin üç fena hareketin meydana çıkıyor: Sigara içiyorsun, bir, masadan başkasının tütününü alıyorsun, iki, yalan söylüyorsun, üç. Tam üç kabahat!

Sereja hatırlamıştı; gözlerinin içi gülümsedi:

— Sahi! Doğru doğru! İki defa içtim: Bir bugün, bir de evvelce.

— Bak görüyor musun, demek bir defa değil, iki defa... Ben sana çok küskünüm .Sen evvelce iyi çocuktun, fakat şimdi, görüyorum ki bozulmuşsun, fena olmuşsun.

Bikovski Sereja'nın yakasını düzelterek içinden:

«Başka ne söylemeli buna» dedi.

— Evet, fena, senden bunu beklemezdim. Evvelâ, senin olmıyan bir tütünü almağa hakkın yok. Herkes kendi malını kullanabilir. Başkasınınkini alırsa... demek ki fena adamdır! (Müddeiumumi içinden: «Söylenecek şey bu değildi» dedi) meselâ Natalya Semenovna'nın elbise sandığı var. Bu sandık onundur; yani ne sen, ne ben ona dokunamayız, çünkü bizim değildir. Öyle değil mi? Senin bir oyuncak atın var, resimlerin var... Ben onları alıyor muyum? Belki almak isterim, ama benim değiller ki, senin!

Sereja kaşlarını kaldırdı:

— İstiyorsan al! Çekinme babacığım al! Senin masanın üstündeki şu küçük sarı köpek benim, ama ben bir şey demiyorum... Varsın sende dursun!

Bikovski:

---

[1] Babanız sizi çağırıyor, çabuk gidin (müt.)

— Sen beni anlamıyorsun, dedi, köpeği sen bana bağışladın, o şimdi benimdir, ben onu ne istersem yaparım. Fakat tütünü ben sana bağışlamadım! Tütün benimdir! («Doğru izah etmiyorum ona, hayır söylenecek şey bu değil, hiç de bu değil» diye düşündü). Ben başkasının tütününden içmek istersem evvelâ ondan müsaade almam lâzım...

Bikovski cümleleri ağır ağır biribirine bağlıyarak, bir çocuk şivesiyle oğluna hususi mülkiyetin ne demek olduğunu izaha koyuldu. Sereja onun göğsüne bakıyor ve dinliyordu. (Akşamları babasiyle konuşmayı severdi.) Sonra dirseğini masanın kenarına dayadı, miyop gözlerini kâğıtların, mürekkep hokkasının üzerinde kırpıştırmağa başladı. Bakışları ir müddet masada başıboş dolaştıktan sonra zamk şişesinde durdu. Şişeyi gözlerine yaklaştırarak birdenbire sordu:

— Baba, zamkı neden yaparlar?

Bikovski şişeyi elinden alıp yerine koyarak devam etti:

— İkincisi sen sigara içiyorsun... Bu çok fena! Ben içiyorsam, sigara içilebilir demek değildir bu. Ben içiyorum, fakat bunun akılsızca bir iş olduğunu da biliyorum; bunun için kendi kendime kızarım, kendimi hiç sevmem. («Ne de kurnaz pedagokmuşum» dedi içinden) tütün sıhhate çok zararlıdır. Sigara içen vaktinden evvel ölür. Hele senin gibi küçükler için sigara çok zararlıdır. Senin henüz göğsün zayıftır. Daha kuvvetlenmedin. Halbuki sigara dumanı zayıf insanlarda verem ve başka hastalıklar yapar. Bak, İgnati dayı veremden öldü. Tütün içmeseydi belki de hâlâ yaşardı.

Sereja dalgın dalgın lâmbaya akıyordu. Parmağiyle abajura dokunarak göğüs geçirdi:

— İgnati dayı ne güzel keman çalardı! Onun kemanı şimdi Grigoriyeflerde! dedi.

Dirseğini tekrar masanın kenarına dayadı ve düşünceye daldı. Solgun yüzünde öyle bir ifade belirmişti ki, sanki bir şeye kulak kabartıyor yahut fikirlerinin gelişmesini takibediyordu. Büyüyen ve kırpışan gözlerinde bir hüzün, korkuya benzer bir şey belirmişti. İhtimal ki şimdi o, daha geçenlerde annesini de, İgnati dayısını da götüren ölümü düşünüyordu. Ölüm annelerle dayıları alıp öbür dünyaya götürür, ama çocuklariyle kemanları dünyada kalır. Ölüler gök yüzünde yıldızlara yakın bir yerde yaşar, oradan dünyaya bakarlar; acaba hasret çekerler mi?

Bikovski içinden:

«Buna ne söyliyeyim, dedi, beni dinlediği yok. Belli ki kendi suçlarını da, benim sözlerimi de mühimsemiyor. Nasıl anlatmalı?»

Ayağa kalktı, odada gezinmeğe başladı.

Düşünüyordu:

«Eskiden, benim zamanımda bu gibi meseleleri hayret edilecek derecede kolay hal ederlerdi. Sigara içtiği meydana çıkan her yaramaz pataklanırdı. Tabansız ve korkak olanlar sigarayı hakikaten bırakırlar, biraz cesur ve zeki olan, bu pataklanıştan sonra tütünü ayakkaplarının koncunda taşımağa, sigarayı odunlukta içmeğe başlardı. Odunlukta yakalanıp tekrar pataklanınca da gidip nehir boyunda içerdi .Çocuk büyüyünceye kadar bu böyle devam ederdi. Annem bana, sigara içmiyeyim diye paralar, şekerler verirdi. Bugün bu usuller bayağı ve terbiyeye aykırı sayılıyor. Bugünün pedagoğu, çocuğun, hayır prensiplerini korkudan yahut sivrilmek, mükâfatlanmak arzusiyle değil, şuurlu olarak kabul etmesine gayret ediyor.»

Babası böyle gezinip düşünürken, Sereja sandalyeden masanın kenarına tırmanarak resim yapmağa başlamıştı. Lüzumlu kâğıtları kirletmesin ve mürekkebe dokunmasın diye masanın üzerinde, kendisi için kesilip konmuş bir demet kâğıtla bir mavi kalem vardı.

Bir ev resmi yapıyordu. Kaşlarını oynatarak:

— Bugün aşçı kadın lâhana doğrarken parmağını kesti. Öyle bağırdı ki, ödümüz koptu. Hepimiz mutfağa koştuk. Öyle aptal şey ki! Natalya Semenovna, parmağını soğuk su ile yıkamasını söyledi de, gene durmuş onu emiyordu... O pis parmağı nasıl da ağzına alıyor! Ne fena şey, değil mi baba!

Sonra, öğle vakti avluya bir genç kızla bir çingene çalgıcının geldiğini, kızın çalgı ile şarkı söyleyip oynadığını anlattı.

Müddeiumumi içinden:

«O kendi havasında, kendi âleminde! dedi. Ehemmiyetli ile ehemmiyetsiz kendi bildiği gibi, kendine göre anlıyor. Dikkatine ve şuuruna hâkim olmak için şivesini taklid etmek kâfi değil; onun gibi düşünebilmek lâzım. Tütüne gerçekten acımış olsam, gücensem ağlasam beni pekâlâ anlardı. Terbiye işinde annelerin yerini kimsenin tutamayışı, çocuklarla beraber duymasını, ağlamasını, gülmesini bilmelerindendir... Mantıkla, ahlâkla bir şey olmaz. Peki ama, ona başka ne söyliyeceğim? Ne?»

Hayatının yarısını türlü türlü tedip, ihtar, cezalandırma işleriyle geçiren kendisi gibi tecrübeli bir adliyecinin böyle bütün bütüne şaşırması, çocuğa ne söyliyeceğini bilmemesi Yevgeniy Petroviçe gülünç geliyordu.

— Dinle, dedi, bir daha sigara içmiyeceğine namusun üzerine söz ver bakıyım!

Sereja kalemini kuvvetle bastırdı; çizdiği resme doğru iğildi ve sesini bir ahenge uydurarak:

— Na-musum! Üze-rine! Söz-veri-yorum! Rum Rum! diye tutturdu. •

Bikovski kendi kendine soruyordu:

«Peki ama, namus üzerine söz vermenin ne demek olduğunu bilir mi? Hayır, ben fena bir mürebbiyim! Eğer şimdi bir pedagok yahut bizim adliyecilerden biri kafamın içine bir göz atsa bana salak der, aklımdan şüphe eder... Mektepte ve mahkemede böyle âdi meseleler evden çok daha kolay hal edilir. Burada karşındakiler delicesine sevdiğin insanlar. Sevgi titizdir, meseleyi güçleştiriyor. Eğer bu çocuk oğlum değil de talebem yahut bir maznun olsa, böyle korkaklık göstermezdim, zihnim böyle altüst olmazdı.

Müddeiumumi masaya geçti; Sereja'nın yaptığı resimlerden birini kendisine doğru çekti. Resimde, damı iğri, bacasının dumanı bir şimşek zigzağiyle çıkarak ta kâğıdın kenarına kadar gelen bir ev çizilmişti. Evin yanında, nokta gözlü, süngüsü 4 rakamını andıran bir asker duruyordu.

Müddeiumumi:

— İnsan evden yüksek olamaz, dedi. Baksana: Evin damı askerin omuziyle bir hizada.

Sereja babasının dizlerine çıktı. Rahatça yerleşmek için bir müddet kımıldandı. Yaptığı resme bakarak:

— Hayır baba, dedi, eğer askeri küçük yaparsan o zaman gözleri görünmez.

Ona itiraz etmek lâzım mıydı? Kendi çocuğu üzerinde her günkü müşahedesi, müddeiumumiye şu kanaati vermiş ki, çocukların bediî görüş ve iddiaları vahşilerde olduğu gibi kendilerine hastır; yaşlıların idrakine sığmaz. İnce bir tetkikte Sereja yaşlı bir kimseye gayritabii görünebilirdi. O, insan resimlerini evlerden daha yüksek yapmağı, eşyadan başka kendi duygularını da kurşun kalemiyle göstermeği mümkün ve mâkul buluyordu. Orkestra seslerini yuvarlak duman lekeleri şeklinde, ıslığı helezoni bir iplik şeklinde tasvir ederdi... Ona göre sesin renkle sıkı bir alâkası vardı. Öyle ki, harfleri renklerken daima L harfini sarıya, M harfini kırmızıya A harfini siyaha boyar, her harfe bir renk verirdi.

Sereja resmi bırakarak tekrar kımıldandı. Rahatça bir poz aldıktan sonra babasının sakaliyle uğraşmağa başladı. Evvelâ onu ihtimamla sıvazladı; sonra ikiye ayırarak sakal biçiminde taradı.

— Şimdi sen İvan Petroviçe benziyorsun. Dur; şimdi de bizim kapıcıya benziyeceksin. Baba, kapıcılar neden kapının yanında dururlar?

Müddeiumumi onun nefesini yüzünde hissediyordu, saçları yanağına dokunuyordu. Ruhunda bir sıcaklık, bir yumuşaklık peyda olmuştu; öyle bir yumuşaklık ki, yalnız eli değil, sanki bütün ruhu Sereja'nın ceketindeki kadifenin üzerindeydi. Büyük, karanlık gözlerine baktı. İri gözbebeklerinden anasının, karısının ve bir zamanlar sevdiği kimler varsa hepsinin kendisine baktıklarını sandı.

İçinden:

«Şimdi gel de onu azarla bakalım, dedi, gel de ona ceza düşün! Hayır, terbiye işi bize ne kaadr ırak. Eskiden insanlar basittiler, az düşünürler ve bunun için de meseleyi cesaretle hal ederlerdi. Halbuki biz çok fazla düşünüyoruz; mantık bizi yedi bitirdi. İnsan ne kadar olğunlaşmış olursa, ne kadar çok düşünür, sık eleyip ince dokursa o kadar vesveseli olur, işine o kadar korkaklıkla başlar. Hakikaten, derin düşünülse, ders okutmak, hâkimlik etmek, kalın kitaplar yazmak için ne kadar cesaret ve nefse itimat lâzımdır ne kadar...»

Saat onu çaldı.

Müddeiumumi:

— Haydi, dedi, yatmak zamanı geldi, Allah rahatlık versin de de git yat.

Sereja alnını buruşturdu:

— Yok babacığım, biraz oturayım. Bana bir şey anlat! Hikâyet anlat!

— Peki, ama hikâyeden sonra hemen yatacaksın.

Boş akşamlarında Sereja'ya hikâye anlatmak âdetiyidi. İş adamlarının çoğu gibi o da ezbere hiçbir şiir bilmez, hiçbir hikâye hatırlamazdı. Bunun için, her defasında bir şey uydurup söylemesi lâzım geliyordu. Daima şu basma kalıp sözle başlardı: «Bir varmış, bir yokmuş.» Sonra bir sürü saçma sapan şeyleri biribiri üstüne yığıştırır, hikâyenin başını anlatırken ortasını ve sonunun nasıl geleceğini katiyen bilmezdi. Tasvirler, şahıslar, vaziyetler gelişigüzel ve ansızın doğar, vaka ve ahlâkî netice kendiliğinden, hikâyecinin iradesine bağlı olmaksızın çıkıverirdi. Sereja böyle irticalleri çok severdi. Hikâye ne kadar sade ve tabii olursa çocuktaki tesirinin o kadar kuvvetli olduğuna müddeiumumi dikkat etmişti.

Gözlerini tavana dikerek:

— Dinle, dedi, bir varmış bir yokmuş, ihtiyar, çok ihtiyar, sakalları ve bıyıkları uzun ve bembeyaz bir padişah varmış. Kocaman ve berrak bir buz parçası gibi, güneşte pırıl pırıl yanan, ışıldıyan billûr bir sarayda yaşarmış. Bu saray, portakalların, bergamotların, kirazların yetiştiği, lâlelerin, güllerin ve inci çiçeklerinin açtığı, renk renk kuşların ötüştüğü büyük bir bahçedeymiş... Ağaçlarda küçücük billûr çanlar asılıymış ve rüzgâr estikçe öyle tatlı sesler çıkarırlarmış ki, insan dinlerken kendinden geçebilirmiş. Billûr madenden daha yumuşak ve daha tatlı ses çıkarır... Sonra efendim, başka ne vardı? Ha, bahçede fıskıyeler varmış; hani, Sonya halanın yazlık evinde görmüştün ya? İşte padişahın bahçesindeki fıskıyeler tıpkı onun gibi, fakat ondan daha büyük, fışkırtıları en yüksek kavak ağaçlarının ta tepelerine kadar erişen fıskıyelermiş.

Yevgeniy Petroviç biraz düşündükten sonra devam etti:

İhtiyar padişahın yerini tutacak tek bir oğlu varmış; tıpkı senin gibi küçükmüş, iyi bir çocukmuş... Hiç arsızlık etmez, erken yatar, masanın üstündeki şeylere hiç dokunmazmış ve... Velhasıl uslu, akıllı bir çocukmuş... Yalnız tek bir kusuru varmış: Sigara içermiş...

Sereja bütün dikkatiyle dinliyor, gözlerini kırpmaksızın babasının gözlerinin içine bakıyordu. Müddeiumumi devam ediyor ve içinden: «Ya sonra?» diye düşünüyordu. Uzun müddet yutkunup geveledi ve hikâyesini şöyle bitirdi:

— Şehzade sigaradan verem oldu ve yirmi yaşında öldü. Çökmüş ve hastalıklı ihtiyar büsbütün kimsesiz ve yardımsız kaldı. Devleti idare edecek, sarayı koruyacak kimse yoktu. Düşmanlar gelip ihtiyarı öldürdüler, sarayı yıktılar. Şimdi artık bahçede ne kiraz var, ne kuşlar, ne de billûr çanlar... Ya!...

Böyle bir netice Yevgeniy Petroviç'e gülünç ve saçma gelmiş, fakat bütün hikâye Sereja'da kuvvetli bir tesir bırakmıştı. Gözlerine yine bir hüzün, korkuya benzer bir şey sindi. Bir dakika kadar dalgın dalgın pencereye baktı, ürperdi ve alçak bir sesle:

— Bir daha sigara içmiyeceğim... dedi.

Vedalaşıp yatmağa giderken babası sessiz adımlarla köşeden köşeye gidip geliyor ve gülümsüyordu. İçinden:

«Burada güzellik ve bediî şekil rol oynamıştır diyecekler, dedi, öyle olsun, fakat bu azdır. Nede olsa asıl vasıta bu değildir. Niçin ahlâk ve hakikat çırçıplâk değil de, bir hap gibi üstü kaplanmış ve mutlaka şekerlenmiş, yaldızlanmış olarak öne sürülmeli? Bu tabii değildir... Sahtekârlıktır, iğfaldir, hokkabazlıktır...»

Tarihi, yalnız menkibelerden, tarihî romanlardan öğrenen ve gündelik hayata ait fikirlerini öğütlerden, kanunlardan değil, masallardan, romanlardan ve şiirlerden alan halkın karşısında mutlaka «söz» söylenmesini istiyen hâkimleri hatırladı.

«İlâç tatlı, hakikat güzel olmalıdır... Bu saçmayı insan oğlu ta Adem babamızdan beri böyle kabul etmiştir. Fakat... Belki de bütün bunlar tabiidir, böyle olmak lâzım geliyor. Faydalı aldanışlar, vehimler tabiatta az mıdır?...»

Müddeiumumi çalışmağa başladı. Tembel ev düşünceleri, daha uzun zaman zihninde dolaşıp durdular. Tavanın üstünden gamlar artık duyulmuyor, fakat ikinci katın kiracısı hâlâ köşeden köşeye gidip geliyordu.

Anton ÇEHOF

Tercüme eden: *Zeki BAŞTIMAR*

ANDREA DEL SARTO

ACIKLI OYUN, İKİ PERDE

KİŞİLER

ANDREA DEL SARTO, *Ressam.*

CORDİANİ, DAMİANO, LİONELLO, CESARİO, — *Andrea'nın talebeleri.*

GREMİO, *Kapıcı.*

MATURİNO, GİOVANNİ, — *İki uşak.*

RESSAMLAR, UŞAKLAR, v. s.
BİR HEKİM.
LUCREZİA DEL FEDE, *Andrea'nın karısı.*
SPİNETTA, *Hizmetçi.*

Vaka, XVI. yüzyılda, *FLORANSA*'da geçer.

BİRİNCİ PERDE

Bir evin avlusu. — Sahnenin ön kısmında, seyircilerin soluna düşen yönde, küçük bir paviyon. — Daha arkada bir duvar, bir pencere, bir de balkon. — Sağda bir çiçek bahçesi; dipte, demir parmaklıklı bir duvar. — Vakit gece.

SAHNE I

GREMİO, *yalnız*

GREMİO, *elinde zincire takılmış birtakım anahtarla gelir.* — Bu gece her günkünden çok uyumuşum zâhir... Yooo, ortalık daha yeni ağrıyor, evin içinde bir kımıldama bile yok. Daha kapıları açmanın zamanı değil... Rüya mı gördüm ne? Dışarıda bir gürültü oluyor gibi geldi, hem de sahiye pek benziyordu... Bu saatte, tuhaf şey! *(Cordiani bir pelerine bürünmüş, yüzüne maske takmış, pencereden iner.)*

CORDİANİ, *daha balkondadır, seyircilerin göremediği bir kimseye söyler.* — Bir saat sonra! Bahçe kapısından! *(İner.)* Bir saat sonra, bir daha da ayrılmamak üzere!

GREMİO. — Bu konuşma da ne? Dur, kim olursan ol, dur diyorum sana!

CORDİANİ. — Bırak geçeyim, yoksa öldürürüm! *(Elindeki hançerle vurup çiçek bahçesine doğru kaçar.)*

GREMİO, *yalnız.* — Katil var! Hırsız var!... Maturino, imdat!

SAHNE II

GREMİO, DAMİANO

DAMİANO. — Ne olmuş? Ne bağırıyorsun, Gremio?

GREMİO. — Hırsız var, şuraya, çiçek bahçesine girdi. Kuzum bayım, gelin benimle; elimizden kaçamaz, her yer kapalı.

DAMİANO. — Deliye bak!... Sen içtin mi, ne?

GREMİO. — Bu pencereden, bayım, donna Lucrezia'nın penceresinden indi. Gözlerimle gördüm. Yaraladı beni. Elinde sivri bir hançer vardı, onunla koluma vurdu.

DAMİANO. — Alay mı ediyorsun? Mintanın kolu biraz yırtılmış, işte o kadar. Sen ne masal anlatıyorsun, Gremio? Bu saatte Lucrezia'nın penceresinden inen olur mu hiç? Seni aptal! Hele bunu gidip bir de kocasına anlat, o zaman görürsün bak ne oluyor...

GREMİO. — Şimdi sizi görüyorum ya! onu da öyle gördüm işte, kulağıma birkaç da söz çalındı.

DAMİANO. — Sen içmişsin, Gremio, çift görüyorsun.

GREMİO. — Çift mi? Tek bir kişi gördüm ben!

DAMİANO. — Ne diye bütün bir ev halkını uyandırmağa kalkıyorsun? Hem de böyle delikanlılarla, uşaklarla dolu bir ev... Yoksa benim en sevdiğim dostumun karısı üzerine bir hikâye uydurasın diye eline para mı sıkıştırdılar? Hırsız var diye bağırıyor, sonra da kalkmış, pencereden adam indi diyorsun. Ne demek bu? Çıldırdın mı, yoksa birinden para mı aldın? Söyle de bir anlıyalım!

GREMİO. — Tövbe tövbe!... Gördüm işte! Allah'tan korkmam mı ben?... Ne ettim ben size? Gördüm de onun için gördüm diyorum.

DAMİANO. — Dinle beni, Gremio... Al bir kere şu keseyi, bu hikâyeyi uydurasın diye verdikleri kadar değildir belki ama hele bir al, gidip şerefime içersin. Bilirsin ki ben senin efendinin dostuyum, hırsız da değilim, onu soymağa geleceklerle ortak olamam... Beni on yıldır bilirsin, ben Andrea ile tanışalı beri... Şimdi dinle, Gremio: ağzını açıp bu işin sözünü etmiyeceksin, anlaşıldı mı? Yoksa bu evden koğulduğun gündür. Hadi Gremio, hadi arkadaş, şimdi odana git de unut bütün bunları.

GREMİO. — Gördüm diyorum size! Tanrı çarpsın ki gördüm, babamın başı üzerine yemin ediyorum, gördüm! Gördüm, gözümle gördüm! *(Eve girer.)*

SAHNE III

DAMİANO, sonra CORDİANİ

DAMİANO. — *yalnız, çiçek bahçesine doğru gidip seslenir.* — Cordiani! Cordiani! *(Cordiani gelir.)* Çılgınlık bu seninki! Bu hale mi geldin? Andrea senin de dostun, benim de... Zavallı Andrea!

CORDİANİ. — Seviyor beni, duyuyor musun, Damiano, beni seviyor! Sen bana ne diyeceksin şimdi? Bahtiyarım, bak bir kere bana, bahtiyarım, beni seviyor!

DAMİANO. — Görmüş seni o adam! Hiç düşüncen yok mu senin? Ya Andrea, Andrea ne olacak, Cordiani?

CORDİANİ. — Bilir miyim? Belki suçluyum, haklısın belki... Ama bunu yarın konuşuruz... Başka bir gün... Sonra... Şimdi bırak da bahtiyar olayım.

DAMİANO. — Demek belki suçlusun! yirmi beş yıllık bir bağı, bir saman çöpü imiş gibi kırıyorsun da sonra belki suçluyum diyorsun ha!... Senin çıktığını gören adam da hırsız var diye bağırıyor!

CORDİANİ. — Ah! dostum, ne de güzel kadın!

DAMİANO. — Çılgın! çılgınsın sen!

CORDİANİ. — Bilsen ben şimdi nasıl bir diyardayım!... Sesini, sadece sesini duymak bende yeni bir hayat uyandırıyor! Damiano, şairlerin dediği yanlış. Onlar göklerden atılan meleğin, kötülük ruhu olduğunu söyliyorlar. Hayır, aşkın ruhu... Dünya kurulurken o da bütün meleklerle inmiş, bir daha dönmek istememiş, kardeşleri göğe çıkarken o, yarattığı güzelliğin ayakları altına altın kanadlarını bırakıvermiş.

DAMİANO. — Seninle başka bir zaman konuşuruz. Şimdi güneş doğuyor; birazdan buraya başka biri gelip senin oturduğun bu yere oturacak; o da senin gibi ellerini yüzüne kapıyacak, ama onun sakladığı göz yaşları, sevinçten akan göz yaşları olmıyacak, Cordiani!

CORDİANİ. — Birazdan ben burada olmıyacağım ki!

DAMİANO. — Ne demek istiyorsun?

CORDİANİ. — Hiç... hiç... çok geçmez, anlarsın.

DAMİANO. — Anlat maksadını; sayıklar gibi sözler söylüyorsun! Ne yapmak istiyorsun? Neler kuruyorsun? Düşündüğün ne?

CORDİANİ. — Çalıştığım odanın karanlık köşesini, kaç defalar oturup geçirdiğim güne acıdığım o karanlık köşeyi düşünüyorum; şimdi uyanan Floransa'yı, biribirleriyle karşılaşan insanlarını, yirmi yıl mezarsız kalmış bir hayalet gibi avare avare dolaştığım âlemi, çirkin, dehşetli şeyler kurarak gece yarılarında atıldığım o ıssız sokakları düşünüyorum; kollarımı açıyorum da seviyorum sandığım kadınların hayallerini, zevklerimi, elemlerimi, ümitlerimi, hepsini... hepsinin birer birer geçmesini seyrediyorum! Ah! dostum, bütün bunlar sanki bir yıldırımla mahvolup gitti! İçimde kaynıyan ne varsa toplanıp bir tek düşünce oluverdi: yalnız onu sevmek, yalnız onu sevdiğimi düşünmek! Tozlar içine yayılmış binlerce küçük küçük böcekler, bir tek güneş çizgisi içine nasıl toplanıverirse benim için de işte öyle oldu!

DAMİANO. — Ne diyeyim sana? Seninki gibi bir sevdanın dostu olmaz.

CORDİANİ. — Şimdiye kadar ne varmış benim gönlümde? Tanrıya şükür, ne bilgin olmağa üzendim, ne de zengin olmağa; fırçamla, emeğimle geçindim; ama emeğim sade vücudumu doyurdu, ruhumun göklerden getirdiği açlığı gidermedi. Tanrıya şükür, hiç sevmedim; gönlüm onun oluncaya kadar hiçbir şeyin olmadı, hiçbir şeye bağlanmadı.

DAMİANO. — Şimdi içimden ne duyduğumu sana nasıl anlatayım? Andrea kadar seni de severim.

CORDİANİ. — Ama şimdi masamın başına oturup ona aşkımı anlatan çılgınca mısraları tatlı birer göz yaşı gibi akıtırken, o dilber hayalin omuzumun üstünden mısralarımı okumak için eğildiğini duyar gibi olurken... Şimdi adım bütün dudaklarda dolaşıyor, dostum! Bu dünyada bir insan bulunur mu ki kendi için yaratılmış, kendi için yaşıyacak, kendinin tapacağı bir varlığın hayalini yüz defa, bin defa kurmamış olsun? İnsan o varlığı bir gün, yalnız bir gün görüp kucakladıktan sonra ölüme razı olmaz mı?

DAMİANO. — Sana bir tek şey söyliyebilirim, Cordiani: bahtiyarlığın beni ürpertiyor.

CORDİANİ. — Ne demek bu? Onu kandırdım mı sanıyorsun? Ben düşündüm, o düşündü mü sanıyorsun? Bir yıldan beri onu her gün görüyorum; söz söylüyorum, cevap veriyor; bir işaret

ediyorum, anlıyor; *clavecin*'in başına oturup şarkı söylüyor; ben de, dudaklarım yarı açık, gözlerinden uzun bir yaşın aktığını görüyorum; niçin beni sevmesin?

DAMİANO. — Niçin mi? Soruyor musun?

CORDİANİ. —Sus! Sus!... Seviyorum, hem de seviliyorum. Artık hiçbir şeyi düşünmek, bilmek istemiyorum... Dünyada yalnız çocuklar, kopardıkları yemişi ağızlarına götürürken onu sevdiklerini, ellerini uzatınca alabileceklerini bilip başka bir şey düşünmiyen çocuklar bahtiyardır.

DAMİANO. — Sen bunları kendini aldatmak, etrafını görmiyecek kadar kör olmuş kalbini aldatmak için uydurup söylüyorsun!

CORDİANİ. — Hayır, hiç de değil... Sen, Damiano, onu sevdiğimi ne zamandan beri görüyorsun... Sen, bir yıl kalbimin her çarpmasını, her dakika canımın benden ayrılıp onunla birleştiğini gören, gene de susmuş olan sen, şimdi ne söyliyebilirsin? Ben suçlu muyum? Öyle ise niçin bahtiyarım? Ne söylesen bil ki ben de yüz defa düşünüp kendi kendime söylemişimdir. Ben kadın kandırmağa çıkmış yüreksiz bir insan mıyım? Dünya kurulalı beri insanların dudaklarında dolaşan bütün o mukaddes sözleri hafifseme ile mi andım? Akla gelecek her sitemi ben de kendi kendime ettim... Ama gene de bahtiyarım! Vicdan azabı, o çirkin yüzü ile intikam, hüzünlü, sessiz elem, bütün bu hayaletler, bu dehşetli hayaletler gelip kapıma dayandılar; ama Lucrezia'nın sevdası karşısında hiçbiri ayakta kalamadı!... Gel benimle atelyeme. Orada, hiç kimseye açılmıyan bir odada, en sâf mermere, sevgilimin tapındığım yüzünü oydum, sana cevabımı onun önünde vereceğim. Gel, burası insanla doluyor, akademi şimdi açılacak. *(Soldan çıkarlar.)*

SAHNE IV

LİONELLO, CESARİO

Ortalık ışımaktadır. Ressamlar, parmaklıklı duvarın kapısından birer birer girerler.

CESARİO, *şarkı söyliyerek girer.*-

Koca Baba Celestin
Kalkarak erken erken
Hemen başlar işine.

Koca Baba Celestin
Gün bitince o, sen, ben
Takılırız peşine.

Koca Baba Celestin
Meyhaneden çıkarken
Raslanmaz bir eşine.

Koca Baba Celestin
Bir gün ölüp giderken
Acınır gidişine...

LİONELLO. — Üstat kalktı mı acaba?

CESARİO. — Kilisede papa gibidir o: dışarıdan gelecekse en son gelir, içeriden çıkacaksa önce o gözükür.

LİONELLO. — Bu akademide eskiden ne çok talebe vardı! Ne de münakaşalar, kavgalar edilirdi! Yeni bir tablo, büyük bir hâdise olurdu! Raphaello'nun zamanında mektepler birer savaş yeri gibi idi; şimdi herkes geçinmek için çalışıyor; sanat sadece bir iş oldu.

CESARİO. — Bu güneşin altında her şey böyledir, dostum. Raphaello beni sıkıyordu; ölüp gitmiş olduğuna memnunum doğrusu.

LİONELLO. — Ne deha idi onun dehası!

CESARİO. — Evet, dâhi idi, dâhi idi ama rahat bıraksın bizi. Sen Pontormo'nun tablosunu gördün mü?

LİONELLO. — Onda bütün zamanımızı da gördüm, bin yol ortasında şaşırmış, ne yapacağını bilemiyen bir adam, büyük üstatların karikatürü, kendi coşkunluğu içinde boğuluyor; kurtulmak için Albert Dürer'in gotik abasına bile yapışabilir!

CESARİO. — Yaşasın gotik sanatı! Bugün sanat ölüyorsa, İlkçağa dönmek bir şeyi tazeliyemez: bize yenilik gerek.

SAHNE V

LİONELLO, CESARİO, RESSAMLAR,
ANDREA DEL SARTO.

ANDREA, *soldaki paviyondan çıkar; bir uşağa seslenerek.* — Grémio'ya söyleyin, iki at hazırlasın: biri kendine, biri de bana. Çiftliğe gideceğiz.

CESARİO, *sözüne devam ederek.* — Bize yenilik gerek, ne pahasına olursa olsun yenilik! Merhaba, üstadım, bu sabah yeni ne var?

ANDREA, *paviyonun merdiveninden inerek.* — Hep keyifli misin, Césario? Bugün her şey yeni, evlâdım; yeşillik, güneş, çiçekler, yarın gene yenileşecek; ihtiyarlıyan bir insan oğlu, çevresinde her şey her gün tazeleşir. Merhaba, Lionello, böyle erkenden mi kalktın, dostum?

CESARİO. — Mademki tabiat yenilik isteyip her şeye bir tazelik veriyor, demek genç ressamların da yenilik istemekte hakları var.

LİONELLO. — Sen kiminle konuştuğunu düşünüyor musun?

ANDREA. — Demek şimdiden münakaşaya başladınız? İnanın bana, dostlarım, münakaşa, kısır bir topraktır: önsözler az, kitaplar çok olmalı. Siz birer ressamsınız, çocuklarım; ağzınız sussun da sizin için eliniz söylesin. Ama gene dinle beni, Gesario. Doğru, tabiat her zaman yeni olmak ister ama her zaman da olduğu gibi kalır. Yoksa sen, tabiat giyiminin rengini değiştirsin, ormanlar mavileşsin, kızıllaşsın istiyenlerden misin? Tabiatın dileği bu değildir. Solmuş bir çiçeğin yanında, gene tıpkı ona benziyen bir çiçek açar; güneşin ilk ışıkları gözükünce de, çiğin altında, binlerce çeşit biribirlerini görüp tanır. Her sabah, ölüm dirim meleği, hepimizin anamız olan tabiata yeni bir elbise getirir ama bütün o elbiseler biribirine benzer. Sanata da ona uymak düşer, çünkü sanat ancak ona benzenmekle [1] ortaya bir şey koyabilir. Her yüzyılın âdetleri, giydikleri, düşündükleri varsın yeni olsun; deha da, güzellik de değişmemeli; gençlerin güçlü elleri, ihtiyarların titrek ellerinden meşaleyi saygı ile alsın, geçmiş yüzyılları aştığı gibi gelecek yüzyıllar arasından da yaşayıp gidecek olan o mübarek alevi yellerin üfürmesinden korusun! Bunlar aklında kalacak mı, Cesairo? Şimdi hadi git de çalış. İşe, haydi işe! Ömür dediğin çok kısa, gelip geçiyor... *(Lionello'ya.)* Biz ihtiyarlıyoruz, zavallı dostum. Gençler artık bizi istemiyorlar. Bilmem zamanımız yeni doğmuş br çocuk olduğundan mı, yoksa bunamış bir ihtiyar da onun için mi?

LİONELLO. — Ama bu yeni yetişenler de kafamızı pek kızdırmasınlar! İnsanın çalışırken de kılıcını çıkarmıyacağı geliyor!

ANDREA — Sen de ne kılıç sözü edersin, a Lionello... İtalya'da artık geçti o devir!.. Hadi, dostum, bırakalım da gevezeler ne derlerse desinler, biz toprağa düşünceye kadar zamanımızın adamı olmağa bakalım. *(O sırada giren Damiano'ya.)* Buyur bakalım, Damiano; Cordiani geliyor mu?

[1] *Benzenmek,* Türkçede *taklidetmek* demektir.

DAMİANO. — Bugün geleceğini hiç ummam.

ANDREA. — Hasta mı?

DAMİANO. — Öyle sanıyorum.

ANDREA. — Nasıl hasta olur? Dün akşam gördüm, bir şeyi yoktu. Gerçekten mühim bir hastalık mı? Hadi evine gidelim. Nesi var acaba?

DAMİANO. — Evine gitmeyin, içeri almaz; bütün gününü kapalı kalıp geçirmek istiyor.

ANDREA. — Her halde beni almamazlık etmez... Hadi, Damiano, gidelim.

DAMİANO. — Ciddi söylüyorum, yalnız kalmak istiyor

ANDREA. — Yalnız kalmak mı istiyor?... Hem de hasta diyorsun! Korkutuyorsun beni... Başına bir şey mi geldi yoksa? Kavga falan mı etti? Düello mu etti? Öfkeli, hırslı adamdır... Allah korusun! Bana bir haber göndermedi mi? Affedersiniz, dostlarım... *(Orada durup kendisini bekliyen ressamlara.)* Bilirsiniz, ta çocukluktan beri arkadaşımdır; en iyi, en sadık dostumdur.

DAMİANO. — Merak etmeyin hiç, başına bir şey gelmedi.

ANDREA. — Allah vere de öyle ola! Pek sevdiğim o insanı korusun diye Tanrı'ya ne dualar ettim!... Doğrusu, dostlarım, Raphaello'nun ölümünden sonra başlıyan bu düşme devrinde, benim bütün ümidim onda... Hem ateşli, hem de mert bir insandır. Hemen Tanrım onun bu meziyetlerini yanlış yollarda yitirtmesin! Kaç defa, merdivenine çıkmış, elinde paleti ile çalışırken ben de arkasına oturdum, göğsümün kabardığını duydum... Kollarımı uzattım, onu göğsümde sıkayım, o genç, açık alnı, her yanından deha fışkıran o alnı öpeyim diye içim titredi! Ne kolaylıkla çalışır! Ne kadar coşkundur! Ama hakikatı da gerçekten sever, kendisine karşı müsamaha bilmez bir aşkla sever! Benden genç olduğunu ne zaman düşündümse içim hazla doldu. Benim elimden çıkan o biçare eserlere hüzünle bakıp gelecek yüzyıllara: «İşte, ben ancak bu kadarını başarabildim, ama size dostumu bırakıyorum!» dedim.

MATURİNO, *dışarıdan gelir.* — Efendimiz, sizi biri görmek istiyor.

ANDREA. — Neymiş? Ne istiyor?

MATURİNO. — Uzun setreli, kır saçlı bir adam; kendisini dün çağırtmışsınız, öyle diyor.

ANDREA. — Geliyorum. *(Damino'ya)* Öyle ağır bir şeyi yok, değil mi?

GREMİO, *dışarıdan gelir.* — Atlar hazır, efendimiz.

ANDREA. — Birazdan. Bekle beni, Gremio. *(Damiano'ya.)* Yarın onu görebiliriz ya? Gel de yemeği bizimle yersin... Lucrezia'yı görürsen söyle, çiftliğe kadar gidiyorum, geleceğim. Sizler de atelyeye gidiyorsunuz, değil mi? Hadi dostlarım, birazdan buluşuruz.

SAHNE VI

GREMİO, *yalnız*

GREMİO. — Ama gördüm işte... Signor Damiano'ya ne olmuş da bana görmedim dedirtmek istiyor? Elbette bir sebebi var ki kalkıp bana bir kese verdi... *(Avucunun içinde sayar.)* Dört... beş... altı... Bu işin içinde bir iş var, bir şeytan var... Hırsız değildi, hırsız değildi ya! ama benim aklıma başka bir şey geliyor... Geliyor ama işte burada durmalı... İçimden: «Sus, Gremio, dedim, öyle şey olmaz, akla getirmek bile bir tuhaf!...» dedim. Akla getirmek bir şey değil, insanın aklına her şey gelebilir, akla getirmekten ne çıkar?... Ama ne derlerse desinler, ben balkondan doğru bir kadın sesi işittim, iyice işittim. O kadın Spinetta olmalı; Spinetta değilse hanımıdır, başka kim olabilir? Buna da imkân yok... Ama bir pencere de kendiliğinden açılıvermez ya! Bir hırsızı, yahut âşığı da Spinetta ne diye o yoldan çıkarsın?... «Bir saat sonra, bir daha ayrılmamak üzere» denildiğini duydum mu? duymadım mı?... Duydum, duydum işte.

SAHNE VII

GREMİO, ANDREA

ANDREA. — Hadi, Gremio, hazır mıyız?

GREMİO. — Maturino orada, hayvanları tutuyor.

ANDREA. — Söyle de kapıya götürsün, beklesin.

SAHNE VIII

ANDREA, *yalnız*

ANDREA, *oturur.* — O yahudiden de para gelmedi! Boyuna yalvarıyorum, para yok! Fransa kıralının adamları gelince ne diyeceğim?... Ah Andrea, zavallı Andrea! Fransa kıralının adını nasıl ağzına alırsın? Önünde küme küme altınlar, bir kıralın bir adama sipariş ettiği en güzel iş, yaratılacak yüz güzel eser, fıkara, ıstırap içinde yüz sanat adamını iyileştirmek, zengin etmek! Hem arkadaşlarına iyilik etmiş bir adam olacak, hem de yurdumun beni alkışlayıp övdüğünü, bana hayır dualar ettiğini görecektim! Bundan başka bütün bir sarayı güzel güzel eserlerle donatmış, Floransa'da sönmek üzere olan yüce sanat ateşini tekrar parlatmış olacaktım! Ah! Andrea, hesaplarını bir verebilsen, o günün gecesi yatağının başına diz çöküp de Tanrı'ya gönülden hamdetmez misin? Hem de sana o işi veren kıral Birinci François, alnı açık yiğitin, namuslu, anlayışlı, mert adamın ta kendisi olan kıral Birinci François! Sanatları koruyan bir kıral, İlkçağ kadar güzel bir devrin babası! O sana güvendi, sen de onu aldattın, parasını çaldın! Kendini avutmağa bakma, Andrea, senin ettiğine hırsızlık derler... Aldığın bütün o para ne oldu? Karına ziynetler almağa, zevke, iç sıkıntısından da daha kasavetli eğlencelere harcadın... *(Kalkar.)* Bunları bir düşünüyor musun, Andrea? Şerefin, haysiyetin kalmadı artık! Gerçi bugün saygı görüyorsun, talebelerin seni baş tacı ediyor, bir melek seni seviyor... Ah! Lucrezia'm, Lucrezia'm... Ama yarın bütün Floransa'nın diline düşeceksin. Şüphe mi var? Hesap vermek günü elbette gelecek! Ah! Tanrım! bunlardan karımın haberi yok. İradesizlik insanı bak ne hale kor!... Karım, hoşuna giden bir şeyi isterken ne kötülük ediyordu ki? Ben de o istiyor diye alıyordum, işte o kadar!... Kahrolası iradesizlik! Bir an bile düşünmedim... Şeref, namus da ne çabuk mahvoluyor!... Gece eşraftan birinin evine gir, kasasını kır, içindekileri al kaç deseler böyle bir işe girişmeyi aklımdan bile geçiremem, bana dehşet verir... Hayır, yapamam... Ama para insanın elinde olunca, elimizi keseye daldırıvermek yetince... Bir yandan da fıkaralık kırbaçlarsa, insan kendisi için değil, Lucrezia için, dünyada biricik malım, varım yoğum Lucrezia için, on yıllık aşkım için... Hem insan kendi kendine: «Ne olur? diyor, biraz çalışmakla bu parayı yerine koyarım!» diyor. Evet, biraz çalışmakla parayı yerine koymak... Annonciado kilisesinin kapısına yaptığım resimler bana ne getirdi? Bir çuval buğday, işte o kadar! — Gremio! Gremio!

SAHNE IX

ANDREA, GREMİO

GREMİO. — Emrettiğiniz zaman yola çıkarız.

ANDREA. — Senin nen var, Gremio? Dizginleri düzeltmene baktım, sen bugün sol elinle iş görüyorsun.

GREMİO. — Sol elimle mi?... Ha! ne demek istediğinizi anladım. Efendimize söyliyeyim. sağ kolum biraz yaralı da ondan... Öyle büyük bir şey değil ama artık ihtiyarlık da var; eskiden olsaydı böyle şeylere...

ANDREA. — Yaralı mısın dedin?... Kim yaraladı seni?

GREMİO. — İşte orasını söylemek zor... Kim?... Kimse... Ama yaralıyım. Doğrusu öyle şikâyet edilmeye değer bir şey değil ama...

ANDREA. — Kimse değil mi? Yani kendin mi yaralandın?

GREMİO. — Hayır, öyle de değil. Öyle olsa söylemesi kolay olurdu... Ne kimse, ne de kendim.

ANDREA. — Senin canın gülmek istiyor ama vaktini iyi seçmemişsin. Hadi binelim atlarımıza da gidelim.

GREMİO. — Peki, Efendimiz. Ama benim söylediğim sizi kızdırmak için değildi, şaka etmek de istemiyordum. O da, bu sabah koşarak beni yaralarken gülmüyordu hiç! Şakası yoktu.

ANDREA. — Kim? Ne demek bu sözler? Kim yaraladı seni? Senin bugün anlaşılmaz bir halin var, Gremio. Dilinin altında bir şey var, söylemiyorsun.

GREMİO. — Anlatayım hadi. Dinleyin. Siz benim efendimsiniz. Herkes ne derse desin, sonunda o iş meydana çıkar. Haberiniz olur. Sizin haberiniz olmıyacak da kimin olacak? İşin aslı şu: bu sabah avludan bir gürültü işittim, kalktım, baktım pencereden biri iniyor.

ANDREA. — Hangi pencereden?

GREMİO. — Dur diye bağırdım. Ben bir hırsızdır sanmıştım. Duracağına bakın bana ne yaptı! Kolumu yaraladı işte, elinde sivri bir hançer vardı.

ANDREA. — Hangi pencereden, Gremio?

GREMİO. — İşte orası.... Ama bir kere başladım, orasını da söyliyeyim... Donna Lucrezia'nın penceresinden.

ANDREA. — Lucrezia'nın mı?

GREMİO. — Evet, efendimiz.

ANDREA. — Tuhaf şey!

GREMİO. — Kısacası, sonra bahçeye kaçtı. Hırsız var diye bağırıp adam çağırdım. İşin asıl burası bir tuhaf... Signor Damiano geldi, yanılıyorsun, sana öyle gelmiştir dedi. Kendisi benden iyi bilirmiş... Sonra da susayım diye bana bir kese verdi.

ANDREA. — Damiano mu?

GREMİO. — Evet, efendimiz. İşte bu keseyi.

ANDREA. — Lucrezia'nın penceresinden... Damiano adamı gördü mü ki?

GREMİO. — Hayır, görmedi. Ben seslendikten sonra geldi.

ANDREA. — Nasıldı?

GREMİO. — Signor Damiano mu?

ANDREA. — Hayır, öteki.

GREMİO. — Ne bileyim? Göremedim ki!

ANDREA. — Tuhaf şey... Demek Damiano sana bu işin sözünü etme dedi!

GREMİO. — Bir şey söylersen bu evden kovulursun dedi. Beni siz kovarmışsınız.

ANDREA. — Söylersen ben seni kovarmışım... Bahçeye kaçtı diyorsun, değil mi?... Yalnız mıydı o adam?

GREMİO. — Evet, bahçede yalnızdı ama penceredeyken yalnız değildi.

ANDREA. — Ne demek yani? Anlat adamakıllı.

GREMİO. — Ama efendimiz...

ANDREA. — Emrediyorum, anlat.

GREMİO. — Peki, efendimiz, anlatayım. O adam çıktığı zaman balkonda biri vardı, birkaç söz konuştular.

ANDREA. — Sen ne duydun?

GREMİO. — Üç dört kelime. O adam ayılırken eli ile bir işaret edip: «Bir saat sonra, bir daha ayrılmamak üzere» dedi.

ANDREA. — Bir saat sonra!

GREMİO. — Bir daha da ayrılmamak üzere!...

ANDREA. — Bir saat sonra!... *(İçinden.)* Benim bugün çiftliğe gidip bütün gün gelmiyeceğimi burada biliyorlardı da... Demek benim burada olmamamdan istifade etmek istemişler... Aman Tanrım! *(Yüksek sesle.)* Başka bir şey duymadın mı?

GREMİO. — Hayır, hatırlamıyorum... Ha! bir şey daha söylediler... «Bahçe kapısından gelin» dediler.

ANDREA. — Bahçe...

GREMİO. — .... Kapısından... Ama öyle sanıyorum ki bu kapı değil, öteki kapı; arka taraftaki küçük kapı...

ANDREA. — Dinle beni, Gremio. Git Maturino'ya söyle, hayvanları içeri alsın, şimdilik kalalım. Sonra-sen o küçük kapıya gidersin, ama saklanacaksın, anlaşıldı mı? Eline bir kılıç al. Biri gelip de bir şey yapmağa kalkarsa... ne demek istediğimi anlıyorsun ya!... hemen bana seslen. Bir şeyden korkayım, çekineyim deme; ben hemen gelirim. Kim olursa olsun, yakala, bırakma.

GREMİO. — Kim olursa olsun mu? Ama belki...

ANDREA. — Kim olursa olsun. Kendim giderdim ama evdekiler beni burada değil sansınlar istiyorum. Bu işi senden başka birine gördürürdüm, gördürürdüm ama bana öyle geliyor ki meselenin ne olduğunu anladım... Öyle büyük bir şey değil, ehemmiyetsiz... Şaka etmek istiyorlar... Yüzünü göremedin mi?

GREMİO. — Yüzünde maske vardı?

ANDREA. — Cordiani'ye bir söylerim... Anlaşıldı, değil mi, Gremio? Sen hiç korkma... Hiç, ehemmiyetsiz bir şey... İyi ettin de söyledin... Senden başka kimsenin bilmesini istemezdim; o işi de zaten bunun için sana gördürüyorum ya!... Nasıl giyinmişti, fark ettin mi?

GREMİO. — Bir mantoya sarınmıştı; çabucak kaçtı... Hem vurduğu hançer...

ANDREA. — Sesinden tanıyamadın mı?

GREMİO. — Belki, bilmem... Bütün bu anlattıklarım bir dakika bile sürmedi.

ANDREA. — İnanılır şey değil! Haydi, sen benim dediğimi yap... Cordiani ile bir konuşayım... Pencereden emin misin?

GREMİO. — Evet, eminim.

ANDREA. — Evet, Cordiani'ye bir söyliyeyim, ama önce Damiano ile konuşmalı. Beni sorarlarsa yalnız gitti dersin. Unutma. Haydi, dostum. — Garip şey, doğrusu! *(Çıkar))*

SAHNE X

GREMİO, *yalnız,*

sonra LUCREZİA, SPİNETTA

GREMİO. — Evet, garip şey; ama efendimin beni dinliyeceğini biliyordum. Signor Damiano'nun verdiği para bana hiç de helâl para gözükmedi... Sabredelim hele; işin içyüzü anlaşılır. İşte donna Lucrezia geliyor. Hadi ben yerime gideyim de orada bekliyeyim.

LUCREZİA, *Spinetta ile beraber gelir.* — Efendin nerede, Gremio?

GREMİO. — Zannederim çiftlikte, signora.

LUCREZİA. — Sen de beraber gidecek değil miydin?

GREMİO. — Bana burada kalmamı emretti.

LUCREZİA. — Yalnız mı gitti?

GREMİO. — Evet, signora. *(Çıkar.)*

SAHNE XI

LUCREZİA, SPİNETTA

LUCREZİA. — Demek göremiyeceğim onu.

SPİNETTA. — Doğru mu söylüyorsunuz, benim sevgili hanımım? Maksadınızı bana anlattınız ama sizi hazırlanmış görüyorum da gene inanamıyorum.

LUCREZİA. — Birazdan inanırsın.

SPİNETTA. — Sizin işinize karışmak, etmeyin demek bana düşmez; benim yalnız keder etmeğe hakkım var. Size fena ediyorsunuz da diyemem, sizi ele de veremem. Ama siz iyice düşündünüz mü?

LUCREZİA. — Hayır, düşünmedim. Düşünsem böyle şeye kalkışır mıyım?

SPİNETTA. — Bir evden, bir ocaktan ayrılmak... Böyle güzel bir hayatın bağlarını koparmak... Hem de bahtiyarlık içinde bir hayat...

LUCREZİA. — Bahtiyarlık içinde bir hayat!...

SPİNETTA. — Bahtiyardınız, hanımım.

LUCREZİA. — Bundan sonra bahtiyar olamıyacağım. Doğru, Spinetta, biraz sonra ben, senin dediğin gibi, bir evden, bir ocaktan ayrılacağım... Adımı da, el gün içinde itibarımı da, zenginliğimi de, malların en kıymetlisi olan şerefimi de kaybedeceğim. Cordiani'nin yanında, kalkıp gideceğim. Ama suçu işliyen cezasına da katlanır. Onu kim cezalandırabilirmiş ki? Onda hiçbir suç bulamazlar. Yeryüzünde kimseye yeminle bağlanmış değil, karısı yok ki ona hayınlık etti desinler; sadece sevdi, sevip sevildi.

SPİNETTA. — Demin Andrea efendimizi arıyordunuz.

LUCREZİA. — Evet, son bir defa görmek isterdim.

SPİNETTA. — Keşke görebilseydiniz!

LUCREZİA. — Ne demek istiyorsun, Spinetta? Ben kararımı değiştiririm mi sanıyorsun? Andea'ya muhabbetim vardır ama ben insanı aldatmasını da bilmem, öyle yarı sevmesini de.

SPİNETTA. — Ne göz yaşları dökülecek, hanımım!

LUCREZİA. — Ya benim döktüğüm göz yaşlarını hiçe mi sayıyorsun? İnsan rahatını, gelecek günlerini mahveder de ıstırap çekmez mi sanırsın? Sen ki benim gönlümü de kendi gönlüm gibi bilirsin, sen ki benim hayatımı her sayfasını bildiğin bir kitap gibi okursun, on yıllık mâsumluğuma, rahatıma veda ederken içim sızlamıyor mu sanıyorsun?

SPİNETTA. — Acıyorum size, hanımım!

LUCREZİA. — Sus, saat çalıyor! Şimdi gelecek, Spinetta, belki de beni bekliyordur bile. Sen de benimle gelirsin; her şey hazır mı?

SPİNETTA. — Nereye gideceksiniz?

LUCREZİA. — Nereye isterse oraya... Saçlarım dağılmış mı? Benzim uçuk değil ya? Ne delilik ettim de ağladım?... Geliyor, geliyor, Spinetta!... Güzel miyim? Beğenir mi beni?

SAHNE XII

ANDREA, LUCREZİA, SPİNETTA

ANDREA. — Gün aydın, Lucrezia. Beni bu saatte göreceğinizi sanmıyordunuz, değil mi? Sizi rahatsız etmiş olmıyayım da başka bir şey istemem. Acaba odanıza mı çekiliyordunuz? Şimdi rahat edecekseniz; sizinle konuşmak için yemek vaktini beklerim.

LUCREZİA. — Hayır, odama gitmiyordum.

ANDREA. — Birlikte geçirdiğimiz zamanlar o kadar az, o kadar da kısa!... Oysa ki Lucrezia... Siz olmazsanız, siz elimden giderseniz... Benim bütün cesaretim, bütün aklım, usluluğum sizin gözlerinizde...

LUCREZİA. — Keder edeceğiniz bir şey mi var, dostum?... Dün keyifli idiniz, bana öyle geldi .

ANDREA. — Neşe bazan hüzünlüdür, melâlin de dudaklarında bir gülümseme vardır.

LUCREZİA. — Çiftliğe gitmediniz mi? Sahi, size bir mektup var: Fransa kıralının gönderdiği adamlar yarın geliyormuş.

ANDREA. — Yarın! Yarın mı geliyorlar?

LUCREZİA. — Bu sizin için can sıkacak bir haber mi? Öyle ise sizin için şimdi Floransa'da değil, yahut hasta deriz... Her halde göremezler sizi.

ANDREA. — Niçin? Gelsinler, memnuniyetle karşılarım onları... Hesaplarımı vermeye hazır değil miyim? *(Bahçede boğuk bir feryat, sonra ayak sesleri duyulur.)* Bu gürültü de ne? Ne oluyor?

SAHNE XIII

LUCREZİA, SPİNETTA, ANDREA, CORDİANİ

büyük bir kargaşalık içinde.

ANDREA. — Ne var, Cordiani? Ne oldu da geldin? Bu kargaşalık ne? Ölüm gibi sapsarısın.

LUCREZİA, *yavaşça Spinetta'ya.* — Ah! öldüm.

ANDREA. — Söyle, ne oldu da geldin? Bir kavga mı ettin! Düellon mu var? şahit mi arıyorsun? Cevap ver Allah aşkına! Bir heykel gibi susuyorsun.

CORDİANİ. — Hayır, hayır... Söyliyeceğim... Diyeceğim... Doğrusu ben buraya... Bilmiyorum.

ANDREA. — Kılıcın ne oldu?... Sende bir şey, tuhaf bir hal var... İstersen hadi senin eve gidelim?... Bu kadınların önünde söyliyemez misin? Senin için elimden ne gelebilirse, söyle... Bilirsin ki senden bir şeyi esirgemem... Benim sevgili dostum, benden şüphe mi ediyorsun?

CORDİANİ. — Ne olduğunu bildin... Evet, bir kavga etmiştim, seni arıyordum... niçin olduğunu düşünmeden içeri girdim... Senin burada olduğunu söylediler... Ben de... Söyliyemiyorum.

SAHNE XIV

ÖNCEKİLER, LİONELLO, *sonra* MATURİNO

LİONELLO. — Gremio'yu öldürmüşler, üstadım!

ANDREA. — Kim demiş onu? *(Birçok ressam, daha başka insanlar içeri dolar.)*

CESARİO. — Evet, üstadım, Gremio'yu öldürmüşler. Öldüren de bu evde, küçük kapıdan girdiğini görmüşler. *(Cordiani kalabalığa karışır.)*

ANDREA. — Silâh, silâh getirin!... Arayın bahçeyi, evi... Kapatsınlar kapıları.

LİONELLO. — Uzağa gidememiştir. Daha yeni öldürmüş.

ANDREA. — Öldü diyorsunuz, değil mi?... Nerede benim kılıcım?... Bu da ne? *(Eline bakar.)* Tuhaf, elim kan içinde. Nereden gelmiş bu kan?

LİONELLO. — Bizimle gel, üstat; söz veriyorum, buluruz.

ANDREA. — Nereden gelmiş bu kan? Bütün elim kan içinde?... Ama bir şeye de dokunmadım... Yalnız demin... Gidin, gidin buradan; çıkın hepiniz...

LİONELLO — Ne oldun, üstadım? Bu da ne?

ANDREA. — Çıkın, gidin diyorum size. Yalnız bırakın beni! Söyleyin, aramasınlar, bir yeri aramasınlar... İznim yok... Çıkın buradan, hepiniz, hepiniz! Size çıkın diyorum, dinlesenize sözümü! Emrediyorum, çıkınız! *(Hepsi sessiz sessiz çıkarlar. — Andrea eline bakar.)* Elim kana bulaşmış! Cordiani'nin elinden de başka bir şeye değmedimdi.

(Bitmedi)

PERDE

Alfred de MUSSET
Tercüme eden: *Sabiha YAĞIZLAR*

Alfred de Musset (1810— 1857). — XIX. yüzyılın ünlü Fransız şairlerinden. Dünyanın hemen her yerine yayılmış olan aşk şiirlerinden başka manzum hikâyeler, çok ince komedialar yazmıştır. *André del Sarto* adlı acıklı oyunu, 1833 te yazıldığına göre, ilk eserlerindendir.

KİTABI MUKADDES'İN TÜRKÇE TERCÜMESİNE DAİR. [1]

«Kitabı Mukaddes» in ilk defa olarak ne vakit Türkçeye çevrilmiş, ve ondan sonra eldeki tercümelerin düzeltilmesine kaç kere teşebbüs olunmuş veya yeniden tercümesine girişilmiş olduğunu «Tercüme» okuyucularına kısaca anlatmak ve bu çalışmalarla elde edilen neticelerden örnekler arz eylemek istiyorum. Garbın fikir hayatı üzerinde çok derin ve şümullü bir tesir icra etmiş olan «Kitabı Mukaddes» in diğer dillerdeki tercümeleri hakkında da dolayısiyle birkaç söz söylemek icabetti.

Makaleme tarihî malûmat nev'inden birkaç kelime katmayı da faidalı saydım. Çünkü iki büyük dinin, Yahudilikle Hıristiyanlığın kaynağı olan «Kitabı Mukaddes» hakkında bugünkü İslâm Türk âleminin malûmatı mahduttur. Eski ve Yeni Ahitler olmak üzere ikiye ayrılan bu kitaptan - birkaç kişi istisna edilirse - münevver sınıfın ekseriyetince dahi malûm olan birkaç kitaptır: Eski Ahdi teşkil eden kitaplara toptan «Tevrat» adı veriliyor; Yeni Ahdin bütün kitap ve risalelerine de «İncil» deniliyor. Halbuki Tevrat (Tora) Eski Ahdin ilk beş kitabıdır, ve Musanın şeriatını ihtiva ederler; İnciller ise Yeni Ahdin ilk dört kitabıdır. Her iki Ahitte bunlardan başka daha birçok kitaplar ve risaleler vardır. İslâmiyetin ilk asırlarında ise müslüman âlimlerin «Kitabı Mukaddes» e ehemmiyet verdiklerine ve alâka gösterdiklerine şüphe yoktur. Eski İslâm tarihlerinde görülen «Tekvini âlem» bahsi Eski Ahdin Tekvin kitabından alındığına şüphe yoktur. İsrail peygamberlerine dair kıssalar, ve bu meyanda Cevdet Paşanın «Kısası Enbiya» kitabında İsrail oğulları devrine ait kısımlar aynı kaynaktan alınmışlardır.

«Kitabı Mukaddes» ten «Eski Ahit» kısmı Hıristiyanlıktan çok evvel toplanmıştır. Eski Ahdi teşkil eden 39 kitaptan yalnız biri (Tesniye) İsrail oğulları Babile sürgün edilmeden önce ve bakisi sürgünden döndükten sonra (Milâttan beş asır evvel) teokratik kâhinler saltanatı zamanında toplanmağa başlandı, ve bu çalışma iki asır sürdü. O zamanlara kadar ekserisi şifahen naklolunan bu eski metinler dinî, dünyevî, tarihî ve edebî eserlerdir. Diaspora (Romalıların Yahudileri dağıtmaları) tarihinden evvelki Yahudilik âleminin dinî, felsefî akidelerinden başka bütün edebî bedialarıı da bu kitaptadır, ve asırlardan beri sürmekte olan sürgünlük hayatında Yahudi milletinin beka hücceti olmuştur.

Milâttan beş asır evvel kitap (biblos - tomar) halinde toplanan bu çok eski metinlerin o tarihten biraz sonra başka dillere tercüme edilmeleri icabetti. Yahudi kavmiyle Allah arasındaki ahdin esaslarını ihtiva eden Tora (beş kitap) ile «Eski Ahdin» diğer kitaplarından yalnız üçü Arami dilinde yazılmıştır, baki 36 kitap İbranî dilindedir. Bu metinler toplandıktan bir müddet sonra şimalî Suriye şehirlerine yayılmış, ve İbranî dilini unutarak Arami dili konuşmağa başlamış olan Yahudilere kendi kitaplarını anlatabilmek için oralardaki havralarda İbranice mukaddes metinlerin Arami dilinde tercüme (Targom) ları okundu. Bu suretle vücuda gelerek yekûnu on dörde çıkan ve Eski Ahdin büyük bir kısmını ihtiva eden Targom'lara «Kitabı Mukaddes» in ilk tercümesi nazariyle bakılabilir.

Daha sonra «Kitabı Mukaddes» in Grek dilindeki Septant tercümesi aynı sebeplerle yapıldı. Büyük İskenderin Hindistana kadar yayılan istilâ seli, yolu üzerinde, hususiyle yakın

---

[1] Mr. F. Lyman MacCallum bu yazıyı Türkçe olarak yazmıştır. Dilimizi iyi bilen muharririn ifadesini değiştirmek istemedik.

Şarkta büyük Yunan müstamereleri ve bir de kuvvetli hellenisme cereyanı vücuda getirmişti. Ata yurtları dışında - Antakya ve İskenderiye gibi - büyük Yunan müstamerelerinde yaşamakta olan kesretli Yahudi cemaatleri ana dillerini unutarak Grek dilini konuşmağa başladılar.

Bu kesretli cemaatlerin atalar şeriatını, nâkillerini unutmamaları için, yetmiş âlimin eseri olduğu iddia olunan Septant tercümesi Milâttan üç asır evvel İskenderiyede vücuda getirildi.

Septantı takibeden Grek dilindeki diğer bir tercüme Aquila isminde Sinoplu bir mimarın eseridir. Roma İmparatoru Hadrien tarafından Kudüse gönderilmiş olan bu mimar, Yahudi dinini orada, haham Akiba ile beraber derin surette tetkik etmek fırsatını bulmuş ve milâdi 138 yılı «Kitabı Mukaddes» i Grek lisanına tercüme etmiştir. Yahudilerce Septanta tercih edilmiş olan bu tercümeden elde kalan birkaç parça Origen'in Hexaples'lerinde bulunmaktadır. Milâdi dördüncü asırda, o zamanın milletler arası ilim dili olan Lâtincede vücuda getirilen Vulgat tercümesi St. Jérôme'un eseridir. Bu tercümeye esas olan metinler bugün mevcut olmıyan daha evvelce yapılmış bir tercüme olduğu malûmdur, belki de Aquilla tercümesidir.

Bunlardan sonra «Kitabı Mukaddes» i tercüme etmek işi uzun bir tevakkuf devri geçirir, ve bu hal - XIV üncü asır İngiliz tercüme işleri istisna edilirse - Reforma asrına kadar devam eder. Orta Çağda Roma Katolik ve Bizans Ortodoks kiliselerinin nüfuz ve mânevi hâkimiyetleri altındaki memleketlerde «Kitabı Mukaddes» in millî dillere çevirilmesi yasaktı. Reforma asrında (XVI) Luther'in ilk Almanca tercümesiyle başlıyan yeni tercümeler devri bugüne kadar devam etmektedir. Son istatistiklere göre «Kitabı Mukaddes» tam olarak 184 dile, yalnız «Yeni Ahit» 227 dile, ve başlı başına bazı kısımlar 640 dil ve lehçeye çevrilmişlerdir. Bu suretle bütün tercümeler yekûnu 1051 i buluyor. 1940 yılı içinde bu sayıya 12 dilde yeni tercümeler daha katılmıştır. Bunlardan altısı Afrika, dördü Asya, biri şimalî ve biri cenubî Amerika dilleridir. Son zamanlarda Amerikada «The Book of A Thousand Tongues» (Bin Dilde Bir Kitap) adlı büyük bir eser çıkarıldı. Bu eser «Kitabı Mukaddes» tercümelerinden fotografla nakledilmiş örnekleri ve her örnek hakkında tarihe ve lisaniyat'a ait malûmatı ihtiva etmektedir.

Bu suretle «Kitabı Mukaddes» en çok tercüme edilmiş bir kitap olmuştur; ve Avrupanın millî dillerine tercüme edildikten sonra bu dilleri konuşan milletlerin müşterek edebî malı olmuştur. Avrupalı milletlerin edebî eserlerinde bu kaynaktan istifadeler pek çoktur. Avrupanın fikir hayatı üzerinde «Kitabı Mukaddes» in icra etmiş olduğu derin tesir hakkında tafsilâta girişmek bizi mevzuumuzdan uzaklaştıracağı için bu mebhasta bu kadarla iktifa zaruretindeyiz.

On altıncı asırdan beri hemen her dile çevrilmiş olan «Kitabı Mukaddes» birçok kere de Türkçeye tercüme edilmiştir.

«Kitabı Mukaddes» in Türkçeye ilk tercümesi 1303 (Hicrî 703) te yazılmış, bazı parçaları Codex Comanicus'ta mahfuz kalmış olan tercümeden başlar, ve bu yılın (1941) yaz aylarında İstanbul'da basılan zamanımız Türkçesiyle yapılan tercümeye kadar gelir. Garbî Türkçedeki tercümelerden başka, «Kitabı Mukaddes» in bazı kısımları, Azerbaycan, Başkır, Çuvaş, Çağatay, Gagavuz, Karaim, Kaşgar, Kazan, Kırgız, Kumuk, Nogay, Özbek, Yakut Türkçelerine olmak üzere, sayısı on üçe varan lehçelere de çevrilmiştir

İlk Türkçe tercümelerin Kırım Türkleri için yapılmış olduğu zannolunuyor. O memleketteki Türk ahaliden bir kısmı Yahudi, bir kısmı da Hıristiyan dinlerine salik idiler. Hasan-Âli Yücel'in «Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış» adlı kıymetli eserinde bu ilk tercümelerden güzel nümuneler verilmiştir. Bundan bir asır evvel basılmış olan çok eski bir Türkçe metinden anlaşıldığına göre «Eski Ahdin» ilk beş kitabı İstanbul'da, Ortaköyde, İbranî harflerle basılmıştı. Codex Comanicus'ta mahfuz kalan «Yeni Ahit» kısımları da belki «Eski Ahit» tercümeleri kadar eskidir. Bunlardan biri Hasan-Âli Yücel'in değerli kitabından alınarak bu yazının ikinci kısmına konulmuştur.

Elde edilen malûmata göre «Kitabı Mukaddes» in Türkçe olarak basılan ilk kısmı Yuhanna'nın mektuplarıdır. Bunların Türkçe tercümesi «William Seaman» namında bir İngiliz tarafından yapılmış ve 1659 da Londra'da bastırılmıştır Yedi yıl sonra Seaman Yeni Ahdin tam tercümesini bitirmiş, ve bu sefer kitap Oxford'da basılmıştır. Bu tercümenin nasıl başarılmış olduğuna dair malûmatımız pek azdır. William Seaman İstanbul'da bulunmakta olan «English Levant Trading Company» nam şirketin pastörü idi, ve bu şehirde çok zaman yaşamıştı. Böyle olmakla beraber bu tercüme İstanbul Türkçesi ile değildir; katalogda Nogay lehçesi olarak tasnif edilmiştir. Türkçe tercüme işinde Seaman'e kimlerin yardım etmiş olduğunu da bilmiyoruz.

Bu kitap Oxford'da basılmakta iken Dördüncü Sultan Mehmedin baş tercümanı Ali Bey, Topkapı sarayında «Kitabı Mukaddes» in Türkçeye tercümesini bitirmekle meşguldü. Ali Bey on yedinci asırda İstanbul'da yaşıyan şayanı dikkat simalardan biridir. Kendisi garplı müsteşriklerin iyi tanıdığı bir sima olmakla beraber şimdiye kadar hayatı hakkında Türk kaynaklarından etraflıca bir araştırma yapılmamıştır. Bildiğimize göre Albertus Bobcwsky isminde (sonra Ali Bey olmuştur) bir Leh çocuğu Tatar akıncıları tarafından İstanbul'a kaçırılarak satılmış ve padişah sarayına intisap etmiştir. Enderunda tahsil görmüştür. Enderun mektebi hakkında Ali Beyin mufassal bir el yazması Londra'da British Museum'da mahfuzdur. Ali Beyin on yedi lisana vâkıf olduğu ve İngilizce, Fransızca ve Almancayı çok iyi konuştuğu malûmdur. Dördüncü Muradın ve Sultan İbrahim'in saltanatları zamanında sarayda hizmet etmiştir. Tahsili ve bu hizmet müddeti on dokuz seneye baliğdir. Ondan sonra Dördüncü Mehmedin de baş tercümanlığı vazifesini ifa eylemiştir. Ali Beyin muhtelif eserleri vardır; bu meyanda Türkçe grameri ile İslâmiyetin esas akideleri hakkında yazmış olduğu risale sayılabilir. Bu risaleyi yazmaktan maksadı İslâm akideleri hakkında ecnebilerin yanlış düşüncelerini tashih etmekti. Bundan sonra Ali Beyin dostlarından olan Felemenk sefiri, meşhur müsteşriklerden Levin Warner, onun nazarı dikkatini «Kitabı Mukaddes» üzerine celbetti. Ali Beyin «Kitabı Mukaddes» tercümesi Fransızcaya çevrilmiş bir metinden Türkçeye nakledilmiş olduğu anlaşılıyor. Leyden Üniversite kütüphanesinde mahfuz kayıtlardan anlaşıldığına göre Ali Bey tercümeleri Levin Warner'e ceste ceste göndermiştir. Warner her kısmın üzerine teslim aldığı tarihi ve kendi imzasını koymuştur. Tercüme 1666 da nihayet bulmuştur. 1739 da Lâtince tercüme ve notlarla Leipzig'de basılan Tekvin kitabının ilk dört babından başka Ali Beyin tercümesi 1814 yılına kadar el yazması olarak kalmıştır. O tarihten on yıl önce «Kitabı Mukaddes» i «not ve tefsir ilâve etmeden aynen tercüme etmek ve basmak» maksadiyle teşekkül etmiş olan «British and Foreign Bible Society» nam şirket bu tercümeyi almış ve tashih edilmek üzere Daniel Kieffer'e vermiştir. Bu zat 1767 yılında Strasburg'da doğmuş. Şark dilleri bilgisinde şöhret kazanarak İstanbul'daki Fransız sefaretine tercüme kâtipliğine tâyin olunmuş. Bu memuriyete başladıktan kısa bir müddet sonra Osmanlı devleti ile Mısır arasında harb ilân edilince Mısırı tahrik eden Fransızlardır diyerek Fransız maslahatgüzarı M. Ruffin ile Kieffer Yedikule zindanına atılmışlar. Yedi yıl kadar süren mevkufiyeti esnasında Türkçeyi hakkiyle öğrenmek fırsatını bulmuştur. Yedi sene sonra harb bitince, Kieffer Napolyonun yanına giden Türk elçisinin refakatinde Paris'e dönmüş. Paris'te Hariciye Nezaretinde Şark dilleri kâtibi ve tercümanı, ayrıca da College de France'da Türkçe muallimi olmuştur. Bianchi - Kieffer Fransızca - Türkçe lûgatinin müellifi bu zattır.

Kieffer'in tashihinden geçen Ali Bey tercümesinin Yeni Ahit kısmının basılması 1819 da, ve bütün «Kitabı Mukaddes» in basılması da 1827 de sonra ermiştir.

Ali Bey tercümesinden «Yeni Ahit» kısmı 1853 te Türabi efendi tarafından tashih edilmiştir. Teessüf ederim ki Türabi efendinin hayatına dair malûmat elde edemedim. Bu eser dört yıl sonra Türkçe - İngilizce lûgatin meşhur müellifi J. W. Redhouse tarafından bir kere daha tashih olundu. Ondan sonra geçen yirmi yıl zarfında Ali Bey tercümesini yenilemek üzere üç teşebbüs daha oldu.

Bunlardan birincisi bir heyet tarafından tercüme edilmiş ve o zamanki Babıali kalemlerine mensup iki zat tarafından tashih edilmiştir. Bu iki zatın isimleri Şükrü ve Ahmet efendilerdir. 1873—78 senelerinde tercüme heyetine bilhassa edebî bakımdan yardım etmişlerdir. Bu «Kitabı Mukaddes» tercümesine çalışıldığı müddetin son yıllarında Keyfi efendi isminde bir Kürt genci de işe yardım etmiştir. Bu zat da bir Yezidinin evinde bulduğu Farisi bir «Kitabı Mukaddes» i görerek alâkadar olmuş. Sonra meşhur bir şeyhin yanında kâtiplik yapmış. El yazısı çok güzel olduğundan ve Arapça, Farsça ve Türkçeyi çok iyi bildiğinden İstanbul'a geldiği zaman «Kitabı Mukaddes» tercüme heyeti tarafından evvelâ kâtip olarak istihdam edilmiş ve sonra pek geniş olan bilgisinden çok istifade edilmekte olduğu tecrübe üzerine anlaşıldığından tercüme heyeti âzası arasına alınmıştır.

Bu tercümeleri düzeltenler Babıaliye mahsus ve o zamanki yazı diline hâkim olan zincirleme cümleler yapmak sevdasına kapılmış oldukları, İbranice metinlerin sadeliği ise onları arada bir sözü kesmeğe mecbur ettiği bu tercümelerde açıkça görülmektedir. Bundan dolayı o zamanın yüksek fikir âlemine mahsus edebî lisanla sade halk edebiyatı arasında ortalama bir Türkçe olmuş ve tabii olarak okuyuculardan kimseyi memnun etmemiştir. Bunun üzerine bu tercümenin daha sade bir şekil olmak üzere 1885 de basılan tercüme metni vücuda getirilmiştir.

Bu arada Türkçe konuşan ekalliyetler, hususiyle Karamanlı Rumlar ile Ermeniler için yapılan tercümelerden de bir nebze bahsetmek münasip olur; ve bu tercümelerin uzun bir tarihçesi vardır. Karamanlı harfleriyle Türkçe olarak Mezmurlar kitabı 1782 yılı Venedik şehrinde, ve bütün «Kitabı Mukaddes» 1839 da Atina'da basılmıştır. Bu kitap, esasında Ali Bey tercümesinin aynıdır. Ancak birçok yerlerinde lisana «Kitabı Mukaddes» metinlerindeki sadelik verilmek istenmiştir. Yeni Ahdin Kojentzi tarafından yapılan Türkçe bir tercümesi 1819 da Ermeni harfleriyle Petersburg'da basılmıştır. 1831 ile 1863 arasında William Goodell isminde bir Amerikalı «Kitabı Mukaddes» in Ermeni harfleriyle ve asıl metinlere uygun sade bir Türkçe ile mükerreren tashih edilmiş tercümelerini neşretmiştir.

Türk Cumhuriyeti devrinde edebî Türk dilinin sadelik yolundaki inkişafı, ve «Kitabı Mukaddes» metinlerindeki lisana daha uygun bir hal alması yeni bir tercüme tecrübesine fırsat hazırlamış oldu. Esasen Kitabı Mukaddes şirketleri daha 1926 yılında yeni bir tercüme tecrübesine girişmeğe karar vermiş bulunuyorlardı; ve 1928 yılının yaz aylarında bu iş Doktor F. W. Mac Callum (Mekalım) e verildi. Dr. Mac Callum kırk yıl Türkiye'de yaşamış bir Kanadalı idi; İbrani ve eski Grek dilleri âlimlerinden olduğu gibi Türkçeyi de iyi bilen bir zattı. Türkçe hakkında kanaati şu idi: «Kitabı Mukaddes» i muvaffakıyetle Türkçeye çevirebilecek kadar Türk diline tasarruf etmek her ecnebiye nasip olur bir şey değildi. Bu sebeple kendisine bu hususta yardımcı olarak dostlarından Bay Cami'yi seçmişti.

Çalışma tarzını tesbit için birçok tecrübeler yapıldı. İbrani, Arami, ve eski Yunan lisanındaki metinlerin inşa tarzı ile Türkçenin inşası arasındaki büyük fark, bu metinlerin diğer lisanlara naklinden daha ziyade güçlüğü ve ona göre de dikkati ve himmeti mucip olduğu görüldü. Tecrübe ile varılan mesai tarzı şöyle idi: Önce Dr. Mac Callum tarafından asıl metinler, her kelime aslındaki yerinde olmak üzere kelime kelime Türkçeye çevriliyor, ve sonra kelimelerin karşılığı muhtelif lisanlara çevrilmiş tercüme metinlerinden de kontrol edilerek tesbit olunuyor; ve nihayet Türk inşasına göre cümle teşkil olunuyordu. Başlıca dikkat olunan cihet asıl metindeki sadeliği korumak idi. Bir taraftan da kitapta çok kere geçen bir kelimenin «standard» karşılığını tesbit etmek ve kabil olduğu kadar bu karşılığı her yerde kullanmak için gayret olunuyordu. Bazı kereler bir kelime karşılığını tesbit için saatlerce zaman sarf olunmuştur. Müracaat olunan membalar içinde tercüme heyetinin en ziyade işine yarıyan «Kitabı Mukaddes» in Arapça tercümesi oldu, çünkü Arapça ve İbrani kardeş diller olduğu için aynı kökten gelen kelimelerin karşılığını tesbit işinde Arapçaya tercüme edilmiş metinlerin büyük yardımı oluyordu. Çok kere aynı Arapça kelimenin aynı mânada olmak üzere Türk dilinde kullanılmakta olduğu görülüyordu.

«Kitabı Mukaddes» in tercümesindeki bu güçlükleri Türkçeye mahsus bir şey sanmak doğru olmaz. Diğer lisanlara tercümesi de kolay olmamıştır. Meselâ İngilizce, Almanca yahut Fransızcayı alalım: Bu dillerde «autorisé» denilen metne tamamen sadık tercümeler olduğu gibi serbest tercümeler de vardır; ve bunlar biribirlerinden çok farklıdır. Birinciler, tercüme edildikleri lisandan bir derece fedakârlık edilerek vücuda getirilmişlerdir. Meselâ, İngilizce autorisé tercümeye, İngiliz edebî lisanı zaviyesinden bakılınca, İngilizcenin bir derece zorlanmış olduğu göze çarpar. «Kitabı Mukaddes» in İngilizceye tercüme edilmiş olmasının İngiliz dili üzerinde büyük bir tesir icra etmiş olduğu malûm olmakla beraber autorisé tercümenin dilindeki archaisme ve kendisine mahsus eda bambaşka bir şeydir. Çünkü «Kitabı Mukaddes» te «Debora destanı» gibi üç bin senelik parçalar olduğu gibi «Yeni Ahdin» bin dokuz yıl evvel yazılmış yazıları da vardır. Kelime mânalarının nasıl zamanla değiştiği malûmdur. Bundan dolayıdır ki eski metinlerdeki kelimelerin tam karşılığını tâyin etmek çok güç bir iştir. Tercüme heyeti tarafından yardımcı metinler olarak elde bulundurulan İngilizce, Almanca, Fransızca ve Arapça autorisé tercümeleri vücuda getirmiş olan heyetlerin de bazı noktalarda ihtilâfa düşmüş oldukları görülmüştür. Meselâ, İngilizce Amerikan Standard tercümenin birçok yerlerinde bir kelime, hattâ bir cümle başka bir mânada olarak not halinde sahifenin altına yazılmıştır. Sahife altındaki bu notlar tercüme heyetinden akalliyette kalanların fikridir.

Dr. Mac Callum ve onunla beraber çalışan heyet dahi aynı güçlükler karşısında kaldılar. Bundan başka, metni mi Türkçeye yoksa Türkçeyi mi metne feda etmeli meselesiyle de çok kere karşılaşıyorlardı. Bunlardan her ikisi de doğru olamadı. Asıl metin ile Türkçenin tamamen uygun olduğu yerlerde iş kolay oluyordu; uygun olmadıkları yerlerde ise asıl metne sadık kalmak için Türkçeyi biraz zorlamak lâzım geliyordu. Yukarda söylemiş olduğumuz gibi, başka lisanlardaki tercümelerde de aynı zaruret kendisini göstermiştir. Fakat son Türkçe tercümede bu ikinci şık, yani Türkçenin zorlanması keyfiyeti, nadiren vaki olmuştur, denilebilir. Kitabı Mukaddes metinleri ekseriyet itibariyle çok sade halk diliyle yazılmış olduklarından bu metinlere uygun sade bir Türkçeye çevrilmeleri kolay olmuştur. Çünkü eski Babıali edebiyatı bozması zincirleme Türkçeye sadık kalmak göreneği tercüme heyetine hâkim değildi.

«Kitabı Mukaddes» metinlerinin sade üslûbunu söylerken «ekseriyetle» kaydını ilâve ettik. Çünkü «Kitabı Mukaddes» i teşkil eden kitaplardan «Kırallar» ve «Tarihler» deki sade, veciz lisan ile «Eyüp» ve ona benziyen diğer felsefi kısımlar arasında büyük farklar vardır. Nebilerin yazıları, Mezmurlar, ve diğer edebî parçalara bu iki örnek ortasında yer vermek icabeder. «Yeni Ahit» teki Pavlusun risaleleri ise «Kitabı Mukaddes» in en çetin kısımları olduğuna şüphe yoktur.

Böylece birçok lisanlara çevrilmiş tercüme metinlerinin, ve daha evvelce Türkçeye çevrilmiş olan eski tercümelerin de yardımiyle çalışmağa başlıyan heyet ilk tecrübe için «Yeni Ahd» in Luka İncilini seçti ve bu kitabın tercümesine 1928 yılı sonbaharında başladı. Yeni Ahdin Türkçesi 1933 te bitti ve ayrı bir kitap halinde basıldı. Eski Ahdin tercümesi 1937 yılında sona erdi. Ondan sonra Matta, Markos, Luka, Yuhanna İncilleri ile Resullerin İşleri, ve Mezmurlar kitabı yeniden gözden geçirildi, ve yüzlerce küçük tadiller yapıldı. En son yapılan «Kitabı Mukaddes» haritalarından ikisi de Türkçe basılarak kitaba ilâve olundu. 1940 nisan ayında baskıya kondu ve 75 formaya baliğ olan kitabın son forması 1941 yılı haziran ayında basıldı.

«Kitabı Mukaddes» tercümesine, kronolojik bakımdan misaller olmak üzere seçtiğimiz birkaç örneği aşağıya koyduk.

ÖRNEKLER

İSANIN DUASI

I — 1303 (703 H.) yılında yazılmış «Codex Comanicus» metinlerinden. (Bay Hasan-Âli Yücel'in, «Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış» adlı eserinden.)

Atamız, kim köktesin, algışlı bolsun senin adın!
Hanlıkın gelsin! Bolsun senin tilmegin neçik kim kökte olay yerde! Kündegi etmekimizni bizge bugün bergil, dagi yazıklarımıznı bizge boşatgıl, necik kim biz boşaltırız bizge yaman etkenlerge! Dagı yeknin sınamakına kurmagıl, baza barça yamandan kutkalgıl. Amin.

II — Ali Beyin 1666 yılında yapılan ve 1827 yılında Paris'te basılan tercümesinden.
Ey göklerde olan Babamız, ismin mukaddes olsun, melekûtun gelsin, muradın gökte nice kılınırsa yerde dahi böyle kılınsın. Her günkü etmeğimizi bize bugün ver; ve bize suçlarımızı bağışla, nice ki biz dahi bize suçlu olanlara bağışlarız. Ve bizi imtihana ithal etme, amma bizi şerirden kurtar; çün melekût, ve kuvvet ve izzet ebeden senindir. Amin.

III — 1819 yılında Petersburg'da Ermenice harflerle basılan «Khojentzi» tercümesinden.
Atamız ki semadasın, kaddis olsun ismin senin. Gelsin senin melekûtun, meşiyetin olsun senin, nice ki semavatta ve arzda. Yevmiye etmeğimizi ver bize bugün. Ve hafv eyle bize deynimizi, nice ki biz hafv ederiz bize medyun olanlere.
Ve eletme bizi tecrübeye, amma helâs eyle bizi şerirden,
Zira senindir melekût, ve kuvvet ve mecdu müebbet. Amin.

IV — 1863 yılında İstanbul'da Ermenice harflerle basılan «Goodell» tercümesinden.
Ya göklerde olan Pederimiz, ismin mukaddes olsun, Padişahlığın gelsin, iradetin gökteki gibi yer üzerinde dahi olsun .Her günkü ekmeğimizi bize bugün ver. Ve bize borçlarımızı bağışla, nice ki biz dahi borçlularımıza bağışlarız. Ve bizi imtihana getirme, illa bizi yaramazdan kurtar, zira padişahlık ,ve kudret ve hamt ebedül abat senindir. Amin.

V — 1885 yılında tercüme heyeti tarafından tashih edilip İstanbul'da basılan son Osmanlıca revizyondan.
Ey semavatta olan Pederimiz, ismin mukaddes olsun, melekûtun gelsin. İradetin semavatta olduğu gibi yer üzerinde dahi icra olunsun. Yevmi etmeğimizi bize bugün ver, ve bize suçlu olanlara bağışladığımız misillü bizim suçlarımızı bağışla. Ve bizi iğvaya getirme, lâkin bizi şerirden kurtar. Zira melekût, ve kudret, ve izzet ilelebet senindir .Amin

VI — 1941 yılında İstanbul'da basılan tercümeden.
Ey göklerde olan Babamız,
İsmin mukades olsun;
Melekûtun gelsin;
Gökte olduğu gibi yerde de senin iraden olsun;
Gündelik ekmeğimizi bize bugün ver;
Ve bize borçlu olanlara bağışladığımız gibi, bizim borçlarımızı bize bağışla;
Ve bizi iğvaya götürme, fakat bizi şerirden kurtar;
Çünkü melekût ve kudret ve izzet ebedlere kadar senindir. Amin.

«DEBORA» DESTANI

Bu destan en aşağı 3000 yıllıktır. İbrani edebiyatının en eski ve güzel bakiyelerinden biridir. Bu destan, İsrail kabîlelerinin Sisera ile Kenân kırallarına karşı kazandıkları bir zaferi tarif eder. Burada bu destanın bir parçasını görüyoruz.

Hâkimler Kitabı, Bap 5: 19 — 22, 24 — 27

Kırallar gelip cenk ettiler,
Taanakta, Megiddo suları yanında,
O zaman Kenân kıralları cenk ettiler,
Gümüş çapulu almadılar.
Yıldızlar göklerden cenk ettiler,
Siseraya karşı medarlarından cenk ettiler.
Kişon ırmağı, o kadim ırmak,
Kişon ırmağı onları sürüp götürdü.
Ey canım, kuvveti ayak altına aldın.
O zaman atların şahlanmasından, kuvvetlilerin şahlanmasından,
At tırnakları yere damga vurdular.

Nesir Hikâye. İLYA İLE BAAL'IN PEYGAMBERLERİ

Kıral Ahad (Milâttan evvel 876 — 854) İsrail kavmi arasına mâbud Baal'a tapınmak âdetini sokmuştu. Buradaki parça, Baal kâhinleri ile Allahın peygamberi İlya arasında vukua gelen çarpışmanın başlangıcını göz önüne koyuyor.

I. Kırallar Kitabı, Bap 18: 25 — 29

Ve İlya Baalın peygamberlerine dedi, «Bir boğayı kendiniz için seçin, ve önce onu hazırlayın, çünkü siz çokluksunuz, ve ilâhınızın ismini çağırın, fakat ateş koymayın.» Ve kendilerine verilen boğayı alıp hazırladılar, ve sabahtan öğleye kadar, «Ey Baal, bize cevap ver» diye Baalın ismini çağırdılar. Fakat ses yoktu, ve cevap veren yoktu. Ve yaptıkları mezbahın etrafında sıçraştılar. Ve vaki oldu ki, öğleyin İlya onlarla eğlenip dedi, «yüksek sesle çağırın, çünkü o bir ilâhtır, ya dalgındır, yahut halâdadır, ya yolculuk ediyor, belkide uykudadır da uyandırmak gerek.» Ve yüksek sesle bağırdılar ve usullerine göre üzerlerinden kan akıncıya kadar kılıçlarla ve kargılarla kendilerini yaraladılar. Ve vaki oldu ki, öğle vakti geçince, akşam takdimesi arz olunduğu vakte kadar peygamberlik ettiler, fakat ses yok, ve cevap veren yok, kulak asan da yoktu.

Mersiye. YAY NEŞİDESİ

Bu mersiye Kıral Davuda atfolunur. İsrail Kıralı Saul ile oğlu Yonatan Gilboa dağında Filistîlerle harbederken, İbraniler fena bir hezimete uğradılar, ve Saul ile Yonatan maktul düştü. Yonatan Davudun en çok sevdiği dostu idi. Onların ölüm haberlerini alınca, Davud bu mersiyeyi okuyor.

II. Samuel Kitabı, Bap 1: 19 — 27

Yiğitler nasıl düştüler!
Filistîlerin kızları sevinmesinler diye,
Sünnetsizlerin kızları sevinçle coşmasınlar diye,
Gat'ta bunu bildirmeyin,
Aşkelon sokaklarında yaymayın.
Ey Gilboa dağları,
Üzerinizde ne çiğ, ne yağmur, ne de takdime tarlaları olsun,
Çünkü yiğitlerin kalkanını orada kaldırıp attılar,
Saul'un yağla mesholunmamış kalkanını!
Öldürülmüş olanların kanından, yiğitlerin yağından,
Yonatan'ın yayı geri gelmezdi,
Ve Saul'un kılıcı boş dönmezdi.
Saul ile Yonatan hayatlarında tatlı ve sevimli idiler,

Ölümlerinde de ayrılmadılar,
Kartallardan daha çevik,
Aslanlardan daha kuvvetli idiler.
Ey İsrail kızları, Saul'a ağlayın,
O size değerli kırmızı kumaş giydirdi,
Esvabınız üzerine altın süs koydu.
Cenk ortasında yiğitler nasıl düştüler!
Yonatan senin yüksek yerlerinde öldürüldü.
Ey kardeşim Yonatan, senin için acıklıyım;
Sen benim için çok tatlı idin;
Senin sevgin benim için şaşılacak şeydi,
Kadının sevgisinden ziyade idi.
Yiğitler nasıl düştüler,
Ve cenk silâhları nasıl yok oldular!

AT.

Bu şiir atı tarif ediyor. At o zamanlarda İbraniler arasında çok az görülen bir hayvandı, ve yalnız harbte kullanılırdı. Bu şiirde Allah Eyuba kendisine karşı olan şikâyetlerinin haksızlığını anlatırken bu sözleri kullanıyor.

Eyub Kitabı Bap 39: 19 — 25

Sen mi ata kuvvet verdin?
Ve dalgalanan yeleyi onun boynuna sen mi giydirdin?
Onu çekirge gibi sıçratan sen misin?
Onun horultusunun şiddeti korkunçtur.
Ovada ayağı ile toprağı kazar, ve kuvveti ile sevinçten coşar,
Silâhşorları karşılamağa çıkar.
Korkuya güler, ve yılmaz,
Ve kılıç önünden geri dönmez.
Onun üzerinde ok kılıfı,
Pırıldıyan mızrakla kargı tınlar.
Şiddetle ve öfke ile mesafeyi sümürür,
Boru sesi olunca yerinde durmaz.
Boru çalındıkça, «Het!» der,
Ve uzaktan cengin kokusunu,
Başbuğların gürliyen sesini, ve nârayı duyar.

ÇOBAN MEZMURU

Bu şarkı Milâttan on asır önceye kadar gider. Bilhassa güzellik ve sadeliği birleştirmesi cihetinden 150 Mezmur arasında en çok tanınmıştır.

Mezmurlar Kitabı, 23

Rab çobanımdır; benim eksiğim olmaz.
Beni taze çayırlarda yatırır;
Beni sakin sular boyunca yürütür.
Canımı tazeler;
Kendi ismi uğrunda beni doğruluk yollarında güder.
Ölüm gölgesi vâdisinde gezsem bile,
Şerden korkmam, çünkü sen benimle berabersin;
Senin çomağın, senin değneğin onlar bana teselli verir.
Hasımlarım karşısında önüme sofra kurarsın,

Başımı yağla meshedersin;
Kâsem taşkındır.
Evet hayatının bütün günlerinde
İyilik ve inayet ardımca yürüyecek,
Ve günlerin devamınca Rabbin evinde oturacağım.

GÖKLER

Mezmurlar Kitabı, 19: 1 — 6.

Gökler Allahın izzetini beyan eder;
Ve gök kubbesi ellerinin işini ilân eyler.
Gün güne söz söyler,
Ve gece geceye bilgi gösterir.
Söyleyiş de yok, sözler de yok
Onların sesi işitilmez.
Onların ahengi bütün dünyaya,
Ve sözleri yerin ucuna varmıştır.
Onlar da güneş için çadır kurdu,
O güneş ki, gerdekten çıkan güvey gibidir,
Ve bir yiğit gibi yoluna seğirtmek için sevinir.
Çıkışı göklerin ucundandır,
Devri de onların sonlarına kadar.
Ve sıcağından saklı kalan yoktur.

SEVDA NEŞİDESİ

Neşideler Neşidesi adiyle tanınan şiir mecmuası tarihinin Milâttan üç asır evvel olması muhtemeldir. Buradaki kısa parça bu şiirdeki zarafet ve akışı gösterir, ve şairin tabii güzelliğe karşı olan hissiyatını meydana kor.

Neşideler Neşidesi Kitabı Bap 2: 10 — 14

Sevgilim, güzelim, kalk da gel.
Çünkü, işte, kış geçti,
Yağmurlar geçip gitti,
Yerde çiçekler görünüyor,
Terennümün vakti geldi,
Ve diyarımızda kumrunun sesi işitildi,
İncir ağacı ham incirini yetiştirmede,
Asmalar da çiçekleniyor,
Güzel kokular saçmaktalar.
Sevgilim, güzelim, kalk da gel.
Kayanın kovuklarında,
Uçurumun kenarlarındaki güvercinim!
Endamını bana göster,
Sesini bana işittir,
Çünkü sesin tatlı, ve endamın güzeldir.

TALİM

Buradaki parça, İsanın «Dağdaki Vâız» namiyle meşhur sözlerinden bir nümunedir. (Matta, 5 — 8 baplar)

Matta İncili, Bap 5: 43 — 48.

«Sen komşunu sevecek ve düşmanından nefret edeceksin,» denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim, düşmanlarınızı sevin, ve size eza edenler için dua

edin ki, siz göklerde olan Babanızın oğulları olasınız, zira o, güneşini kötülerin ve iyilerin üzerine doğdurur, ve salih olanlar ile olmıyanların üzerine yağmur yağdırır. Çünkü eğer sizi sevenleri severseniz, ne karşılığınız olur? Vergi mültezimleri de öyle yapmıyorlar mı? Ve yalnız kardeşlerinizi selâmlarsanız, fazla ne yapmış olursunuz? Putperestler de öyle yapmıyorlar mı? Bundan dolayı Semavî Babanız kâmil olduğu gibi, siz de kâmil olun.

PAVLUS'UN LİSANINDAN BİR ÖRNEK

Pavlusun yazıları bir filozof kaleminden çıkmıştır. Yer yer cümleler çok uzun ve karışıktır, fakat muharrir bazen mânası unutulmaz bir açık sözlülük ve güzel bir üslûpla yazar.

I. Korintoslulara, Bap 3: 1 — 7.

Ey kardeşler, ben de size ruhanilere söyler gibi söyliyemedim. Ancak cismanilere ve Mesihlere çocuklara söyler gibi söyledim. Size yiyecek değil, henüz cismanisiniz, zira mademki aranızda kıskançlık ve çekişme vardır, cismanî değil misiniz? Ve insana göre yürümüyor musunuz? Çünkü biri, «Ben Pavlus'un,» ve diğeri, «Ben Apollos'unum,» diyince insanlar değil misiniz? İmdi, Apollos nedir, ve Pavlus nedir? Her birine Rabbin verdiğine göre, vasıtaları ile iman ettiğiniz hizmetçilerdir. Ben diktim, Apollos suladı; fakat Allah büyüttü, böylece ne diken, ne de suluyan bir şey değildir, fakat büyüten Allah.

VAHİY

Bu parça, «Apokaliptik» (vahiy kabilinden) tâbirleriyle tanınan bir edebî üslûba nümune teşkil eder. Tarihi ilk Milâdî asra aittir.

Vahiy Kitabı, Bap 21: 1 — 5.

Ve yeni bir gökle yeni bir yer gördüm, çünkü evvelki gök ve evvelki yer geçtiler, ve artık deniz yok ve mukaddes şehri, yeni Yeruşalimi, kendi zevci için hazırlanmış süslü bir gelin gibi, gökün içinden Allahtan inmekte gördüm. Ve tahttan büyük bir ses işittim, «İşte Allahın çadırı insanlarla beraberdir, ve kendisi onlarla beraber oturacaktır, ve onlar kendi kavimleri olacaklar, ve Allah kendisi onlarla olacaktır; ve gözlerinden bütün gözyaşlarını silecek, ve artık ölüm olmıyacak, ve artık matem ve ağlayış ve acı da olmıyacak, çünkü evvelki şeyler geçtiler,» dedi. Ve tahtta oturan dedi, « İşte, her şeyi yeni yapıyorum.» Ve, «Yaz, çünkü bu sözler sadık ve hakikidirler,» dedi.

F. Lyman MacCALLUM

BİR PASCAL TERCÜMESİ

Blaise Pascal. — DÜŞÜNCELER, adı altında Fethi Yücel imzasiyle bir tercüme çıkmıştır. [1] Küçük boyda 88 sayfadan ibaret olan bu kitapcığın içinde şunlar vardır:

Pascal hakkında Chateaubriand'dan alınmış 1 sayfalık bir parça.

Blaise Pascal'ın hayatı, 2 sayfa.

Pascal'ın Retoriği: Pascal'ın üslûbu ile retoriği hakkında 1 büyük sayfadan sonra, doğrudan doğruya Pascal'dan alınmış 10 sayfa.

Düşüncelerin tahlili: Mütercimden olduğu iyice anlaşılan 2 satırdan sonra tercüme mi, yoksa mütercimin sözleri mi, yahut mütercim tarafından bir yerden Türkçeye çevrilmiş mi, pek anlaşılamıyan 4 buçuk sayfalık metin. - Burada tırnak içine konan cümleler Pascal'dandır.

Birinci bölüm: Tercüme; 3 kısmı vardır. Birincisi «insandaki ruh aczi ve sefalet» 7 sayfa; ikinci: «insanı aldatan kuvvetler» 15 sayfa; üçüncüsü «can sıkıntısı, zevk ve eğlence» 10 sayfa, dördüncüsü «içtimai esasların çürük ve noksan tarafları» 10 sayfa,

İkinci bölüm: «İnsanın ulvi tarafları» Tercüme, 5 sayfa.

Üçüncü bölüm: «İnsani muammanın yegâne anahtarı; Din» Tercüme, 18 sayfa; yalnız arada Pascal'ın «bahs» i hakkında mütercimin (?) 1 sayfalık bir izahı bulunuyor.

«Pensées» nin yeni basımlarının en tanınmışlarından biri olan Brunschvicg basımında, önsöz, giriş, inceleme, tarih tablosu gibi şeyleri çıkarırsak, asıl esere tam 430 sayfa kalıyor. Demek ki sırf nitelik bakımından bile Fethi Yücel tercümesi bütün eserin pek az bir kısmını teşkil etmektedir. Halbuki Türkçe kitabın kabında da, içinde de eserin ancak birkaç parçasının tercüme edildiğine işaret yoktur. Bunun tam tersine olarak, kabı okur okumaz alınan ilk intıba, eldeki kitabın tam bir tercüme olduğu intıbaıdır.

Böyle olunca, tabiidir ki, «Pensée» lerden hangi parçaların tercüme edildiğine dair işaret de bulunmıyacaktır; nitekim yoktur.

Mütercim, verdiği izahları nereden aldığını bildirmediği gibi, tercümenin hangi asıldan yapıldığını da bildirmemektedir. Bu son noktanın, ayrıca önemi vardır; çünkü «Pensée» ler Pascal öldükten sonra çıkmış ve metinlere esas, ondan kalmış birtakım kâğıt parçalarıdır. Onun için, hangi basımın Pascal'a en uygun olduğu meselesi hâlâ münakaşa edilmektedir.

Fransa'da orta okulların ihtiyaçları göz önünde tutularak tertibedilmiş, içinde Pascal'dan alınmış birkaç parça bulunan ve bu parçaları orta okul anlayış derecesine uygun bir şekilde izah eden küçük broşürler çıkmıştır. Henüz böyle bir yazarı tam olarak anlıyamıyacak çağlarda bulunan gençlere mahsus bu broşürlerde «Pensée» lerin asıl bölümleri değil, lise yahut orta okul öğretimi bakımından en elverişli görülen, - yani Pascal'a çok defa hiç uymıyan - bölümler görülür.

Fethi Yücel tercümesinin bölümlerinin Pascal'ınkilerden başka olması, Türkçe metnin kısalığı ile içindeki izahların sathiliği, tercümenin bu gibi bir broşürden yapıldığı şüphesini uyandırmaktadır.

* * *

---

[1] Blaise Pascal, DÜŞÜNCELER; Fethi Yücel; Ankara, Matbaa Yeni Cezaevi 1942.-

Pascal, yabancı dile çevrilmesi güç yazıların başında gelir; bunun sebeplerinin başlıcalarını, tabii, üslûbunda aramalıyız. Pascal, diyebiliriz ki, on yedinci yüzyıl klâsik Fransız edebiyatında en ziyade şahsına mahsus bir üslûbu olan nesircidir. Bu üslûbun özelliği, keskin bir tahlilin, kelimelere verilen dolgun - ve bazen yepyeni - mânaların, terkibî bir ifade ile, - bir şair ifadesiyle, - mezcolmasındadır. Böylece onun yazılarında, zamanında hiçbir kimsede görülmiyen bir başkalık, yeni bir edâ sezilir. Pascal'ın sözü toplu, sade, keskin, telkin edicidir. Onu tercüme ederken, sırf cümlelerinin mânalarını, arka arkaya sıralamak, ona ihanet etmek demektir. Pascal'ın sözünün asabi, kamçılı ritmini de kelimelerin onda aldığı dolgun, bazan alışılmamış hattâ garip mânaları da elden geldiği kadar doğru olarak vermek gerektir. Bu ise çok güç bir iştir. Onun için, bir mütercim, Pascal'ı ele almadan önce, dilimize çevrilmesi daha kolay olan büyük yazarlar üzerinde uzunca bir zaman uğraşır ve ifadesinin Pascal'daki güçlükleri yenmeğe yetkisi olduğunu tecrübe ile anladıktan sonra bu işe girişirse, gereğine göre hareket etmiş olur.

Pascal'ın ruh halini, düşünüşünü, kültür tarihindeki yerini bilmeden de doğru Pascal tercümesi vücuda getirmenin imkânsız olduğu o kadar besbelli bir hakikattır ki, bunun üzerinde durmağı bile lüzumsuz görüyoruz.

Bu yazarın ilim üzerinde olsun, felsefe üzerinde olsun, yazdığı her türlü eserler için doğru olduğunu sandığımız bu sözler, fikrimize, «Pensée» lerde muhakkak göz önünde tutulması gereken bir kural haline girmektedir; çünkü, - Pascalın bütün meziyetlerinin bu eserde en yüksek dereceye çıkmış bir halde olduğunu bir yana bırakalım - «Pensée» ler, bitmiş, tamamlanmış bir eser olmak şöyle dursun, Pascal'ın *Hıristiyan dininin «apologie»* si [1] üzerine yazmağı tasarladığı büyük kitaba ait bitmemiş parçalardan, kısa notlardan ibarettir. Burada, cümlenin zaten kısaltılmış (ellyptique) olmasına, çoğu sözlerin yarıda kalmış, yahut sırf yazana bir fikri hâtırlatmak için karalanıvermiş olduğu ilâve olmaktadır.

* * *

Metinleri Brunschvicg basımından alıyoruz.

«*Différence entre l'esprit de géométrie et l'esprit de finesse:* En l'un les principes sont palpables, mais éloignés de l'usage commun; de sorte qu'on a peine à tourner la tête de ce côté-là, manque d'habitude; mais pour peu qu'on l'y tourne, on voit les principes à plein; et il faudrait avoir tout à fait l'esprit faux pour mal raisonner sur des principes si gros qu'il est presque impossible qu'ils échappent.

«Mais dans l'esprit de finesse, les principes sont dans l'usage commun et devant les yeux de tout le monde. On n'a que faire de tourner la tête, ni de se faire violence etc...»

Tercümede nedense «Pascal'ın retoriği» bahsine girmiş olan bu parça, şöyle çevrilmiştir:

«*Hendese zekâsiyle, ince zekâ arasındaki fark:* Birinde prensipler gayet bedihi olmakla beraber mutat yaşayışın dışında kalırlar, alışkın olmadığı şeylere dikkatini çevirmek ise insana zahmet verir. Fakat biraz gayret edip dikkatimizi o tarafa çevirince, prensiplerin topu birden görülür; bu kadar açık olan ve gözden kaçmak imkânı bulunmıyan prensipler üzerinde hatalı istidlâller yapmak, ancak bâtıl zekâlı insanlara vergidir.

«İnce zekâda, prensipler mutat yaşayışın içinde, herkesin gözü önündedir. Dikkati o tarafa çevirmeğe, gayret sarf etmeğe hacet yoktur ilh...»

Hemen söyliyelim ki bu parça, tercümenin içinde en muvaffak olmuş parçalardan biridir.

Bir kere «esprit de finesse» ince zekâ, değildir. İnce zekâ, «esprit subtil» demektir, bu vasıf hendese zekâsına da verilebilir. İnce bir hendese zekâsı pekâlâ olabilir. İlk defa Pascal tarafından kullanılmış olan bu tâbir, yeni zamanlarda «intuition» denen şeye çok yakındır. Şüphesiz biz burada «esprit de finesse» intuition'a yakındır, demekle, meselâ bir Bergson'daki intuition'un

[1] Hıristiyan dininin iyiliğini ve doğruluğunu belirten eser.

(ki bu kelimeyi Bergson'da Türkçe sezi ile tercüme edebiliriz) eşidir, demek istemiyoruz. 17 nci yüzyılda bu nevi «intuition» a belki yaşanmış dinî tecrübeler en yakındır. Pascal'ın «esprit de finesse» inden bahsederken kastettiğimiz «intuition», Leibniz'de de rasladığımız gibi, talilin adım adım aştığı yolun aynını birden aşan, bunun için de prensipleri iyice görmiye ihtiyacı olmıyan düşünüştür.

Onun için, mütercimin «esprit de finesse» e *ince zekâ*dan başka bir şey bulması lâzım gelirdi.

«Les principes sont palpables», «*prensipler, gayet bedihi*» dir, demek değildir. *Palpable,* elle tutulur, demektir. Pascal da esasen bunu, hendesenin tariflerini düşünerek söylüyor; hendesede, ilkelerin bedihi olması ayrıca bir meseledir. Bunu (yani ilkeler bedihi midir, değil midir meselesini) ilk defa ortaya atan, yani «axiomatique» fikrini ilk defa sezmiş olan Pascal'dır. Nasıl oluyor da bu prensiplerin *bedahatinin* bedihi olup olmadığını soruşturan insan onlara yalnız bedihi değil, hem de *pek bedihi* diyor?

«Usage commun», mutat yaşayış, değildir, günlük kullanılış yahut itiyattır.

«De sorte qu'on à peine à tourner la tête de ce côté-là, manque d'habitude», öyle ki, insan başını o tarafa çevirmekte güçlük duyar çünkü alışkanlığı yoktur, demektir. Halbuki mütercim, «alışkın olmadığı şeylere dikkatini çevirmek ise insana zahmet verir» demekle umumî mahiyette bir söz, bir nevi vecize söylemiş oluyor.

«Mais pour peu qu'on l'y tourne, on voit les principe à plein», «fakat biraz gayret edip dikkatimizi o tarafa çevirince prensiplerin topu birden görünür» demek değildir. Pascal, aşağı yukarı şunu demek istiyor: ama biraz çevirelim, o zaman onları (yani ilkeleri) açıkça ve tam olarak görürüz. Topunu birden görmek, hiçbir vakit olamaz; buna imkân yoktur; ilkelerden hangileri mevzuubahis ise işte onlar *iyice* görülür, demek isteniyor.

«Principes si gros», bu kadar açık prensipler, değildir. Açık gibi, bedihi gibi birer terim olmuş sıfatların kullanılışında çok dikkat etmek gerektir; *principes gros,* burada, şöylece, bir bakılınca kabataslak görülüveren ilkeler, demektir. Ona göre bir Türkçe karşılık bulmak gerekirdi.

Bu parçaya devam etmiş olsaydık bu gibi birkaç yanlışa daha raslardık. Meselâ şunu da kaydedelim:

Pascal diyor ki: «car les principes sont si déliés et en si grand nombre qu'il est presque impossible qu'il n'en échappe», yani: ilkeler o kadar ince o kadar çoktur ki bunlardan bir yahut birkaçının gözden *kaçmaması* hemen hemen imkânsızdır. Mütercim bunun tam tersini alarak: *kaçması* imkânsızdır, diyor ki bu, mânasızdır. Bunun tertip yanlışı olmasını temenni ederiz.

Bir parça daha alalım. Bu da en iyi çevrilmiş olanlardan biridir.

Brunschvicg basımında, *Disproportion de l'homme* başlıklı parçanın tam ortasından başlanarak tercüme edilmiş... Biz de o noktadan itibaren Fransızca metni yazalım:

«Que l'homme contemple donc la nature entière dans sa haute et pleine majesté, qu'il éloigne sa vue des objets bas qui l'environnent. Qu' il regarde cette éclatante lumière, mise comme une lampe éternelle pour éclairer l'univers, que la terre lui paraisse comme un point au prix du vaste tour que cet astre décrit et qu'il s'étonne de ce que ce vaste tour n'est lui-même qu'une pointe très délicate à l'égard de celui que les astres qui roulent dans le firmament embrassent. Mais si notre vue s'arrête là, que l'imagination passe outre; elle se lassera plutôt de concevoir, que la nature de fournir. Tout ce monde visible n'est qu'un trait imperceptible dans l'ample sein de la nature. Nulle idée n'en approche. Nous avons beau enfler nos conceptions, au delà des espaces imaginables, nous n'enfantons que des atomes, au prix de la réalité des choses..»

Tercümesi:

«Tabiatın heybetini insan bir kere seyretsin; etrafındaki dünyalık şeylerden bakışlarını uzaklaştırsın. Kâinatı ebedî bir lâmba halinde aydınlatan göz kamaştırıcı ziyaya doğru başını çevirsin. Bu yıldızın çizdiği cesim daire yanında dünyanın bir nokta gibi göründüğüne ve bu dairenin de

semada dolaşan diğer yıldızlarınkine kıyasla son derece ufak kaldığına hayran olsun.

«Bakışlarımızın durduğu yerden ötesini tasavvurdan muhayyilemiz yorulacak, fakat tabiatın mucizeleri tükenmiyecektir.

«Göze görünen bütün bu âlem, tabiatın cesim sinesinde ancak belirsiz bir izdir; hiçbir fikir aslına yaklaşamaz. Anlayış melekelerimiz tasavvurumuzun hududunu aşsa, eşyada saklı olan realiteye kıyasla ancak ufak zerreler meydana çıkarmış olur.»

Burada «lampe» ı lâmba ile karşılamak gibi ufak tefek yanlışları bir yana bırakalım, tercüme, parçanın muhtevasını doğru olarak vermektedir. Fakat, başta dediğimiz gibi, Pascal'ı tercüme etmek, onun, ne dediğini bildirmek değil, onun edebî şahsiyetinden de biraz vermek demektir. Mütercimin bu metnini okuyalım, bir de fransızca aslını okuyalım, o zaman aradaki fark hemen gözümüze çarpar. Türkçe metin, parçanın tercümesi değil, kısa bir izahı mahiyetindedir.

Tahlil ettiğimiz birinci parçaya gelince, ondaki mâna aykırılıklarını düzeltsek de gene Pascal tercümesi elde etmiş olmayız. O parça da Pascal'ı vermiyor, Pascal'ın fikirlerini anlatıyor.

«*Imagination.* - C'est cette partie décevante dans l'homme, cette maîtresse d'erreur et de fausseté, et d'autant plus fourbe qu'elle ne l'est pas toujours; car elle serait règle infaillible de vérité, si elle l'était infaillible du mensonge. Mais, étant le plus souvent fausse, elle ne donne aucune marque de sa qualité, marquant du même caractère le vrai et le faux.»

Tercümesi:

Muhayyile. Şimdi bir insanı en fazla iğfal eden, işlediği bütün hata ve yanlışlıklara hâkim olan melekeden bahsedeceğim. Devamlı bir şekilde desisekâr olmayışı bu melekeyi bir kat daha tehlikeli kılar. Zira şaşmaz bir şekilde yalan ve fitne âmili olsaydı, böyle yapmakla muhakkak ki hakikat âmili de olacaktı. Fakat insanı sık sık hataya sürüklediği gibi, hakikat ile hataya hiçbir fark gözetmeden aynı nazarla baktığından kendisinin değeri hakkında bir şey söylenemez.»

Burada, tercüme gene aslın mânasını aşağı yukarı vermekle beraber, Pascal tercümesi değil dir, Pascalın ne dediğini bildirmektedir. Yazanın ritminden eser kalmamıştır; üstelik mâna uygunsuzlukları da vardır:

«Mensonge» a neden yalan *ve fitne* demek lüzumu görülmüş?

«Maîtresse d'erreur et de fausseté», insanın işlediği hata ve yanlışlıklara hâkim, değildir. «O, hata, o sahtelik tanrısı» demiş olsaydık gene tam bir tercüme olmamakla beraber, Pascal'a yaklaşmış olurduk!

«Türkçedeki «böyle yapmakla» nın hiç yeri yoktur.

«Mais étant le plus souvent fausse...» ile başlıyan son cümle, mütercimin yazdığı mânada değil, aşağı yukarı şu mânadadır:

Fakat çoğu zaman sahte olduğundan, ne olduğuna dair hiçbir işaret vermez, çünkü doğruyu da yanlışı da aynı tarzda işaretlendirir.

(Tabiidir ki bizim burada verdiğimiz mânalar, birer tercüme örneği olarak alınmamalıdır, biz yalnız mânanın ne olduğunu vermekle kalıyoruz).

* * *

Pascal'ın fikirlerini anlamak için onu Fethi Yücel tarzında tercüme etmenin faydası olacağına kani değiliz. Bu fikirler birkaç sayfada toplanabilir. Her hangi bir felsefe tarihini açsak bunlar hakkında bize lâzım olan bilgiyi buluruz. Pascal'da önemli olan o fikirlerin nasıl ifade edildiğidir. Bunu ise Fethi Yücel tercümesi nev'inden tercümeler veremez. Yukarda işaret etmiştik, burada tekrar etmeği faydalı buluyoruz: bu yazarın şahsiyetinden tercümemize bir şey geçiremezsek ona elimizi sürmememiz daha doğru olur.

Nusret HIZIR

BABALAR VE ÇOCUKLAR [1]

Rus romanının iki devi, Dostoievski ile Tolstoi arasında Turgenief belki biraz ezilmiş gibi görünüyor. O, ne bir Alioşayi, ne bir Mişkin'i yaratabilmiş ne de *Harb ve Sulh*'un geniş tablosunu çizebilmiştir. Turgenief'in sanatı daha mütevazıdır. Ondan daha az istemeliyiz ve o bize daha az vermektedir. Fakat bu verdiğini, sanatkârın nadiren eriştiği bir mükemmellikle veriyor.

Turgenief ömrünün en büyük kısmını Avrupa'da geçirmiştir ve büyük Rus romancılarının en Avrupalısıdır. Hikâye ve romanlarının tekniği, tasvir ve karakterlerinin realizması, şeklinin mükemmelliği onu yakın dostları olan Flaubert'e, Maupassant'a, Goncourt'lara yaklaştırır. Fakat bütün mânasiyle Avrupalı olan Turgenief, diğer Rus romancılar kadar, belki de onlardan fazla Rus toprağiyle, Rus halkiyle, Rus meseleleriyle alâkadar olmuştur. Turgenief Rusyanın sonsuz step ve ormanlarını, kölelikten henüz kurtulmak üzere olan köylüsünü, önemi ve hayatiyetini her gün daha fazla kaybeden aristokrasisini, kuvveti daima büyüyen küçük burjuva gençliğini *Avcının Hatıraları*'nda, *Asılzade Yuvası*'nda, *Rudin*'de, *Babalar ve Çocuklar*'da eşsiz bir kuvvet ve sanatla canlandırılmıştır. Turgenief, her büyük romancı gibi, biribirine düşman insanlara, biribirine zıt fikir ve hislere sonsuz bir sempatiyle bakar. Kendisi de belki bazı şahısları sevmez, bazı fikirleri doğru bulmaz. Fakat bu onun görüş ve anlayış kabiliyetine hiçbir şekilde tesir etmez. İstiyerek karikatür şekline koyduğu bazı şahısları istisna edersek, Turgenief'ın yarattığı karakterler hayatın bütün alâmetlerini taşırlar. Yalnız (burada da Turgenief'in büyüklüğü tamamen meydana çıkar) bu şahıslar bütün hususiyetlerini muhafaza eden birer tiptirler, bir sınıfı, bir insan nev'ini temsil ederler. Dostoievski'nin yarattığı şahıslar böyle değildirler: Raskolnikof, Mişkin birçok tanıdığımız insanlardan daha canlı olmakla beraber tek bir insan olarak hayattadır: Raskolnikof ve Mişkin olarak... Halbuki Turgenief'in hiçbir kahramanı yoktur ki Pavel Petroviç Kirsanof, Bazarof, Liza gibi, aynı zamanda devrin ve insaniyetin bir tipi olmasın. Onlar şahsî bir hayatla iktifa etmezler; şahıs olarak yaşamakla beraber aynı zamanda kendilerinde bütün bir insan sınıfını, bir insan nev'ini toplarlar. Bir devir içinde yaşarken onlar ayrıca bu devrin hususiyetlerini ifade ederler, bu devrin meselelerini yaşarlar. Rus romanının en büyük hususiyeti de işte budur. Rus romanının içinde en mücerret gibi görünen münakaşalar, konusu ile hiçbir alâkası görünmiyen felsefî konuşmalar, hakikatta romanın özüdür. XVIII ve XIX uncu yüzyıldaki Avrupa romanında eserin içinde ayrı ve müstakil bir hayat geçiren bu nevi konuşmalar, Rus romanında entrikaya bağlı olur, romanın inkişafına yardım eder. İnsanın mutlak bir hürriyete sahip olduğunu göstermek için Dostoievski'nin yarattığı bir şahıs intihar eder; Turgenief'in babalar ile çocuklarını biribirinden ayıran ve romanın özünü teşkil eden zıddiyet ideolojiktir. Rus romanında fikir esas bir uzuvdur, fikirlerin inkişafı romanın inkişafı demektir.

Fakat Turgenief'ı meşgul eden meseleler yalnız XIX uncu yüzyıldaki meseleler değildir; o, bu meselelerin aynı zamanda her topluluğun, her devrin meseleleri olduğunu bilir. Gerçekte kalmak için onların muayyen bir devirde aldıkları şekilleri ve hal suretlerini göstermek lâzımdır; aynı zamanda da kalabilecek bir eser vücuda getirmek için sabit kalanı, değişmiyeni göstermeli. Ezelî olan büyük insanî meseleleri muvakkat olan hal suretlerinden ayırmak lâzımdır.

---

[1] Yazan: Turgenief; Tercüme eden: Hasan Âli Ediz ve Vasıf Onat. *Remzi Kitabevi.*

Romancı, fert olarak, muayyen bir hal suretinin taraftarı olabilir. Fakat romancı olarak esas önemi, geçici hal suretine değil, sabit kalan esas meseleye vermelidir. Roman, ancak bu şartla hayatiyetini kaybetmeden yaşıyabilecektir.

Böylece Turgenief'in romanlarında fertlerin bir tip içinde birleşmesi, fikirlerin hayatla bir olması, devrin meseleleriyle ezelî meselelerin karışması görülmektedir. Bütün bunlar da pürüzsüz, sâf, berrak bir lisanla ifade edilmiştir... Turgenief'in sanatının bu tarifi, yalnız Turgenief'in sanatı için vârit değildir. Klâsik sanatı da bu şekilde tarif etmek mümkündür. Klâsik sanat da muayyen bir devrin, muayyen bir ferdin altında umumî olanı arar; klâsik eserlerin kahramanları hususiyetlerini muhafaza etmekle beraber insaniyetin birer tipidirler. Klâsik eserlerin lisanı da temiz, herkesin anlıyabileceği bir lisandır.

Turgenief böylece tamamen klâsik bir romancı sayılmalıdır; o, yalnız Rus klâsiklerinden değil, pek de o kadar çok olmıyan dünya klâsik romancılarından biridir. Eserleri Rusyanın önemli bir devrini aydınlatmakla beraber bizi her an kuvvetle alâkadar eden meseleleri ele alır. Bunu belki en iyi bir şekilde *Babalar ve Çocuklar*'da görebiliriz.

Babalar ile çocuklar arasındaki anlaşmazlık, babalar ile çocuklar arasındaki sevgi kadar eskidir. Yeni nesil eski neslin saydığı şeyleri saymaz, kabul ettiği fikirleri kabul etmez. arzu ettiğini arzu etmez. Bu tabii bir haldir. Yalnız bu hal topluluklara ve devirlere göre değişir: inkişaf halinde olmıyan kapalı topluluklarda bu anlaşmazlık yok gibidir. Eski kaideler yeni nesillere geçer. Tekâmül halindeki topluluklarda bu anlaşmazlık ciddîleşir; hele bu tekâmül bir inkılâp halini alırsa... Böyle bir vaziyet bizde görülebilir; böyle bir hal 1860 a doğru Rusya'da görülüyordu.

Memleketin sanayileşmesiyle, köylülerin kölelikten kurtulmasiyle, aristokratların kuvvetten düşmesiyle, Rusya yeni bir devre giriyordu. Gençlik bu devri bekliyor, hazırlıyor, hâlâ dayanmakta olan eski devrin fikir ve ideallerine hücum ediyordu. İlk iş Rusya'yı onlardan temizlemekti, eski Rusya'yı yıkmaktı: *«Faydalı saydığımız şeyler uğruna çalışıyoruz. Bugünkü günde her şeyden ziyade faydalı olan şey, red ve inkârdır. Biz de her şeyi red ve inkâr ediyoruz. - Her şeyi mi? - Evet her şeyi... - Demek ki yalnız küfretmekle iktifa ediyorsunuz? - Evet küfretmekle. - Ve buna nihilizm diyorsunuz? - Evet buna nihilizm derler.»* (*Babalar ve Çocuklar.* s. 70-74) Gençleri temsil eden Bazarof, «Babalar'ı» temsil eden Pavel Petroviç Kirsanof arasındaki bu muhavere o zamanki nesiller arasındaki anlaşmazlığı çok iyi gösteriyor. Yalnız Turgenief'in burada tarif ettiği nihilizm (Lâtincede *nihil*, hiç demektir) bu kadar katî bir şekilde belki hiçbir zaman kuvvetli bir cereyan olmamıştır. Fakat Turgenief her gençlik hareketinin önce bir red hareketi olduğunu belirtmek istiyordu. Her eski nesil yeni nesle nazaran nihilist'tir; çünkü eski neslin üstün tuttuğu kıymetleri reddeder. Yalnız devir ve sosyal vaziyete göre inkâr edilen eski kıymetlerin yerine yeni kıymetler ya hemen getirilir yahut da bunlar ancak bir zaman sonra meydana gelir. Bu yeni kıymetlerin gelmesine kadar geçen zamana «nihilizm devri» adını verebiliriz.

Bu nihilizmin hiçbir zaman tam olamıyacağını Bazarof'un kendisinden anlıyabiliriz. Bu adam, daha ziyade pozitivisttir: hissiyattan, «edebî» lâflardan kaçar, ilme inanır. Üniversite'de tıp okur, tatillerini geçirdiği arkadaşı Arkadi'nin aile çifliğinde de bütün vaktini fizyoloji tecrübeleriyle doldurur. «Baba» tarafının en kuvvetli mümessili olan Arkadi'nin amcası, Pavel Petroviç Kirsanof, müdafaa ettiği kıymetlere rağmen çok daha faydasız ve boş bir hayat sürer. Romanın konusu gayet basittir: esasen Arkadi ile Bazarof'un babaları arasında ve bilhassa Bazarof ile Pavel Petroviç arasındaki ideolojik ve hissî anlaşmazlıklardan ibarettir. Kendinden emin, gururlu, her şeyden üstün kendi hürriyetini sayan Bazarof, zeki fakat aristokrat âlemine çözülmez bağlarla bağlı Adintsova'yi sever... Louis-Philippe masasında Wellington'la beraber yiyen, «her gittiği yere yanında bir yol banyosu taşıyan, bir nevi harikulâde kokulu ve hayrete şayan derecede kibar esanslar süren», eski aristokrat Pavel Petroviç, kardeşinin metresi olan bir halk

kızına, Feniçka'ya âşıktır. Bu iki muvazenesiz aşk, tabii, bir neticeye varmaz. Bazarof köyüne döner ve otopsi yaparken, aldığı bir yaradan zehirlenir; son dakikaya kadar «hissiyata kapılmadan» karakterinin bütün kuvvetini muhafaza ederek, ölür: *«Bu mezarın etrafında demir parmaklık vardır, iki ucuna taze iki çam dikilmiştir; bu mezar Evgeni Bazarof'un mezarıdır. Civarındaki bir köyden, senelerin ağırlığıyle bükülmüş iki ihtiyar, bir karı ve bir koca, sık sık bu mezarı ziyarete gelirler. Bu iki ihtiyar biribirlerine dayanarak ağır adımlarla yürürler, demir parmaklığa yaklaşarak yere kapanır ve diz çökerler, uzun uzun ve acı acı ağlarlar, altında oğullarının yatmakta olduğu dilsiz taşa uzun uzun ve dikkatle bakarlar! Biribirlerine kısa birkaç söz söylerler, taşın üstündeki tozları silerler, çamların dallarını düzeltir ve yeniden dua ederler. Buradan bir türlü ayrılamazlar, burada kendilerini oğullarına ve ona ait hâtıralara daha yakın hissederler...» (Babalar ve Çocuklar, s. 295).* Ölüm içinde Bazarof sükûn bulmuş ve ancak ölümde «ihtiyarlardan» ayrılmaz olmuştur. Pavel Petroviç ise Rusya'yı terkeder ve Dresden'de kibar ve boş hayatını sürer. Arkadi, Adinstova'nın kız kardeşiyle evlenir ve babasiyle beraber çifliğin işlerine bakar. O, «babalar» la anlaşmıştır.

Turgenief'in, romanı babaların mı, çocukların mı, aleyhine yazdığı hâlâ münakaşa ediliyor, her iki görüşü vârit kılabilecek parçalar seçmek kabildir. Hakikatta Turgenief romanında kendini hiçbir hal suretine bağlamak istememiş, her iki tarafı sanatının bütün namusiyle meydana koymak istemiştir. Mamafih, Turgenief, ideolog olarak bir tarafı tutmamuşsa da da sanatkâr Turgenief, bir tarafı tutmuştur. Aristokratların hepsi, zayıf ve solgun birer tip gibi tasvir edilmişlerdir. Bazarof ise karşımıza, fevkalâde, unutulmaz bir tip olarak çıkıyor. Sanatkâr Turgenief çocukların tarafını tutmuştur; önemli olan da şüphesiz bu sanatkâr seçimidir.

Bu tahlilden sonra «Babalar ve Çocuklar» tercümesinden istenilen vasıfları tâyin etmek belki mümkün olacaktır. Eserin esası bir fikir mücadelesi ve eserin inkişafı bu fikirlerin gelişmesine bağlı olduğundan tercümenin ilk şartı tam bir sadakat olmalıdır; zira burada fikirlerde her hangi bir değişme, bütün romana tesir eder. Fakat Turgenief yalnız bir ideolog değildir. O aynı zamanda Rus romancıları arasında belki en sanatkâr olanıdır. Onun sâf temiz, harikûlâde berrak üslûbunu vermek, fikirlerine sadık kalmak kadar lâzımdır. Türk okuyucusu «Turgenief» intıbaını almak için hiçbir yerde anlaşılması zor olan, kendisine yabancı gelen cümlelerle rahatsız edilmemelidir. *Babalar ve Çocuklar*'ın mütercimleri Hasan Âli Ediz ile Vasıf Onat bu esas şartları çok iyi anlamışlardır. «Tercümede, dilin güzelliğini bozmamağa çalışarak, virgüllerine varıncıya kadar metne sadık kalmaya çalıştık» (Ön söz, s. XXXI). Ekseriya biribirine zıt olan bu iki şartı yerine getirmek kolay işlerden değildir. Mütercimlerin burada ne kadar muvaffak olabildikleri araştırmaya değer.

İlk olarak tercümenin fevkalâde sadık olduğunu söylemeliyiz. Mütercimler Rusçaya tamamen vâkıftırlar; hemen hemen kaçınılmaz dikkatsizlikler de asgariye indirilmiştir. Mamafih bunlardan bazılarını zikretmek lâzımdır. 43 üncü sayfada bu dikkatsizliklerin en önemlisine raslanıyor: Pavel Petroviç bir türlü anlıyamadığı sevgilisine *«taşı üzerinde bir sfenks kazılı olan bir yüzük hediye etmişti; bu sfenks de sizsiniz, ilâve etmişti»*. Prensesin ölümünden sonra yüzük Pavel Petroviç'e geri gönderiliyor *«Prenses sfenks'ın üzerinde haça benziyen bir işaret yapmış ve bu haçın bir muamma olduğunu Pavel Petroviç'e bildirmelerini söylemişti»*. Sfenks zaten muammanın timsali olduğundan bu yeni işaretin lüzumu görünmüyor. Hakikatta ise prenses bu haçın *«muammanın halli olduğunu»* Pavel Petroviç'e bildirmek istemişti. Prensesin böylece hıristiyan bir mistik olduğunu, tuhaf halleri de kendisinde insanî aşklarla ilâhî aşklar arasındaki mücadeleden ileri geldiğini pekâlâ anlıyabiliriz. Mütercimler, burada biribirine yakın *razgadka* (sureti hal) kelimesini *zagadka (bilmece)* kelimesiyle karıştırmışlardır.

45 inci sayfada mütercimler Pavel Petroviç'in her gittiği yere yanında *«hakikî gümüşten bir valiz götürdüğünü»* iddia ederler! Bu ise «fevkalâde kibar» olarak tasvir edilen Pavel

Petroviç'in zevkınden bizi şüphe etmeye sevk eder. Hakikatta ise Pavel Petroviç ancak *«gümüşten bir tuvalet servisi» (nécessaire)* taşır.

44 üncü sayfada mütercimler aynı şahsa şüphesiz söylemek istemediği bir hüküm söylettiriyorlar: *«O zamanlar ben henüz budala idim, çok meşguldüm».* Bu cümleye bakılırsa Pavel Petroviç meşguliyeti bir nevi budalalık sayıyor. Hâlbuki o ancak *«O zamanlar ben henüz budala idim, didinir dururdum»* demek istiyordu.

76 ncı sayfada mütercimler Bazarof'a muasırlarının tenkit kabiliyetine dair kendi istediğinden fazla iyimser sözler söylettiriyorlar: *bugünkü hayatımızda mutlak ve merhametsiz bir tenkide uğramamış tek bir müessese gösterebilirseniz, ben, o zaman, fikirlerinizi kabul etmeye hazırım.* (s. 76) Hakikatta ise Bazarof «merhametsiz bir tenkide *lâyık olmıyan* bir müessesenin mevcut olmasından» şüphe eder.

Daha önemsiz veya daha önemli başka dikkatsizlikler şüphesiz bulunabilir. Fakat bunlar hiçbir şekilde tercümenin esas sadakatini azaltmaz. Yanlışsız tercüme yoktur ve keşke her tercümede «Babalar ve Çocukların» tercümesinde olduğu kadar yanlış bulunsa... Yukarda işaret ettiğimiz gibi Turgenief'in üslûbu gayet sade ve berraktır; tercümesinde mümkün olduğu kadar bu vasıflara dikkat edilmelidir. Mütercimler umumiyet itibariyle, bu hususiyetlere dikkat ettiler; meydana getirdikleri tercüme kolayca okunmaktadır. Rus ata sözlerine veya vecizelerine Türkçede tekabül eden vecizeler aranmıştır. Meselâ, *dudağı aptal değil* Rus vecizesi *ağzının tadını biliyor*la güzel bir şekilde tercüme edilmiştir. (s. 57) Aynı şekilde 45 inci sayfada asıl metnin ifadesi serbest fakat gayet doğru olarak şöylece tercüme edilmiştir: *Bak hele! Kendinin ağzı sütten yanmış, senin de yoğurdu üfliyerek yemeni tavsiye ediyor.*

Maalesef, ifadeye daha az dikkat edilmiştir. Bozuk, bulanık, anlaşılması zor cümlelere raslanıyor. Meselâ: *Galignani'yi okuduğu ve arasıra mujikten işkencesini esirgediği için kendi kendisini kabiliyetli bir insan sandığı zaman onun hiç de şaka etmediğine kaniim.* (s. 6) Bu nevi bulanık cümleler maalesef çoktur, ve Turgenief'in üslûbuna pek yakışmaz. Ayrıca, Rusçada çok kullanılan ve gayet lüzumlu olan «O» zamiri, Türkçede bu kadar kullanılmamaktadır. Mütercimler ise lüzumsuz bir sadakat kaygusuna kapılarak bu zamiri Türkçede ihtiyacı olmıyan yerlerde de kullanmışlardır. Meselâ: *«O tarantas'la gelir, dedi, rica ederim sen ona karşı tekellüfü kaldır. O harikûlâde bir çocuktur. (s. 9)... Nikolay Petroviç eliyle alnını ve kaşlarını uğuşturdu. O, iç sıkıntısı geçirdiği zamanlar daima böyle alnını oğuştur132urdu.* (s. 14) Burada görünen «o» lar lüzumsuzdur ve cümleye ağırlık verir. Tercümede bu zamir yüzlerce defa buna benziyen yerlerde kullanılmıştır. Ayrıca tek tük Türkçe bozuklukları görülmektedir. Meselâ, 33 üncü sayfada şöyle bir muhavere cereyan etmektedir: *Pavel Petroviç sordu: nedir onlar, sülük mü? - Hayır, kurbağlar»* Burada tabii *kurbağlar* değil *kurbağa,* demek lâzımdı.

Fakat bu aksaklıklar, tercümenin umumiyet itibariyle sadık ve güzel olmasına mâni olmamıştır. Gittikçe çoğalan fakat ekseriyetle aslın ne özüne ne de şekline sadık olmıyan Rusçadan tercüme edilmiş eserler arasında *«Babalar ve Çocuklar»* başlıbaşına bir kıymet arz ediyor.

Erol GÜNEY

GENÇLİK HULYALARI [1]

«Öyle sanıyorum ki XX inci yüzyıl, insanın, ebedî insanın başka bir çehre ile tasvir edilmesini istiyor. Zengin olmakla beraber karışık, henüz teşekkül halinde bulunan bir devrin umumî hatlarını ihtiyatsızca ortaya koymaktan çekinirim. Bununla beraber, elli yaşımın eşiğinde, bundan on beş yirmi yıl evvel girişmeğe cesaret edemiyeceğim bir şeyi yapabilirim: kendi eserlerimi sorguya çekmek, onlardan bazı izahlar çıkarmak.

«Şimdiye kadar ömrümü çehreler çizmekle geçirdim. Yaş, cins, milliyet, meslek, hattâ bazan ırk itibariyle biribirinden ayrı insanlar, bu çehrelerde hemen hemen her zaman kendilerine has bir şey bulduklarını bana itiraf ettiler. Bana edilen bu itiraflara inanmak icabederse bu itibari mahlûklarını mahreki, miktarı az çok ehemmiyetli olan, muasırlarımın bahtı ile mütemadiyen karşılaşmaktadır. Böyle şahıslar, biribirlerinden çok farklı, göze çarpacak şekilde biribirleriyle münasebete girişmeğe kabiliyetli olmayan insanların bir nevi hendesi sahasıdır.

«Bu ebedî insanı araştırma, sosyal nizamda hususi hiçbir benzerliğe delâlet etmez. Gerçek ve kurtarıcı bir realizma yüzyılından sonra, romanda yer alan bir şahsı tarif etmemeğe, ona lüzumlu olan bütün işaret fişlerini vermemeğe imkân olmadığını anlatmak istiyorum. Anlatmak istiyorum ki, bu tarif daha sıkı bir iktisada tabi tutulabilir, vaktiyle babalarımızın sık satırlı kırk sahifeden aşağı yer ayırmadıkları vaziyetleri tâyin etmek için bugün otuz satırlık bir tasvir yetebilir.

«Salavin tam mânasiyle fakir bir Parisli, bir büro memurudur. Hiç şüphesiz Salavin'in faciası, eserimin özünde, fakir Parislinin, yahut da büro memurunun faciası değildir. Bunu katiyetle söylemiştim. En değişik mesleklerin disiplini ile yetişmiş zengin veya fakir Japonyalılar, Amerikalılar, Finliler Salavin'in şahsında bahtsız kardeşlerini selâmlamışlardır. Diğer bir hikâyenin şahsı olan Laurent Pasquier'yi düşünen bazı kimseler bana şunları söyliyebilmişlerdir:

« — Çocukluğu tamamiyle benim çocukluğumdur. Yalnız şu fark varki ben aynı şehirde yaşamadım, akrabam aynı dertleri çekmedi, fakir değildik ve hiç biribirimize benzemiyorduk. Ama yine de kendimi hatırlamadan onu düşünemem.

«Bu şahsî misalleri, müsaadenizle, meseleyi aydınlattıkları için ele alıyorum. Mademki insanı tasvir etmemiz lâzımdır, mademki ağabeylerimizin, seleflerimizin harikulâde tecrübelerini tekrarlamak, genişletmek faydasızdır, mademki büyük patalogiste'ler, büyük klinikçiler daha evvel önümüzden geçmişlerdir, o halde biz, ebedî insanı, her canlı mahlûkun kalbinden bir kan damlası, bir et parçası alarak yeniden vücuda getirelim. Ta ki bu titrek mozaik, kim olursa olsun, herkese ümitlerini, sefaletlerini ve büyüklüğünü hatırlatsın [2]. »

Gençlik Hulyaları müellifinin kendi ağzından çıkmış olan bu sözler onun bütün eseri hakkında bizi en iyi şekilde aydınlatabilir. Georges Duhamel'in tıp tahsil ettiği gençlik senelerinin hâtıralarından ibaret gibi görünen bu kitap hakikatta bize bir devrin *kokusunu*, bizim, kendi gençliğimize de benziyen bir gençliğin hulyalarını, ıstıraplarını yakından duyurmaktadır.

---

[1] *Gençlik Hulyaları* (La pierre d'Horeb) ; yazan : Georges Duhamel ; tercüme eden : Cafer Bater ; Ahmet Halit Kitabevi ; 141 s., 50 kuruş. ; İstanbul 1941.

[2] *Bir roman kahramanının hayatı ve ölümü,* Georges Duhamel'in 1934 de Paris'te verdiği bir konferanstan.

Annesini çok erken kaybetmiş, şefkatsiz bir babanın kıt yardımiyle Paris'e tıp tahsil etmeğe gelmiş zeki, çalışkan; kadınlara hırslı, ateşli arzular duyan; sınıf arkadaşı olan bir Rus kızını on sekiz yaşının bütün çılgınlıklariyle, mukabelesiz bir aşkla seven; aynı şekilde, masa arkadaşı, bir genç kız tarafından ümitsizce sevilen, fakat sevmiyen Antoine Rességuier'nin hikâyesinde *autobiographique* bir roman aramaya lüzum yoktur. Şüphesiz ki müellifin talebelik hayatına ait (Duhamel aynı zamanda doktordur) birçok intıbaları, müşahedeleri eserde yer almıştır. Fakat bundan daha ehemmiyetli olan şey Duhamel'in şahıslarına vermesini bildiği harikulâde canlılıkta, haleti ruhiyelerinin tahlilindeki isabetinde, hele onları yaşlarına uygun hislerle hareket ettirişinde, düşündürüşünde, anlatışındadır. Duhamel'in bir harikulâde tarafı da insanların çok zaman duydukları ve kendi kendilerine bile itirafa cesaret edemedikleri gelip geçici, kötü, garip, zıt hisleri bütün teferruatiyle tahlil etmekten çekinmemiş olmasıdır. Duhamel *réalité*yi görmesini bilmiş, onu olduğu gibi aksettirmekten de çekinmemiştir. İşte eserini bize sevdiren en önemli şeylerden biri de bu namuslu tarafıdır. Evet *namuslu* çünkü Duhamel hiçbir muharririn tasvire cesaret edemediği iç duygularımızı apaçık söylemekten kaçınmamıştır. Yarattığı insan tiplerinde hepimizin kendimizden birer parça bir şeyler bulup seçmemizin sebebini de onun bu *namuslu* tarafında aramak lâzımdır. Duhamel şahıslarına duymadıkları, duyamıyacakları hisleri mal etmemiş, tam tersi, onları daha canlı varlıklar haline getirebilmek için, içimizde yaşıyan beşerî duyguların en karışık, izahı en güç, fakat mevcudiyetlerinin inkârı da en imkânsız olanlariyle yuğurmuştur. Bunun içindir ki her okuyucu, Antoine Rességuier'nin, Anne'ın, hattâ Daria'nın ve bu eserde hayatlarının birer köşesi bize gösterilmiş olan diğer şahısların varlıklarında kendilerine benziyen taraflar bulmakta zorluk çekmezler.

Duhamel'in en dikkate değer taraflarından biri de nesrinin güzelliğidir. Duhamel'in eserinde vakanın, fikrin, yer yer lezzetle tadılan bir hayat felsefesinin yanı sıra şiir telâkki edilebilecek kadar güzel satırlara raslarız. Doktor Duhamel nasıl bir büyük operatör ihtimamiyle insan ruhlarını neşterlemiş, içindeki sağlam ve çürük tarafları, bize iç dünyamızı yaşatan *kafa*yı ve onun içinden geçen şeyleri nasıl bir büyük ustalıkla teşrih etmesini bilmişse muharrir Duhamel de büyük bir edip, hattâ büyük bir şair üslûbiyle bütün bunları bize ifade etmesini, tasvir etmesini bilmiştir. İşte Duhamel'e bugün dünyanın sayılı edipleri, XX inci yüzyıl romanının büyük üstatları arasında yer kazandıran şey eserinin muhteva bakımından olduğu kadar şekil bakımından da arz ettiği bu üstünlüktür.

Gençlik Hulyaları Bay Cafer Bater tarafından tercüme edilmiştir. Mütercim umumiyetle kolay okunan, anlaşılır bir tercüme vücuda getirmişse de eserin aslındaki üslûp, ifade güzelliğini ihmal etmekte mahzur görmemiştir. Bazı cümlelerde kulağa hoş gelmiyen bir ifade şekli kullanmış, dil bakımından da bugün artık hiç kullanmadığımız birçok kelimelere metninde yer vermiştir. Bu bakımdan tercümenin gerek muhteva, gerek şekil itibariyle aslından uzaklaştığında şüphe yoktur. Duhamel'in temiz ifadesi tercümede, bu yüzden, yer yer kitabî bir şekle bürünüvermiştir. Diğer taraftan ya aceleden, yahut da yanlış anlamadan ileri gelen hatalara rasgeliniyor. Bu hususta daha iyi bir fikir verebilmek için tercümede gözümüze çarpan bazı aksaklıkları ele alalım:

Kitabın ilk sahifesinde şöyle bir cümle var: «*Bir an için bulutlardan kurtulan güneş, buğday tarlalarını sıcak dili ile yaladığında, derhal her ot parçasının kokusu intişar eder.*»

Bu cümlenin aslı şöyledir: «*Le soleil, délivré des nuées l'espace d'une minute, lance un chaud coup de langue sur les emblavures, et chaque brin d'herbe, aussitôt, donne son parfum.*»

Cümlenin aslındaki güzellik, seyyallik tercümede kaybolmuştur.

Yine ilk sahifedeki şu cümlede: «*1903 senesinden beri dünya kokusunu kaybettiken başka bir şey demiyorum.*» deniyor.

Halbuki müellif tamamiyle aksini söylüyor: «*Je ne dis point que, depuis 1903, le monde ait perdu son odeur.*»

Cümlenin aslından açıkca anlaşıldığı gibi fikir tamamen aksidir:

«1903 senesinden beri dünya kokusunu kaybetti demiyorum.»

Mütercim cümleyi yanlış anlamış, bu yüzden de alttaki «*mütemadiyen tuvalet suyu değiştiren maymun iştablı kadınlar gibi dünya kokusunu değiştirdi demek istiyorum.*» cümlesiyle aykırılığa düşmüştür.

6 ncı sahifedeki şu: «*Neniz var? İyi değil misiniz?*» Cümlesi Fransızcadan harfi harfine yapılan bazı tercümelerin dilimize ne kadar aykırı düştüğünü gösteren en iyi örneklerden biridir. Burada «*Qu'avez - vous? Vous n'êtes pas bien?*» sözlerinin «*Neniz var? Rahatsız mısınız?*» demekten başka bir mânası olmadığı gibi «*İyi değil misiniz?*» sualinin de bu gibi hallerde Türkçede, hele konuşma dilinde hiç kullanmadığımız bir ifade şekli olduğu muhakkaktır.

Yine 6 ıncı sahifede mütercim birinci sahifede işaret ettiğimiz ifade şeklini tercih ederek şöyle diyor: «*Zaman zaman nehir kenarında bir kitabın sahifelerini karıştırdığımda, iki satır arasında hafif bir koku, aynen dünyanın eski kokusu sızıyor.*»

Burada «*kenarında*», «*karıştırdığımda*», «*arasında*» kelimelerinin vücuda getirdiği *fonétique* yeknesaklığı aslın bütün güzelliğini kaçırıyor:

«*Parfois, je feuillette un livre, sur les quais, et, d'entre deux lignes coule une mince odeur qui est, exactement, l'ancienne odeur du monde.*»

Sonra «*couler*» fiilinin «*sızmak*» diye tercüme edilmesi burada çok daha uygun gibi geliyorsa da müellifin nehrin akışını da hatırlatan teşbihini değiştirmiş oluyor. Fransızcada da kokunun akmadığını düşünerek müellifin tedaisini belirtmek bakımından burada mecaza sadakat lüzumu vardı.

7 inci sahifede mütercim «Parisli şivesi» diyeceğine «Paris aksanı» demeyi tercih etmiş. Büyük bir önemi olmamakla beraber Türkçe karşılıkları dururken tercümede yabancı kelimeleri aynen bırakmanın, bir de bunların imlâsını Türkçede talâffuz edildiği gibi yazmanın okuyucuyu, hele Fransızca bilmiyen okuyucuyu şaşırtmaktan başka ne faydası var?

Aynı ihmale 8 inci sahifede de raslıyoruz: «*Empire stili ziynetlerle süslü...*», «*Hyperchlorhydric krizlerimi*».. Bereket buralarda Fransızca imlâ muhafaza edilmiş.

20 nci sahifede ve kitabın birçok yerlerinde mütercim «*Çin suratlı*» bir adamdan bahsediyor. Bir insan suratının bir memlekete benzetilişi gariptir. Halbuki aslında müellif aynı adamın suratını *Çin'e değil, Çinli*ye benzetiyor: «*L'homme à face de Chinois*». Aceleden veya dikkatsizlikten ileri gelme küçük bir hata.. Fakat çoğu okuma zevkımızı bozan da bu ufak tefek hatalar değil midir?

Bundan başka mütercimin sık sık tercih ettiği bir ifade şekli var ki selikamıza uygun düşmiyor. Mütercim bu cümlelerde faili cümlenin sonuna getirmekte hususi bir itina göstermiştir. Meselâ 20 nici sahifede:

«*Hattâ, hayvanat ve nebatat kadar benden uzak olan varlıkları alâkadar ettiği zamanlarda dahi sanki ferdî hürriyete, benim o aziz kendi hürriyetime tecavüzde bulunulmuş gibi gelir bana.*»

Bu şekil cümleyi ağırlaştırıyor, aslın seyyalliğini bozuyor.

36 ncı sahifedeki şu cümle iyi anlaşılmıyor: «*Ara sıra uzaktan, yorgun bir ilâhın havalarda vâki olan ahvali gibi, görünürlerdi.*»

Cümlenin aslı şudur: «*De loin en loin ils apparaissaient, telles les manifestations météoriques d'une providence surmenée.*»

«*Manifestations*» kelimesinin «*ahval*» karşılığiyle tercüme edilmesi cümleyi anlaşılmaz bir hale sokmuş. Burada kelimeye hakikî mânasını vererek ya «*tezahür*», yahut da «*gösteriler*» diye tercüme etmek doğru olurdu. Baştaki «*ara sıra*» kelimeleri de ilâve edilmiş. Cümleyi «*Uzaktan*

uzağa, yorgun bir ilâhın göklerde vukua gelen tezahürleri gibi, görünürlerdi» diye tercüme etmek mümkündü.

39 uncu sahifede: *«Bugüne kadar okuduğum kitapların arasında, ve insanlarla konuştuğum mevzular meyanında görür gibi olduğum haşin bir insanlıkla, ilk defa olarak işte o gün, temasa geldiğimi ve yakınlık peyda ettiğimi hissettim.»* deniyor.

Bu cümlede de tercüme kokusunu duymamak kabil değildir. Aslı şudur:

«Pour la première fois j'eus, ce jour-là, le sentiment de prendre contact et de lier partie avec une humanité farouche que, jusque-là, je n'avais fais qu'entrevoir à travers mes lectures et les conversations de la société.»

Bu cümleyi mütercim serbestçe dilimize çevirmeği tercih ettiğine göre daha vazıh bir şekil bulabilirdi. *«Okunulan kitapların arasında ve insanlarla konuşulan mevzular meyanında haşin bir insanlık görür gibi olmak»* bilmiyoruz dilimizin icaplarına ne derece uygundur. Bu cümleyi de şöylece tercüme etmek mümkündü:

«İnsan oğlunun, bugüne kadar okuduğum kitaplarla görüştüğüm insanların konuşmalarında ancak yarım yamalak farkettiğim haşin bir cephesiyle ilk defa olarak o gün temasa geldiğimi ve yakınlık peyda ettiğimi duyar gibi oldum.»

48 inci sahifede mütercim, müelliften aşırı nezaket kaygusu göstererek «*merde*» kelimesini «*kenef*» diye tercüme etmiş. Kelimenin asıl mânasının «*kenef*» den daha kaba olmadığı bir tarafa bırakılsa bile müellifi tashihe ne hakkımız var?

53 üncü sahifede yine mütercim frenkçe bir kelimeyi aynen bırakmıya lüzum görmüş: *«Nefesinin ritmini ve sallanan etekliğinin hışırtısını duyar gibi oldum.*

Yine bu kabilden olarak 63 üncü sahifede gözümüz bir «*lülminant fişeği*» ne takılıyor. *Fulminante* olacak, 73 üncü sahifede de «*Daria'nın silueti*» nden bahsediliyor.

74 üncü sahifede pek anlaşılamıyan bir cümle var: *«Gelecek insanlar da bir gün ölümle ruhları ile ve eski kelimelerle ölümü methedeceklerini biliyorum.»* Bu cümlenin aslı şöyledir:

«Je sais que tous ceux de l'avenir seront, en leur temps, introduits à la connaissance de la mort et qu'ils la chanteront, comme nous, avec leur âme nouvelle, avec nos vieux mots.»

Mütercim cümleyi kısaltmak ve sadeleştirmek istemiş, ama bu arada mânanın kaybolup olmadığına pek aldırmamış. Bu cümle de şöylece tercüme edilebilirdi:

«Gelecekteki insanların da, bir gün ölümün sırrına ereceklerini, yep yeni ruhları ve eski kelimelerimizle, bizim gibi, onların da ölümü terennüm edeceklerini biliyorum.»

Bu örnekleri uzatmak mümkünse de bu kadarla iktifa ederek. Türkçeye aykırı bulduğumuz bazı cümlelere geçeceğiz:

75 inci sahifede: *«Yine ortaya «fikirlerimi» atmıya başlıyordum ve hiçbir meşhur fikirlerin ne olduğunu söylemek bugün için kabil değildi.»*

85 inci sahifede: *Rubiyatçıların ve aklı selimin, âmâlığı, iç hayatımızın bazı karışıklıklarının gayri kabili içtinap bir neticesi olarak kabul etmesinin sebebini pek iyi bilmiyorum. Heyecanlarımda, kuvvetli bir tenkit hissine malik olmamı belki Fransız olmak keyfiyetine medyunum. Evet sürüklenmiştim, fakat asla aldatılmış değildim. Irkımızın tuhaf bir ayarı da şudur: Meselâ sarhoş olduğumuz zaman şarabı ilâhlaştırmayız. Çoktan beri her türlü mahrum kaldığımız kelimelerle içimizi tıklım tıklım dolduruyoruz. Biz hem munis hem kâfiriz. Memleketimi teşkil eden zengin evsaflı halkımız pek şahsi telâkki edilebilecek bazı hususlarımı teşmil ettiğimden dolayı belki bana garez olacaklardır.»*

89 uncu sahifede: *Öğleden sonraları benimle her türlü arkadaşlık etmekten vaz geçmiş gibiydi.»*

91 inci sahifede: *«—Bilmiyorsunuz ki, dedim ona bir gün, Fried, Colonne'daki hiçbir pazarı kaçırmıyor?»*

99 uncu sahifede: «*Aşki teşebbüsler ve sanat zevkini temin etmek her zaman meccani olamaz.*»

105 inci sahifede mütercim *Théatre-Français'yi* «*Fransız tiyatrosu*» diye tercüme etmiş. Halbuki bilindiği gibi *Théatre-Français. Comédie-Française*'in diğer bir ismidir, bir has isimdir. Bunu aynen bırakmak zarureti vardı. «*Fransız tiyatrosu*» bize *Théatre-Français'yi* hâtırlatmıyor.

108 inci sahifede: «*Ah! diye bağırdı Bron.*»

Bu arada bugün artık konuşma, hattâ yazı dilimizde yeri olmıyan birçok kelimelere mütercim sık sık iltifat ediyor. Örnek vermiş olmak için bunlardan da birkaçını sayalım:

S. 13, «*gururla meşbu etti*»; s. 36, «*aculluklarından*», «*keyfiyet*», «*metrukiyete benzeyen bir serbesti*»; s. 37, «*İçtima akdetmişlerdi*»; s. 39. «*meyanında*»; sı 41. «*nefsime rücu ettiriyor*»; s. 45, «*tezellül etmek, tahmil*»; s. 46. «*halas*»; s. 49, «*bahtlarının icabatına feda ediyorlardı*» «*bir kahkaha tevlit etti*»; s. 52, «*arzuların âli melcei olan orta melce*»; s. 60, «*vehmindeki ifade*»; s. 61, «*bir müzakereye intizar ediyordum*»; s. 62, «*arzunun saiki*»; s. 74, «*bir teselli bahşetti*» s. 91, «*mevcudiyetiyle şeref bahşediyor*»; s. 103 «*oldukça natık olan*»; s. 122, «*büyüdü ve âlileşti*»; s. 127, «*çok sevdiğim bir tilmiz*»; s. 129, «*lâyetenabiye bırakıverdiğim*»; s. 138, «*gölgeleri kim haleldar edebilir*» ilâh....

Görülüyorki mütercim bize ancak eserin *vakasını* anlatabilmiş, kitabın en önemli tarafı olan *havasını* tamamiyle verememiş, Duhamel'in üslûbunu aksettirememiştir. Buna kullandığı dilin de sebebolduğunu söylemeliyiz. Fakat henüz ilk tercümesini veren mütercimin Fransızcayı iyi bildiği anlaşılıyor. Kendisinden ileride daha muvaffakıyetli tercümeler bekliyebiliriz.

Lütfi AY

Yabancı dillerdeki dergiler:

İKİNCİ FAUST

G. Bianquis'in «Les Cahiers du Sud» dergisinin haziran 1941 sayısında çıkan bir yazısından hulâsa edilmiştir:

İkinci Faust belki şimdiye kadar yazılan biricik felsefi dramdır; yalnız onda, aynı ruhun içinde bilgi arzusu, yaşamak sevinci, bir de gayretin tragediasi birleşmiştir. *Faust* klâsik Alman sanatının en yüksek ifadesidir; o, bu sanatın humanizmasını hulâsa eder, ümitlerini tâyin eder, idealini temsil eder. Eski ile yeni, Yunan tragediasi ile Shakespeare dramı bu eserde birleştirilmiştir. Mephistopheles, Faust ve diğer şahıslar tıpkı Yunan tragedialarında olduğu gibi burada da hür değildirler: istediklerinden başka bir şey istemezler. Buna rağmen bütün şahıslar bugünün dramlarında olduğu gibi, şahsi hususiyetlerini muhafaza ederler. Onlar ayrı ayrı şahsiyetler olmakla beraber insanlığın da birer timsalidirler.

Faust, hürriyeti, gençliği, zenginliği istemiştir. Bunun hepsini elde etmişse de yeni hayatı ile ilk felâketli olmuştur. Faust Margarete'nın hayatını mahvetmiş, kendisi de katil olmuştur. Artık *İkinci Faust*'ta, Faust'un şahsi hayatı bizi alâkadar etmiyecektir. Faust, devletlerin teşekkülü, ekonomık sistemlerin inkişafı, harblerin idaresiyle meşguldür, insani olan her şeyle alâkadardır.

Und was der ganzen Menschheit zugeteilt ist
Will ich in meinem inneren Selbst geniessen [1].

Faust evvelâ Helena'yı bulmak ve onunla Yunan medeniyetinin güzelliğine erişmek ister. Helena'yı canlandırmak Faust'un biricik arzusudur: «Sie ist mein einziges Verlangen». Fakat Helena'yı canlandırmak için ona hakikaten can vermek lâzımdır. İlmimiz zaten hayat yaratmıya çalışıyor. Böylece Faust'un talebesi olan Wagner'in lâboratuvarında iki mucize hazırlanıyor: Hayatın yaratılması, Helena'nın dirilmesi. Bu sahnenin mânası açıktır: ancak ilim hayatı yaratabildikten sonradır ki insan ebedî güzelliği yaratabilecektir... Faust Helena'yı yaratır, onunla yaşar, ondan bir çocuğu olur. Bu çocuk, Euphorion, Avrupa dehasının Yunan güzelliği ile bir birleşmesi olan şiirimizi temsil eder. Euphorion, daima daha yükseğe çıkmak ister, en yüksek zirvelere erişir. Fakat arzularının sonu yoktur ve göğü fethetmek isterken ölür. Güzelliğin ve enerjinin bir ifadesi olan bugünkü şiirin alınyazısı işte budur; o, en erişilmez zirvelere varmak istediği için, en saklı sırlarını anlamak istediği için tekrar ve tekrar düşmeye mahkûmdur.

Leider, früh dir selbst verloren,
Jugendblüte weggerafft.
Scharfen Blick, die Welt zu schauen,
Mitsinn jedem Herzensdrang,
Liebesglut der besten Frauen
Und ein eigenster Gesang [2]

---

[1] Bütün insanlığa bahşedilmiş olanı
Ben kendim içimde tatmak isterim.

[2] Heyhat, kendin için kayboldun
Gençlik tomruğun kaybolup gitti.
Dünyaya bakmak için keskin göz
Her yürek hamlesine karşı anlayış,
En iyi kadınların aşk ateşi
Bir de yalnız sana mahsus nağmeler.....

Yeni dünyamızın tragediası hep Euphorion'un tragediasıdır: bu, arzu edilenle yapılabilen arasındaki uçurumdan doğar... Gœthe'nin dünyasında her şey harekettedir, her şey meydana gelir ve yok olur. Helena da yok olur, vücudu tabiatla karışır, ruhu ilâhi kuvvetlerle birleşir. Faust yine yalnızdır; fakat o, yaşadığı günlerin hâtırasından büyük işler başarma kuvveti bulur: «Ich fühle Kraft zu kühnen Fleiss» (3). Faust âsilere karşı imparatorun kuvvetlerine kumanda eder ve muzaffer olur... Artık Faust dünyayı görmüş ve tekrar ihtiyar olmuştur; mükâfat olarak deniz kenarında bulunan çorak bir yeri mülk olarak ister. Faust bu toprağı verimli etmeğe çalışacak, tabiata yeni bir şekil verecek, yeni kuvvetler yaratacaktır. İhtiyarlamış olan Faust bu işte bir teselli bulur. Dram artık başladığı noktaya döner; bir ihtiyarla başlamıştı, bir ihtiyarla bitecektir. Yalnız başlangıçta, Faust sihrin sayesinde tabiatı fethetmek istiyordu: tecrübe ile dolu Faust sihiri terk eder ve tabiatın karşısına insan, ancak bir insan olarak çıkmak ister:

Könnt'ich Magie von meinem Pfad entfernen...
Stünd' ich, Natur! vor dir ein Mann allein,
Da wärs der Mühe wert, ein Mensch zu sein.... [4]

Faust artık insaniyetin tecrübesinin kâfi gelebileceğine inanır. O, başka bir dünya düşünmez, arzımıza sadıktır:

Nach oben ist die Aussich uns verrannt.
Tor! wer dorthin die Augen blinzend richtet,
Sich über Wolken seines gleichen dichtet;
Er stehe fest und sehe hier sich um;
Dem Tüchtigen ist diese Welt nicht stumm.
Was braucht er in die Ewigkeit zu schweifen..
Was er erkennt, lässt sich ergreifen...
İm Weiterschreiten find'er Qual und Glück,
Er, unbefriedigt jeden Augenblick... [5].

İhtiyarlamış Faust, durmıyan faaliyetinde, istediği gibi, kâh zevkleri, kâh acıları bulur, duygusuz memnunluğa mâni olduğu için hayatın tembihçisi olan tatmin edilemezliğe, kavuşur. Faust zihninde dünyamızı fetheden insan başarısını görür. Her gün hürriyetini fetheden, serbest bir toprak üstünde yaşıyan serbest insan: İşte Faust'un sezdiği insan, geleceğin insanı; bu görüştür ki Faust'a, o ebedî tatmin olunmaz, en yüksek sevinci vermiştir:

Im Vorgefühl von solcher hohen Freude
Geniess'ich jetzt den höchsten Augenblick,. [6]

MACHİAVELLİ'YE GÖRE DEVLET VE HÜKÜMDAR

D. A. Traversi'nin «Scrutiny» dergisinin haziran 1941 sayısında çıkan bir yazısından hulâsa edilmiştir:

Siyasî olayları tam bir şekilde, sonuçlardan çekinmeden düşünebilenler pek azdır. Devrimiz onları hâlâ bekliyor... Fakat XVI ıncı yüzyılda böyle bir adam çıkmıştır. O, dahilî kavgalariyle,

[3] Kendimde, gözü pek işlere kuvvet buluyorum.

[4] Eğer sihri yolumdan uzaklaştırabilseydim.... Ey tabiat, tek bir kişi olarak karşısında dursaydım, o zaman bir insan olmaya değerdi....

[5] Yukarı doğru görünüş bize kapalı. Ey gözlerini kamaştırarak oraya çeviren, bulutlar üzerine kendi eşini gördüğünü tasarlıyan deli. Sıkı dur ve etrafına bak. Özlü olana bu dünya dilsiz değildir. Onun sonsuzlukta dolaşmasına ne hacet. Tanıyabildiğini kavrıyabilir. İlerledikçe aciyle saadeti bulur. O. her an tatmin edilmemiş insan...

[6] En yüksek sevincin ümidi içinde
En sevinçli anımı yaşıyorum

daimî harbleriyle, karışık meseleleriyle bugünkü Avrupaya benziyen XVI ncı yüzyıl İtalya'sında yaşıyordu.

Machiavelli'nin fikirleri ve siyasi ideali şüphesiz o günün muhitine kuvvetli bir şekilde bağlıdır; o zamanki İtalya'yı düşünüyor ve çizdiği hükümdar, o zamanki İtalya için çizilmiştir. Fakat dediğimiz gibi o zamanki İtalya bugünkü Avrupa'dan pek de o kadar farklı değildir. Machiavelli'nin «hükümdarı» bugünkü bazı devlet adamlarından pek başka bir şey değildir. Bunun içindir ki Machiavelli'nin siyasi görüşleri yalnız tarihî bir kıymeti haiz değildir...

Machiavelli'ye göre idarenin bütün şekilleri tesadüfidir; onlar tesadüfle meydana geldiler, tesadüfle yok olurlar. Devlet ve devleti elinde tutan hükümdar talihe karşı daimî bir mücadele halindedir. Bütün insani işler hareket içindedir, ya inkişaf ederler, ya mahvolurlar. Ebedî bir tekerrür olan zamanın akışı böylece bütün insani işleri mânasız kılıyor. Zaman, devletleri mahveder, çünkü o siyasi nizamın kabuliyle bir an için ezilen ferdiyetçiliği yeniden meydana çıkarır. Machiavelli'nin insan tabiatı hakkında düşündükleri apaçıktır. «Bir devleti idare edenler insanın fena ve her zaman fenalık yapmağa hazır olduğunu kabul etmelidir». Sosyal nizamın temeli, insanların fenalığa karşı temayüllerine hükmetmek arzusundadır.

İyilik sosyal nizamın bir sonucudur. Fakat bu iyilik her an insanın esas kötülüğü tarafından tehdit edilir. Zaten Machiavelli'ye göre insanı hayvandan ayıran şey zekâ değil, fenalıktır.

Non dà l'un porco all'altro porco doglia,
L'un cervo all'altro: Solamente l'uomo
L'altro uomo ammazza crucifigge e spoglia [1] *(Asino d'Oro, VII, 142)*

Hükümdarın iradesi, kuvveti, insanları doğru yola, sosyal yola sevk etmelidir. Machiavelli kanunlara riayet edemiyenlere karşı zecri tedbir alan hükümdarını haklı bulur. Fakat bu tedbirlerin bir tesiri olması için otoritenin serbestçe kabul edilmesi lâzım geldiğini söyler. Vatandaşlar hürriyetlerini hükümdarın eline serbestçe teslim ederler. Machiavelli diğer hürriyetlerden korkar. Hürriyet bir kuvvettir ve her kuvvet gibi kanunların dar çevresinden çıkmaya çalışır. Nizamsızlıklar, hürriyetin kaçınılmaz bir neticesidir. Kargaşılıklar faydasız değildir; onlar yeni bir nizamı hazırlarlar. Fakat bu nizamsızlıklardan anarşiye giden yol kısadır.

Machiavelli'ye göre her devlet diğer devletlerin işgal ettiği mevkii işgale çalışır; zamanındaki İtalya'yı göz önünde tutarak Machiavelli şu neticeye varır: bir devlet ya fethetmeli, ya fethedilmiye mahkûmdur; o, ya büyüyecek, ya istiklâlini kaybedecektir. Büyümek ise tehlikesiz değildir. Her büyüme, her yeni istilâ devlete yeni ve yabancı unsurlar karıştırır. Bu da sonunda sosyal birliğin sıhhatini tamamen bozar. Her devlet böylece ölüme mahkûmdur. Nasıl canlı bir vücudun büyük gelişmesi onu ölüme yaklaştırıyorsa böylece devletin de kaçınılmaz büyümesi onu ölüme yaklaştırır. Machiavelli'nin düşündüğü ideal hükümdarın vazifesi bu talihe karşı koymaktır. O, hükümdarını Talihle karşı karşıya koyar. Hükümdar talih ve tarihle mücadele eder. Kuvvetlerin bir olmadığı böyle bir mücadelede onun alacağı her tedbir meşru sayılmalıdır.

Machiavelli'nin bazı fikirleri asri hükümdarların hoşuna gidebilir. Fakat onlar da istilâ ile büyüyen devletlerin âkıbeti hakkında söylediklerini düşünürlerse iyi ederler...

CENTİLMENLERİN SONU

Geoffrey Vickers'in «The Fortnightly» dergisinin II nci teşrin 1941 sayısında çıkan bir yazısından hulâsa edilmiştir:

Biz, İngiliz'ler, kurullarımızı değişmemiş gibi göstermek için emin ve kolay bir yol bulduk; adlarını katiyen değiştirmeyiz. Lordlar eski Lordlar mıdır? Dominyon'larımız eski Domin-

[1] Bir domuz diğer bir domuza, geyik geyiğe av vermez, yalnız insan insanı öldürür, çarmıha gerer, soyar.

yon'larımız mıdır? Centilmen tipi eski centilmen tipi midir? Hayır, fakat isimler aynı kalmakta devam etmektedir...

Centilmen'in tarifi zordur. Belki de bu kalıp içine ayrı ayrı tipler sokmak içindir ki biz centilmen mefhumunu tam bir şekilde tâyin ve tarif etmek istemedik. Bir centilmen böylece her devrin üstün saydığı kıymetleri kendinde toplıyan ideal bir tiptir. Bu kıymetler epeyce değişti; Victoria devrinin centilmen anlayışiyle 1920—1930 centilmen anlayışı arasında pek çok fark vardır. Yalnız centilmen'in tarifinde bir esas unsur değişmemiştir; onu tarif ederken zekâ ve kültürden fazla, terbiyeye, karaktere önem veriliyor. Zaten zekâdan fazla karakteri saymak İngiliz'lerde eski bir âdettir. Fakat burada da bazı değişmeler görülüyor. Kültürlü olmak yavaş yavaş centilmenliğin vasıflarından biri sayılmıya başlıyor.

Centilmen esasen yaşadığı topluluğa uygun bir tiptir. Diyebiliriz ki centilmen ismi, devirlerinde muvaffak olan müteaddit tiplere verilen bir isimdir. *Honesty is the best policy* (dürüstlük en iyi siyasettir) vecizesini doğru bulan topluluklar centilmenliği de muvaffakıyetin bir sırı olarak kabul etmişlerdir. Şu son yirmi senenin centilmen tipi ise günden güne daha az muvaffak oluyor. (Bak: Mr. Chamberlain). Harbin doğurduğu yeni âlemin içinde muvaffak olmak için çok başka şeyler isteniliyor... Şüphesiz bu karışık devirlere daha uygun bir insan tipi meydana çıkacaktır. O, şu son tanıdığımız centilmenlerden daha enerjik, daha ileri görüşlü, çok daha az muhafazakâr olacaktır. O, şekle değil esasa önem verecek, İngilterenin de birçok defa yanıldığını kabul edebilecek, dürüstlüğünü muhafaza ederek kafasını çok daha fazla işletecektir.

Belki de gene bu yeni insan tipine centilmen ismini vereceğiz; fakat, eğer yaşamak istiyorsak bu eski isim altında yepyeni bir insan görmeliyiz.

RESİM, KÂĞIT ÜZERİNDE BİR DANSTIR

Büyük İngiliz sanat münekkidi D. Mac Coll'un «Times Literary Supplement» in 25 haziran 1941 sayısında çıkan bir makalesinden hulâsa edilmiştir:

Ressamın, tablosuna başlamadan evvel kâğıt üzerine çizdiği çizgiler birçok defa esas resmi teşkil ederler, tamamlanmış tablo ise krokinin heybetli bir cenazesi olmaktadır. Kroki ressamın gördüğünü, seçtiğini ihtiva eder; ressam yalnız bunu almak isterdi. Fakat o müşteriyi düşünür ve krokisindeki özün lüzumsuz teferruatlar içinde kaybolmasına müsaade eder. Bazan, resme başlarken tabiattan ne seçeceğini bilmez, bazan da bunu işe başlamadan evvel bilir fakat çalışma esnasında unutur. Balık tutmaya gider, fakat evine bir bardak su ile döner; ırmağa kadar gider de ne için gittiğini unutur. Bazıları balığı tutmak için bütün ırmağı boşaltmıya lüzum duyarlar. Bu da pek ahmakça bir usuldür.

Resim, esas itibariyle bütün sanatlar gibi bir hareket, bir jesttir, kâğıt üzerinde bir nevi danstır. Bu dans taklidî olabilir. Fakat bize tesir eden taklidin sadakati değil dansın güzelliği, zarafetidir. Tam bir sadakatın aranılması dansa ağırlık verir. Nehirler, gökler, ressamın geçirdiği bazı ruh hallerinin ifadeleridir. Resimin göğü, ressamın göğe baktığı zaman duyduğunu ifade eder; resimdeki gök ressamın hakikî göğe verdiği bir nevi selâmdır.

Ressam muhayyilemizle konuşur, hislerimizle değil; halbuki muhayyilemizle konuşmak için teferruatlara lüzum yoktur. Bir aktörün sesinde titreyen hakikî bir heyecan bir piyesinin havasına girmek için *mise en scène*'ın bütün zenginlik ve sadakatinden çok daha önemlidir. Pek çok tablolar hikâyenin esasını unutup teferruatı anlatan bir hikâyecinin konuşmasına benzer.

Resimin taklit üzerine kurulduğu zannediliyor; fakat bu doğru değildir. Resim taklit üzerine değil, telkin üzerine kurulmuştur. Siz bir peyzaja bakarak «ne kadar tabii, ne kadar doğru» dersiniz. Neden? Çünkü ressam tabiatın hercümercinden hoşunuza giden bir demeti seçmiş, veya mavi ve kırmızı renkli hoşunuza giden bir şekilde birleştirilmiştir. Göğün mavisi, kadın yüzünün şu hafif pembesi, halının üzerindeki şu ışık oyunu realizma için çalışıyor gibidir. Onlar

ancak tabiata uygun görüldüğü içindir ki buraya getirilmiştir, zannederiz. Fakat maskelerinin altından onlar neden buraya getirilmiş olduklarını anlatırlar. Onlar hoşumuza gitmek için, ruhumuzun en derin noktasına varmak için buraya gelmişlerdir. Onlar ruhumuza, hasselerimizin duymadığı bir dille hitap ederler...

ZAMANE HARBLERİ HAKKINDA

Ruyer'in «Esprit» dergisinin ağustos 1941 sayısında çıkan bir makalesinden hulâsa edilmiştir.

Toplulukların hayatı ferdin hayatına nazaran esaslı bir gerileme arz ediyor. Bu büyük teşkilâtlarda, şuur, düşünce, mantıki nizam, fiziki, gayri insani düzene karşı elverişsiz bir vaziyette bulunuyor; fert, sosyal mihanikin unsurlarına hâkim olamıyor. Topluluk tamamen fiziki kanunlara riayet etmektedir...

Medenî milletlerin siyasi ve iktisadi idaresini ilham eden esas fikirleri ifade etmek istersek hayrete düşeriz. Bu fikirlerin ancak bir deli tarafından düşünülebileceğini zannederiz. Fakat bu milletleri idare edenler deli değildir; onlardan hiçbiri cidden bir milletin diğerlerine daha fazla satıp daha az alacağını veya her milletin diğerlerinden daha kuvvetli olacağını hakikaten zannetmiş değildir. Onlar zaten bu mesele hakkında düşünmemişler, ancak bazı kuvvetli ve münferit tesirlerin aletleri olmuşlardır. Her müstahsil daha fazla müşteri ve daha az rakip istemektedir. Fakat mâkul arzuların heyeti mecmuası kollektif bir deliliktir. Aynı şekilde her milletin emniyeti için tedbir alması gayet mâkuldür; fakat her milletin emniyet arayışı umumî emniyetsizliği yaratmıştır.

Sulh sever millet diğerlerini ikna edemez; fakat bir tek harbçı millet otomatik bir şekilde diğerlerini onu taklit etmeğe mecbur eder; bunun içindir ki sulh her zaman tehdit altında kalmaktadır...

Harblerin mesuliyetini aramak boş bir iştir. Tarih hemen hemen hiç kimseyi harbi istemekten mesul tutamaz; harbi isteyen belki de yoktur. Fakat hepimiz harbi istemediğimiz halde, ihmalden, tembellikten suçluyuz; harbi istememek kâfi değil; sebeplerini izale etmek lâzımdır. Harbler böylece ihmalden, tembellikten, mesuliyet almak istememekten ileri gelmektedir. Harb hepsi ehemmiyetsiz görünen milyonlarca hatanın mahsulüdür. Bunun içindir ki harbleri izale etmek pek zordur; bunu yapmak için bütün düşünme ve hareket tarzımızı değiştirmek icabeder.

Erol GÜNEY

Maarif Vekilliğince Devlet Konservatuvarı için tercüme ettirilen piyesler

D. AMIEL	*İ. Melih DEVRİM*	Seyyah [*]
E. AUGIER	*A. Suha DELİLBAŞI*	M. Poirier'in damadı
H. BATAILLE	*İ. Melih DEVRİM*	Meşaleler
C. DE BEAUMARCHAIS	*R. N. DARAGO*	Figaro'nun düğünü
H. BECQUE	*İ. Galip ARCAN*	Kargalar
H. BERNSTEIN	*N. Sırrı ÖRİK*	Sır
J. COCTEAU	*İ. G. ARCAN*	İnsan sesi [*]
G. COURTELINE	*N. Sırrı ÖRİK*	Dirlik düzenlik [*]
F. DE CUREL	*H. VAROĞLU*	Ayna önünde dans
F. DE CUREL	*S. E. SİYAVUŞGİL*	Yeni Mabut
A. ÇEHOF	*G. GÜNEY*	Vania dayı
A. ÇEHOF	*G. GÜNEY*	Teklif [*]
H. DUVERNOIS	*S. EYÜBOĞLU*	Yalnız [*]
J. GALSWORTHY	*S. PALA*	Sadakat bağları
G. HAUPTMANN	*N. ÖZGÜ*	Rose Bernd
E. LABİCHE	*E. ILGIN*	Mösyö Perrichon'un seyahati
G. E. LESSING	*S. ALİ*	Minna von Barnhelm
M. MAETERLİNCK	*S. EYÜBOĞLU*	Evin içi [*]
A. DE MUSSET	*B. TUNCEL ve S. EYÜBOĞLU*	Marianne'nın kaprisleri
A. DE MUSSET	*S. EYÜBOĞLU*	Yap ta söyleme
A. DE MUSSET	*O. Veli KANIK ve O. R. HOROZCU*	Bir kapı ya açık durmalı ya kapalı
M. MAETERLINCK	*YAŞAR NABİ*	Ariane
M. PIECHAUD	*F. ADİL*	Dördüncü [*]
M. PAGNOL	*A. Suha DELİLBAŞI*	Marius
J. RENARD	*S. EYÜBOĞLU*	Ayrılmak zevki [*]
J. SARMENT	*A. Suha DELİLBAŞI*	Dünyanın en güzel gözleri
B. SHAW	*N. SEVİN*	Sezar ve Kleopatra
B. SHAW	*O. T. GÜNDEN*	Kandida
B. SHAW	*N. ERENEL*	Pygmalion
J. M. SYNGE	*O. BURİAN*	Denize giden atlılar [*]
CH. VILDRAC	*N. ATAÇ*	Dünya gözüyle [*]

[*] Bu piyesler satışa çıkarılmıştır.

Maarif Vekilliğince "Dünya edebiyatından Tercümeler" adı altında neşredilen klâsik eserler

SOPHOKLES	*Suat* SİNANOĞLU	Aias
«	S. ALİ	Antigone
«	*Azra* ERHAT	Elektra
«	*Bedrettin* TUNCEL	Kıral Oidipus
«	N. ATAÇ	Oidipus Kolonos'ta
«	N. ATAÇ	Philoktetes
«	*Ş. Berin* KURT	Trakhis Kadınları
ERASMUS	*Nusret* HIZIR	Deliliğe Methiye
MOLIERE	*A. Suha* DELİLBAŞI	Adamcıl
«	*Bedrettin* TUNCEL *ve* *Sabahaddin* EYÜBOĞLU	Kadınlar Mektebi
BALZAC	*N. Sırrı* ÖRİK	Vadideki Zambak
GOETHE	*Recai* BİLGİN	Faust (Birinci kısım)
STENDHAL	N. ATAÇ	Kırmızı ve Siyah (Cilt: 1)